

**M A S A R Y K O V A
U N I V E R Z I T A**

FAKULTA SOCIÁLNÍCH STUDIÍ

**Rozmanitostí k meta-
stabilitě: o vztahu
permakultury
a modernity**

Diplomová práce

KAREL NĚMEČEK

Vedoucí práce: doc. Mgr. Pavel Pospěch, Ph.D.

Katedra sociologie
Program Sociologie

Brno 2023

MUNI
FSS

Bibliografický záznam

Autor:	Karel Němeček Fakulta sociálních studií Masarykova univerzita Katedra sociologie
Název práce:	Rozmanitostí k meta-stabilitě: o vztahu permakultury a modernity
Studijní program:	Sociologie
Vedoucí práce:	doc. Mgr. Pavel Pospěch, Ph.D.
Rok:	2023
Počet stran:	104
Klíčová slova:	permakultura, modernita, rozmanitost, meta-stabilita, udržitelnost, Wagner, Stiegler, text mining, sociologie kritiky, sociologie modernity

Bibliographic record

Author: Karel Němeček
Faculty of Social Studies
Masaryk University
Department of Sociology

Title of Thesis: Through Diversity towards Meta-stability: On the Relationship between Permaculture and Modernity

Degree Programme: Sociology

Supervisor: doc. Mgr. Pavel Pospěch, Ph.D.

Year: 2023

Number of Pages: 104

Keywords: permaculture, modernity, diversity, meta-stability, sustainability, Wagner, Stiegler, text mining, sociology of critique, sociology of modernity

Anotace

Práce se zabývá permakulturou jako specifickým viděním světa a jeho vztahem k principům modernity podle Petera Wagnera. Wagnerovo vymezení modernity se v konceptuálním aparátu pojí se Stieglerovou procesuální ontologií. Na základě kvalitativní analýzy knih o permakulturním zemědělství a organizaci společnosti, která tvoří páteř práce, předkládá práce interpretaci, podle níž představuje permakultura alternativní modernitu. K současné verzi modernity se staví kriticky a odmítavě. Skrz kvantitativní analýzu širšího výběru permakulturních knih práce dále ukazuje, že taková interpretace má potenciál zobecnitelnosti. Za použití teorie režimů hodnoty blíže analyzuje i způsoby, kterými se permakulturní texty rámuje jako lepší alternativa. Ukazuje, že permakultura se prezentuje jako holistický, socioekonomický systém v souladu s místní přírodou. Produkce je prezentována jako ekologická, efektivní i trvale hojná – na rozdíl od té dnešní. Život v permakultuře pak knihy rámuje jako svobodnější, autentičtější a pospolitější. Permakulturu představují jako pokrok k udržitelnější společnosti, kdy biologická i sociální rozmanitost zajišťují systémovou meta-stabilitu.

Počet znaků: 161 999

Abstract

The thesis focuses on permaculture as a particular worldview and its relation to principles of modernity according to Peter Wagner. Within the conceptual framework, Wagner's definition of modernity is paired with Stiegler's processual ontology. Following a qualitative analysis of books about agriculture and social organisation in permaculture, that makes up the core of the text, the treatise interprets permaculture as an alternative modernity, which treats contemporary modernity critically and dismissively. Furthermore, the thesis shows that this interpretation has a potential of generalizability based on a quantitative analysis of a larger pool of permacultural books. The self-framing of permaculture as a better alternative is more closely analysed with orders of worth theory. Permaculture presents itself as a holistic, socioeconomic system in harmony with local nature. Its productivity is painted as ecological, effective, and permanently bountiful – as opposed to contemporary production. The books further frame the life in permaculture as freer, more authentic and more cohesive. Permaculture is depicted as a progress towards a more sustainable society, where biological and social diversity ensures systemic meta-stability.

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem svou diplomovou práci vypracoval samostatně pod odborným dohledem vedoucího a při jejím zpracování jsem použil pouze literaturu a informační zdroje, které jsou uvedeny v seznamu literatury.

V Brně 3. května 2023

.....
Karel Němeček

Poděkování

V první řadě bych moc rád poděkoval svému vedoucímu práce, doc. Pavlovi Pospěchovi, za veškerý čas, energii i trpělivost, které vedení práce věnoval. Bez našich konzultací by práce určitě zůstala mnohem zastřenější, než je teď. Věřím, že naše spolupráce vedla k mnohem lepšímu výsledku.

Dále bych rád poděkoval Dr. Jiřímu Navrátilovi za konzultaci koncem minulého semestru, která mi velmi pomohla si vyjasnit limity i možnosti, které kvantitativní analýza textu vlastně skýtá.

V neposlední řadě bych také rád poděkoval všem svým blízkým, přátelům i spolupracovníkům za toleranci a schovívavost ke všem těm nezodpovězeným zprávám, posunutým termínům a pauzám, které šly na vrub dokončení práce. Moc si vážím vaší podpory i chápavosti.

Obsah

Seznam obrázků	13
Seznam tabulek	14
Seznam pojmů a zkratek	15
Seznam příloh	16
1 Úvod	17
2 Permakultura jako předmět výzkumu	18
2.1 Permakulturní hnutí	18
2.2 Ideologické dimenze permakultury	21
2.3 Nejasný vztah permakultury a modernity	23
3 Teoretické rámce	25
3.1 Wagnerovy principy modernity	25
3.2 Režimy permakulturní kritiky	27
4 Zdroje dat a metody analýzy	29
4.1 Analýza rámování	29
4.2 Rekonstrukce obrazu permakulturního myšlení	30
4.3 Komputační analýza jako nástroj pro validizaci interpretace	30
5 Jsou ustavující texty vhodnou reprezentací?	32
5.1 O zpracování textů	32
5.2 Korelace mezi soubory	33
5.3 Nejčastější slova	33
5.4 Posouzení reprezentativnosti	36
6 Obraz permakulturního myšlení	37
6.1 Modernita a průmysl	37
6.2 Šetrnost	41
6.3 Holismus	43
6.4 Rozmanitost	46
6.5 Lokálnost	47
6.6 Kultivace	50
6.7 Vztah k principům modernity	52

7	Souvztažnosti klíčových slov v korpusu	54
7.1	Modernita a průmysl	55
7.2	Šetrnost	57
7.3	Holismus	58
7.4	Rozmanitost	60
7.5	Lokálnost	62
7.6	Kultivace	65
7.7	Shrnutí	66
8	Rámování permakulturní kritiky	68
8.1	Zelený režim	68
8.2	Veřejný režim	69
8.3	Režim inspirace	70
8.4	Domácí režim	71
8.5	Tržní režim	72
8.6	Průmyslový režim	73
8.7	Shrnutí	74
9	Diskuze	76
10	Závěr	77
	Použité zdroje	79
	Příloha A Schéma kódů a klíčová slova	85
	Příloha B Korpus textů a jeho výběr	86
	B.1 Zdroje přílohy B	89
	Příloha C R skript kvantitativní analýzy	91
	C.1 Seznam použitých balíčků	100
	Rejstřík	101

Seznam obrázků

Obr. 1 <i>Korelace pro modernitu.</i>	55
Obr. 2 <i>Síťové vyobrazení pro modernitu.</i>	56
Obr. 3 <i>Korelace pro šetrnost.</i>	57
Obr. 4 <i>Síťové vyobrazení pro šetrnost.</i>	58
Obr. 5 <i>Korelace pro holismus.</i>	59
Obr. 6 <i>Síťové vyobrazení pro holismus.</i>	60
Obr. 7 <i>Korelace pro rozmanitost.</i>	61
Obr. 8 <i>Síťové vyobrazení pro rozmanitost.</i>	62
Obr. 9 <i>Korelace pro lokálnosti.</i>	63
Obr. 10 <i>Síťové vyobrazení pro lokálnost.</i>	64
Obr. 11 <i>Korelace pro kultivaci.</i>	65
Obr. 12 <i>Síťové vyobrazení pro kultivaci.</i>	66

Seznam tabulek

Tab. 1 <i>Srovnání pozic klíčových slov.</i>	35
Tab. 2 <i>Schéma kódů i klíčových slov</i>	85
Tab. 3 <i>Seznam použitých textů pro kvantitativní analýzu</i>	87

Seznam pojmů a zkratek

PM1	- Mollison a Holmgren ([1978] 1990)
PM2	- Mollison (1979)
PMF	- Field (2020)
PMH	- Holmgren (2002)
ERG	- Morrow (2022)
SHP	- Holzer ([2004] 2010)
ECM	- Whitefield (2010)

Seznam příloh

Ostatní přílohy

Příloha D R skript pro kvantitativní analýzu

SKRIPT.R

1 Úvod

Permakultura je přístupem k zemědělství, který se rozvinul i do souhrnu etických zásad a modelu sociálního soužití. Skrz design pozemků a zahrad je navrhován rozmanitý, syntetický ekosystém, kolem kterého mají vyrůst trvale udržitelná lidská sídla. S vidinou tohoto ideálu vzniká i transnacionální hnutí (Kolářová 2021, s. 39). Permakulturní etika klade důraz na život v souladu s přírodou, kdy je člověk v roli pečovatele, ale též spolupracovníka (Veteto a Lockyear 2008, s. 49). Moderní průmysl i zemědělství jsou kritizovány kvůli jejich ekologickým i sociálním dopadům (Ferguson a Lovell 2014, s. 251; Lehtimäki a Virtanen 2023, s. 10). To, jak se ale permakultura vztahuje k modernitě, není v literatuře jasné. Permakultura je vykreslena jako návrat k tradičním způsobům života, post-moderní hybrid, inovace, jiná modernita i její utopické překonání.

Práce se proto pokouší o jasnější vymezení tohoto vztahu. K tomu jednak rekonstruuje obraz permakulturního myšlení na základě permakulturní literatury, jednak tento obraz srovnává s logikou modernity podle teorie modernity Petera Wagnera i filozofie Bernarda Stieglera. Výzkum směřuje otázka: *Jak souvisí permakulturní uvažování s principy modernity?* Vymezení vztahu permakultury a modernity umožní jasněji určit, který ze vztahů nejlépe empiricky odpovídá permakulturním textům. Zároveň může rozšířit naše porozumění tomuto stále populárnějšímu hnutí. Specifická kombinace konceptů a metod pak přináší uchopení tématu, které obohacuje stávající studie. Odpověď na otázku vychází z kvalitativní analýzy textů – dvou, které hnutí ustavily, a pěti dalších, které interpretaci rozšiřují. Na základě analýzy rekonstruuji šest kategorií, které zachycují obecný obraz permakulturního myšlení. Jejich zobecnitelnost ověřuji skrz techniky kvantitativní analýzy textu. Interpretaci srovnávám s ještě širším korpusem permakulturních knih různého data vydání i žánru. Z dřívějších výzkumů se zdá, že permakultura se staví k modernitě kriticky. Proto navazuji dalším úsekem analýzy. Ten zkoumá rámování v textech skrz režimy hodnot definované Boltanskim a Thévenotem, potažmo Lafaye. Cílem je blíže porozumět dynamice, skrz kterou je permakultura obhajována jako alternativa současnosti.

Stat' začíná **kapitolou** vymezující terén sociálně vědní literatury o permakultuře. Třetí **kapitola** blíže nastiňuje teoretické rámce práce, ta **čtvrtá** pak shrnuje metodologický postup analýzy. **Pátá kapitola** ověřuje, jak reprezentativními jsou klíčové texty s ohledem na širší korpus literatury. **Šestá** nabízí rekonstrukci permakulturního obrazu světa poskytující odpověď na výzkumnou otázku. **Sedmá kapitola** se pak krátce zabývá zobecnitelností tohoto obrazu na širší korpus. **Osmá** analyzuje způsoby permakulturní kritiky i obhajoby. Poslední kapitoly pak nabízí krátkou kritickou **diskuzi** a shrnutí hlavních **závěrů**. Začněme zmapováním stávající literatury, zejména s ohledem k výzkumné otázce.

2 Permakultura jako předmět výzkumu

Autoři se shodují, že navzdory rostoucí popularitě ve společnosti není permakultura v sociálních ani přírodních vědách častým tématem (Brawner 2015, s. 430; Ferguson a Lovell 2014, s. 251; Veteto a Loyker 2008, s. 47). Studie jsou spíše výjimečné a mají převážně popisný charakter (Morel, Léger a Ferguson 2019, s. 566). Drobný růst zájmu se objevuje až s minulou dekádou (Ferguson a Lovell 2014, s. 256).

Nízký zájem však platí i opačně. Permakultura sice vzešla jako interdisciplinární program z akademického pozadí (Holmgren 2002, s. xxii), ovšem od svého vzniku v 70. letech neudrhuje s relevantním stavem bádání úzký kontakt a vyvíjí se spíše paralelně (Ferguson a Lovell 2014, s. 252). Přitom autoři z různých oblastí bádání – jako agroekologie (Krebs a Bach 2018), antropologie (Veteto a Lockyear 2008), sociologie (Centemeri 2019b) nebo udržitelný rozvoj (Brawner 2015) – shledávají v permakultuře nejen překryvy, ale i možné zdroje pro vzájemnou inspiraci.

Tato diplomová práce se ale drží pouze prvního přístupu. Zaměřuje se především na permakulturní myšlení. To je ovšem pouze jeden ze způsobů, jak můžeme permakulturu podle Morela, Légera a Ferguson (2019, s. 560) uchopit. Těmi dalšími jsou jako principy navrhování, jako soubor praktických technik a jako sociální hnutí. Ze sociologického hlediska jsou pro nás nejzajímavější studie, které se věnují především aspektům vidění světa a aspektům sociálního hnutí.

2.1 Permakulturní hnutí

Co se sociologických studií permakulturního hnutí týče, za nejzásadnější z nedávných publikací považují *Permakultura neboli umění rehabilitace*¹ Laury Centemeri (2019a). Autorka na základě dlouhodobého výzkumu mapuje historii hnutí, jeho překryvy s dalšími hnutími i praxi (především) v jižní a západní Evropě. V americkém kontextu je pak podobně obsáhlou studii environmentálních antropologů Veteta a Lockyera (2013). V českém kontextu se tématu věnuje Marta Kolářová (2021). Podobně jako Centemeri mapuje různé variace, překryvy a historický vývoj hnutí, ovšem s orientací na české prostředí. Dodejme, že zatímco pro Centemeri je permakultura primárním zájmem, u zbylých dvou knih jde spíš o součást širšího zaměření na udržitelné životní styly.

Permakulturu můžeme zahrnout pod kategorii organického zemědělství, jenž „formuje kritické hnutí, které zpochybňuje předchozí zásadní transformaci zemědělské produkce a naléhá na podstatné přetvoření materiálních i morálních

¹ Kniha zatím vyšla jen ve francouzském originále. Nejsm frankofonní, používám proto automatický překladač.

vztahů k produkci jídla“² (Lehtimäki a Virtanen 2023, s. 3). Také ji můžeme chápat jako hnutí, návratu k půdě, jak k podobným hnutím referují Calváo a Otero (2014, s. 143–145). Tím chtějí říct, že jde o hnutí, které se zasazuje o opětovné zahrnutí agrárních praktik do individuálních životních stylů (Kolářová 2020, s. 383). Návrat k půdě souvisí i se zeleným prozumenstvím (Centemeri 2019a, s. 103; Kolářová 2021, s. 142–143, 160). To v podstatě znamená, že skupiny nebo jedinci sami produkují to, co konzumují (Podkalická a Tang 2014, s. 428–432). V praxi pak většina permakulturistů usiluje o naplnění svých základních potřeb vlastní činností, udělej-si-sám stylem a jako samozásobitelé (Kolářová 2021, s. 11). Změna vztahu k produkci jídla tedy pro permakulturisty souvisí s přetvořením svého životního stylu.

Hnutí vzniká koncem 70. let v Austrálii, paralelně s rozvojem environmentálního hnutí v duchu kontrakultury let 60. (Ferguson a Lovell 2014, s. 253; Morel, Léger a Ferguson 2019, s. 561). I díky tomu je většina permakulturní literatury anglofonní, přestože stále vzrůstá její důležitost i v jiných jazycích (Ferguson a Lovell 2014, s. 259). Zdůrazněme ale, že charakterizovat současnou permakulturu jako hnutí je problematické. Jde totiž dnes sice o celosvětovou, ale rozdrobenou, pestrou mozaiku různých místních iniciativ (Centemeri 2019a, s. 58–62; Kolářová 2021, s. 38; Veteto a Lockyear 2008, s. 50). Přesto můžeme o permakultuře uvažovat minimálně jako o kvazi-hnutí, a to ze dvou důvodů.

Tím prvním jsou společné znaky v pohledu na svět. Nejde jen o návrat k půdě pro sebe samý. Scheromm a Javelle (2022, s. 3–4) na základě rozhovorů s permakulturními zahradníky ukazují, že půda není chápána jako zdroj, ale jako žijící organismus, od jehož zdraví se odvíjí prosperita dalších organismů. Permakulturní hospodaření by pak mělo cílit k regeneraci půdy tak, aby ve spolupráci s ní mohl vzniknout samoregulující se, životaschopný systém (Centemeri 2019a, s. 10). Z tohoto hlediska modelují permakulturisté svoje praktiky na základě pozorování místních biotopů. To, co vyzývají, následně promítají do hospodaření (Gashute a Hale 2022, s. 4). Veteto a Lockyear (2008, s. 53) považují tento přístup k zemědělství za experimentální, kdy se pozemek stává laboratoří pro pokusy s přírodou. Jde přitom o design založený na systémovém uvažování, kdy se dynamický (eko-)systém farmy má ideálně snoubit s lokálním ekosystémem (Haney a Morrow 2022, s. 3). Cílem je pak vytvořit na pozemku symbiotické, mezidruhové vztahy vzájemné podpory (Roux-Rosier, Azambuja a Islam 2018, s. 564) a produkovat statky, ze kterých má užitek i lokální biosféra (Centemeri 2018).

Druhý důvod, proč můžeme permakulturu považovat za koherentní kvazi-hnutí, je ten, že permakultura se kvazi-institucionalizovala. Pro šíření permakultury jsou zásadní jednak magazíny, ale zároveň i celosvětová síť učitelů a kurzů (Centemeri 2019a, s. 43–46). Tito učitelé pak cestují mezi zeměmi, pojí rozdrobené komunity a skrz své kurzy utvářejí společné vize. Vznikají dokonce permakulturní certifikace,

² Vlastní překlad. Není-li uvedeno jinak, každá další citace je také.

kteřé dále formalizují sdílené vize (Ferguson a Lovell 2014, s. 265–267; Scheromm a Javelle 2022, s. 6; Veteto a Lockyear 2008, s. 50). Ovšem Morel, Léger a Ferguson (2019, s. 563) dodávají, že přestože permakulturní lektoři tvoří pilíře celosvětové komunity, permakultura je stále mnohem méně institucionalizovanou než srovnatelná celosvětová hnutí. Ostatně certifikace není nutností k tomu, aby se někdo mohl věnovat permakulturnímu farmaření. Permakultura proto nakonec představuje spíše mísící se, eklektickou a přizpůsobivou mlhovinu, pojenou jen na základě podobných principů a praktik (Centemeri 2019a, s. 63; Veteto a Lockyear 2008, s. 48; Brawner 2015, s. 439). Ferguson a Lovell (2014, s. 264) tvrdí že permakulturu nepojí ani tak konkrétní praxe, ale koncepční rámec pro aplikaci praktik do různých prostředí. Podle nich tento rámec utvářejí zejména dva principy: nápodoba ekosystémů a systémová optimalizace těchto syntetických ekosystémů.

Alternativní životní styl se často pojí s kontraurbanizační migrací (Kolářová 2021, s. 49, 167). Permakulturisté ovšem nesměřují pouze na už existující venkov. Permakultura se totiž překrývá i s hnutím ekovesnic, které spočívá v utváření nových, alternativních a soběstačných komunit – tedy i alternativního venkova (Dawson 2006; Jackson 2004). Přestože je venkovské prostředí pro permakulturní experimenty otevřenější, permakulturní projekty vznikají i ve městech, zejména v podobě komunitních zahrad (Scheromm a Javelle 2022). Objevují se však i hlasy volající po zahrnutí permakulturních principů do architektury a městského plánování (Haluzá-DeLay a Berezan 2013; Stevovic, Jovanovic a Djuric 2018). Zmíněné dva základní principy je pak podle některých autorů možné aplikovat v jakémkoli měřítku, dokonce i na zemědělské projekty orientované na velkovýrobu (Delambre 2011, s. 1; McLennon et al. 2021, s. 4553). S tím nesouhlasí Centemeri (2019a, s. 11, 49), podle které sice permakultura existuje jako makroskopické hnutí³, ale permakulturní zemědělské principy musí být aplikovány ve spojení s místem a jeho specifiky – nejsou tedy škálovatelné. Často se pak také mísí s tradičními, místními postupy a způsoby života (Gashute a Hale 2022). V České republice například dochází k propojování se zahrádkářstvím (Kolářová 2020, s. 371). Podle Mannen et al. (2012, s. 365) pak můžeme u permakultury dokonce mluvit o návratu k tradičním praktikám.

Shrňme tedy, že přestože sdílená reakce proti současnosti, orientace na nápodobu a produktivní optimalizaci ekosystémů i hodnoty populárních učitelů a kurzů zavdávají základní kontury hnutí, lokální iniciativy se mezi sebou mohou výrazně lišit. Tato variabilita místních aplikací se pak následně promítá i do variability ve vidění světa.

³ Ze stylistických důvodů používám „hnutí“, ne „kvazi-hnutí“.

2.2 Ideologické dimenze permakultury

Základní principy permakultury totiž nabízejí poměrně širokou interpretaci. Podívejme se krátce, s jakými ideologickými kontexty se pojí. Z dat Kolářové (2021, s. 11, 41, 61) například vychází, že česká permakultura je silně individualizovaná, a to více než srovnatelná hnutí. Rámce, skrz které permakulturisté nahlíží svou činnost, jsou pak sice prognostické a mobilizující, ovšem předkládají spíše praktické, pozitivní scénáře změny vlastního životního stylu (Kolářová 2020, s. 378). Například klimatická změna nebo utváření komunity nehrají mezi českými permakulturisty z hlediska ideologického rámování výraznou roli (Kolářová 2021, s. 37–38).

Oproti tomu Suh (2014, s. 83, 93) předkládá odlišný závěr – totiž že komunita je pro permakulturisty podstatnější než individualismus. Jde přitom o komunitu, která zahrnuje do své sítě vztahů i ne-lidi (Roux-Rosier, Azambuja a Islam 2018, s. 556). Zakládající texty totiž vycházejí z koncepce člověka a přírody, která je vnímá jako propojený a navzájem se ovlivňující celek procesů – tedy pohled ovlivněný teorií systémů a Gaia hypotézou⁴ (Rothe 2014, s. 11–15). Nevidí společnost a přírodu jako dvě oddělená nebo soupeřící milieu, ale jako nutně propletený celek. Permakulturní činnost pak má přispívat k symbiotické integraci obou (Haluzá-DeLay a Berezan 2013, s. 142–143). Rámuje ji etika péče, kdy základní etické pilíře představují péče o Zemi, péče o lidi a spravedlivé rozdělování (Holmgren 2002, s. 1). To dělá z permakultury vidění světa soustředěné kolem člověka (Chakroun 2019, s. 230), který je sice součástí i objektem vlivu přírody, ovšem zůstává vůči ní v pozici pastýře. Někdy se pak permakulturní pohled na svět překrývá s různými formami spirituality. Zde najdeme spektrum přecházející od deklarovaného ateismu až po takřka náboženské zposvátnění obývaných biotopů (Roux-Rosier, Azambuja a Islam 2018, s. 560–561; Scheromm a Javelle 2022, s. 5).

Ambivalence proniká i do politické dimenze permakultury. Z hlediska Kolářové (2020, s. 381–382) není čistě apolitickou, nicméně její politické požadavky se omezují na změnu vlastního životního stylu. Neusiluje nutně o kritiku politického systému, protesty nebo vliv na vysokou politiku. Neměli bychom ji tedy považovat za plně politické hnutí (Kolářová 2021, s. 61–69). Nicméně Centemeri (2019a: 11–13) tvrdí, že politická přesvědčení se hluboce pojí už s počátky hnutí, jeho sebe prezentaci navzdory. Zakladatelé – Bill Mollison a David Holmgren – byli například mimo jiné ovlivněni Kropotkinovým i Bookchinovým anarchismem (ibid., s. 37). Konkrétní iniciativy se pak sice často drží podobné orientace, nicméně nalezneme i iniciativy rámuující svou činnost návratem k přirozenému řádu (Centemeri 2019b, s. 107) nebo propojující se s pravicovými konzervativními či libertariánskými hnutími (Schneider-Mayerson

⁴ V podstatě jde o hypotézu, který představuje Zemi jako živý, inteligentní a celistvý organismus (Lovelock 1979).

2015). Politiku životního stylu, podobně jako Kolářová, zmiňuje i Chakroun (2019). Nicméně zásadně jinak ji rámuje.⁵ Podle ní je lokální orientace odmítající hegemónní, průmyslovou společnost ze zásady silně politickou, protože v úhrnu podoba místních praxí rozhoduje o podobě budoucnosti. Delambre (2011, s. 9) pak celou permakulturu definuje jako radikální přístup, stavící se proti neudržitelné organizaci společnosti.

Co se ekonomiky týče, permakultura rozumí její organizaci opět primárně z místní perspektivy a staví se negativně vůči globálním trhům nebo kapitalismu (Centemeri 2019b, s. 105). V zásadě se orientuje domácky a na soběstačnost (Delambre 2011, s. 2). To souvisí s omezením spotřeby a diverzifikací vykonávaných činností, jenž doprovází motiv hojnosti a životního naplnění (Kolářová 2021, s. 69, 90–92; Veteto a Lockyear 2013, s. 34). Místní produkci pak charakterizuje snaha maximalizovat úrodu při minimalizaci vlastních vkladů, čehož má být docíleno souhrou v (eko-)systémové organizaci pozemku (Brawner 2015, s. 430; Delambre 2011, s. 2). V praxi se však tento ideál potkává s finančními omezeními nebo větší náročností, než je očekáváno (Kolářová 2021, s. 206–210). Dochází k napětí mezi utopickým obrazem udržitelného, symbiotického světa a nutností existovat v tom současném (Chakroun 2021, s. 224). Permakulturisté potřebují kapitál nutný k pořízení pozemku nebo statků, jenž si nejsou schopni sami vyrobit (Haney a Morrow 2022, s. 14). Proto vznikají spojení permakulturních ideálů s mikroekonomickými modely slučitelnějšími se současnou ekonomikou. Ty zve Centemeri (2019b, s. 105–106) peri-kapitalistickými formami permakultury.⁶ Permakultura sice často kritizuje stávající ekonomiku jako vykořisťující (ibid., s. 95), sama ale přináší vlastní rizika vykořisťování. Ta Centemeri (2019a, s. 100–101) spojuje s takzvaných WWOOFingem⁷, kdy neplacení, zážitkoví turisté vykonají na farmě mnohem více zpeněžitelné práce, než pokryje stravu a ubytování. Dodává, že existují permakulturisté, kteří takto turisty využívají, aby ušetřili za nádenickou práci. Podobně jsou kritizovány i placené kurzy permakultury (Morel, Léger a Ferguson 2019, s. 566).

⁵ Rozdíl mezi rámováním Kolářové a zahraničních autorů může vycházet jak z rozdílu v českých datech, tak i z použité metody. Kolářová (2021, s. 216) vychází ze zakotvené teorie, čímž silněji odráží apolitickou sebezprezentaci permakulturistů. Jiní autoři data interpretují z větší vzdálenosti, než dělá zakotvená teorie.

⁶ Příkladem mohou být knihy Joela Salatina (1996a; 1996b), který usiluje o kombinaci regenerativního zemědělství se ziskovou masovou produkcí.

⁷ Jde o formu zážitkového turismu, kdy si mohou turisté výměnou za dobrovolnou práci vyzkoušet život na farmě (McIntosh a Bonnemann 2008; Yamamoto a Engelsted 2014).

2.3 Nejasný vztah permakultury a modernity

Přejdeme nyní k centrální otázce práce. Stejně jako jsou permakulturní hnutí i pohled na svět rozmanitý a mozaikovitý, tak i vztah permakultury k modernitě nemá v literatuře jednoznačnou charakteristiku. Všechny studie se shodují, že permakultura se vymezuje proti současné podobě moderního, průmyslového zemědělství (Morel, Léger a Ferguson 2019, s. 565). Nicméně předkládanou alternativu si autoři vykládají různě.

Někdy ji vykreslují jako *anti-modernitu*, která modernitu chápe jako neudržitelnou a ekologicky zhoubnou (Delambre 2011, s. 3). Permakultura se pak stává *konkrétně realizovanou utopií*, která odčiní nejen ekologickou degradaci moderního hospodářství, ale zajistí i větší hojnost, menší dřinu a překlenuje sociální vykořenění i životní nenaplněnost (Delambre 2011, s. 2; Chakroun 2019, s. 223–224). Skrz konkrétní zemědělské praktiky má přinést lepší svět (Kolářová 2021, s. 69) a překlenout zhoubné dopady antropocénu (Roux-Rosier, Azambuja a Islam 2018, s. 551). Tento typ utopické vize je pak někdy kritizován jako rezignující na moderní ideál demokratické emancipace (Centemeri 2019a, s. 14; Swyngedouw 2010).

Jak ale můžeme vidět, v těchto vizích zůstává jistý duch pokroku i snahy o řešení sociálních nedostatků modernity. Centemeri (2019a, s. 15) proto tyto kritiky rozporuje. Podle ní permakultura naopak spojuje moderní emancipační ideál s řešením ekologické otázky. Důrazem na spravedlivé sdílení plodů hospodaření, emancipaci domorodých komunit, propojení s vědou, toleranci i (místní) občanskou společnost stojí permakultura dle jejího mínění pevně na straně politické modernity (ibid., s. 114–115). S tím souhlasí i Morel, Léger a Ferguson (2019, s. 564–565), podle kterých je zejména důraz na systémovou optimalizaci hospodaření reprodukcí moderního racionalismu. Tento pohled tedy vykresluje permakulturu jako *jinou modernitu*, která nejde proti moderním ideálům, ale zasazuje se za jejich realizaci.

Jsou však i pohledy, které necharakterizují permakulturu skrz budoucí pokrok. Permakulturní alternativa je podle takových pohledů spíše *návratem k tradici*. Permakultura je chápána jako znovuoživení ztraceného vědění, návrat k tradiční moudrosti nebo idylické minulosti (Brawner 2015, s. 441; Kolářová 2021, s. 163; Scheromm a Javelle 2022, s. 1). V těchto pohledech se také odráží odklon od modernity, ale ne směrem k utopii, která má ještě přijít, ale směrem zpět k přirozenějšímu řádu bytí (Centemeri 2019b, s. 107).

Další typ vztahu permakulturu s tradicí nutně neztotožňuje. Permakultura je zde *hybridem* mezi udržitelností tradičního zemědělství a vysokou úrodou toho moderního (Gashute a Hale 2022; Suh 2014), případně tradičním místním věděním a moderní vědeckou znalostí (Veteto a Lockyear 2008, s. 51). Toto hledisko Morel, Léger a Ferguson (2019, s. 564) zvučí *post-moderním*, protože dochází k hybridizaci prvků z různých systémů vědění (tedy moderních i tradičních).

Poslední hledisko se nestaví za permakulturu jako plnou, nahrazující alternativu. Uznává sice permakulturní kritiku neudržitelnosti současného stavu, nicméně navrhované postupy vnímá pouze jako *inovaci* slučitelnou s dnešními postupy (McLennon et al. 2021). Jedná se sice o inovaci v postupech, ale zároveň pokračování současné verze modernity, ne nutně jinou modernitu.

Máme tedy různé představy o vztahu permakultury a modernity. Permakultura je viděna jako inovace současné trajektorie, alternativní modernita, utopické překročení modernity, návrat k tradici i post-moderní hybrid mezi modernitou a tradicí. Která charakteristika odpovídá vztahu mezi permakulturním myšlením a moderními principy nejpřesněji? Nebo všechny korespondují s určitými iteracemi permakultury? Velká část studií pracuje s konkrétními případy a vztah k modernitě komentuje spíš zběžně, bez vymezení, v čem modernita vlastně spočívá. K tomu, abychom mohli odpovědět na výzkumnou otázku, potřebujeme jednak teorii modernity a jednak zobecnitelný obraz permakulturního myšlení. Stanovme si nejdřív teorii modernity.

3 Teoretické rámce

K zodpovězení výzkumné otázky tedy potřebujeme si nejen stanovit obecný obraz permakulturního myšlení, ale i principy modernity ke kterým tento obraz vztáhneme. Zároveň, platí-li, že permakultura se kriticky vymezuje proti současnému stavu věcí, může naši analýzu obohatit i konceptuální aparát skrz který tuto kritiku uchopíme.

3.1 Wagnerovy principy modernity

Principy modernity čerpám z díla Petera Wagnera, který se věnuje sociologii modernity. Kromě historicko-sociologické analýzy vývoje moderních společností předkládá i konceptuální aparát, skrz který můžeme modernitu a její vnitřní dynamiku vymezit. Historický aspekt není pro téma diplomové práce nezbytný. Zaměříme se proto na principy, které nám umožní modernitu definovat.

Zjednodušeně, v srdci modernity je ambivalentní napětí mezi osvobozením a disciplinací, mezi principem autonomie a panství. První princip vedou ideály emancipace, svobody, rozumu, rovnosti a autenticity, ztotožnitelné už s osvícenstvím. Ten druhý zase snaha získat kontrolu nad tím, co bylo osvobozeno (Wagner 1994). Obě logiky bychom mohli přičíst na vrub racionalizaci – ve smyslu snahy vytvořit předvídatelný a racionálně řízený systém, který odstraňuje současné systémové nahodilosti (Šwirek a Pospěch 2021; Wagner 2001). Dynamiku, produkovanou tímto napětím, můžeme ve zkratce vykreslit právě jako boj s nahodilostí. Moderní ideály vyžadují deregulaci (osvobození) některých sociálních institucí a regulaci (disciplinaci) jiných tak, aby systém předcházel nahodilým dopadům, které by ideálům odporovaly. Vznikající nahodilosti jsou kritizovány aktéry v souvislosti s moderními ideály do doby, dokud nedojde ke změně. Tím nastává rekonstelace společenského systému. Rekonstelace ovšem do systému může vnášet jiné nahodilosti, jejichž přítomnost postupně pod tíhou přetrvávajících ideálů podnítl další rekonstelaci (Wagner 1994). Dodejme, že v mém výkladu jde o zjednodušení podrobné historické analýzy na základní logiku – nutně tedy dochází k redukci informace. Navíc Wagner teoretizuje pouze sociální oblast. Vzhledem k ekosystémovému základu permakulturní kritiky ale má smysl vyslechnout volání Cattona a Dunlapa (1978), kteří se zasazují za to, abychom v sociálních analýzách uvažovali i o environmentálních aspektech. K tomu nám mohou pomoci koncepty z filozofie Bernarda Stieglera.

Nahodilosti, které postupně produkují konstelace modernity, ve Stieglerově systému můžeme chápat jako dopady entropické tendence. Pro Stieglera (2018) ale nešíří entropii nahodilost nebo nepředvídatelnost samotná. Právě naopak, s tím, jak roste kontrola a předvídatelnost systému, zvyšuje se i entropie. Proč? Entropie je zákonitá tendence, které systémy podléhají vždy. Ve Stieglerově podání, vycházejícím z kombinace termodynamické, kybernetické i biologické definice, můžeme entropii

chápat jako vytrácení cirkulující energie v systémech, která s vytrácením přestává být dostupná k vlastní reprodukci i činnosti těchto systémů. Čím vyšší je entropie, tím disorganizovanější systémy jsou, až dochází k jejich rozpadu, respektive „vychladnutí“ a „zastavení“ (Alombert a Krzykawski 2021, s. 311). Stále disorganizovanější systém pak produkuje více a více nahodilostí. Vztaženo k Wagnerovým úvahám, každý systém, respektive každá sociální konstelace modernity, má tendenci postupně degradovat a méně odpovídat ideálům, které ji konstelovaly. Entropickou tendenci nelze zastavit ani zvrátit, ale je možné její dopady dočasně posunout skrz lokální od/posunutí zrozdílněním – tedy *différance*. *Différance* je pak pro Stieglera anti-entropií, respektive negativní entropií (*negentropií*) (Stiegler 2017, s. 79–85). Negentropie překoná stávající nahodilosti systému právě jeho rekonstelací – chápanou jako reprodukci k jinému stávání se, k posunutí se k rozdílu. Zjednodušeně, překonává je vývojem. Tím se entropická degradace dočasně posune a stávání se systému se revitalizuje. Takovou revitalizaci ale nejde naplánovat, podle Stieglera vychází z náhody, mutace, nebo zásahu nepředvídatelného. Právě proto ztotožňuje předvídatelnost, respektive systémovou kontrolu s entropií. Předvídatelné, kontrolovatelné systémy jsou schopnější si udržovat homeostázi, ale tím se stávají postupně zranitelnějšími entropické degradaci, protože nejsou s to se změnit, adaptovat, a tedy se zrevitalizovat skrz negentropické *différance* (Stiegler 2018, s. 28, 254).

Pro Stieglera (2017, s. 94; 2018, s. 54) není dynamika entropie a dočasné negentropie ničím ryze moderním. To, co je pro Stieglera specifické pro současnou konstelaci modernity, je, že s přechodem z holocénu do antropocénu se začíná lidská činnost hlouběji propisovat do ekologických, klimatických i geologických systémů (Alombert a Krzykawski 2021, s. 306). Zároveň tato činnost narušuje jejich negentropické *différance*. Proto je podle Stieglera antropocén v podstatě entropocénem (Stiegler 2018, s. 38–39). Modernita pro něho pak souvisí především s vývojem exorganických systémů (ibid., s. 117). Myslí tím hlavně technické systémy, ale v podstatě můžeme v jeho filozofii uvažovat o jakýchkoli exosomatizovaných otiscích psychických i kolektivních jedinců – tedy jazyku, písmu i kultuře ve smyslu věci veřejné (Geertz 1973, s. 10–12). Vývoj technických systémů v současné ekonomické konstelaci, po průmyslové revoluci a masivním vzrůstu dostupné energie v podobě fosilních paliv, dosáhl tak dynamické a překotné rychlosti, že už není dostatečně sociálně sublimován (2013, s. 57–60). Technicko-ekonomický systém, nedostatečně sociálně usměrňován, pak nejen narušuje negentropickou rezistenci lidských, sociálních i ne-lidských planetárních systémů tím, že kontrolu nad nimi totalizuje a soustřeďuje do sebe cirkulující energii, ale zároveň i entropii urychluje – například skrz snížení rozmanitosti (ať už kulturní, prostřednictvím globalizace, nebo ve smyslu biodiverzity), tedy prostorů možných nepředvídatelných negentropických emergencí (Stiegler 2018, s. 49, 59). Stiegler a jeho spolupracovníci se pak zasazují o *neganthropické* činnosti, ústící v *neganthropocén* – tedy zvrácení dopadů antropocénu

pěčí o negentropické vznikání a pěčí o rozmanitost, právě skrz antropickou činnost a její jiné směřování techno-ekonomického systému (Stiegler 2017, s. 95).

Co nám tyto koncepty mohou nabídnout je chápání rostoucích nahodilostí, ve smyslu dezintegrace zamýšleného fungování systému, ve spojitosti sociálních i ekologických, respektive více-než-lidských (Tsing 2013) systémů. Toto propojení obou teoretiků pak, dle mého mínění, lépe zachytí vztah permakulturního myšlení k více-než-lidské perspektivě, než kdybychom vycházeli pouze z Wagnerovy teorie. Nicméně jelikož se práce zaměřuje na permakulturní obraz světa, Stieglerovo vymezení modernity skrz technologický, potažmo ekonomický vývoj, který se vyjmul z rukou sociální regulace, neposkytuje dostatečnou citlivost k tomuto kulturnímu, respektive imateriálnímu aspektu analýzy.

Vraťme se proto k Wagnerovi. V jiné knize identifikuje modernitu s takzvaným silným obrazem pokroku. Ten spočívá ve víře, že lidský vývoj směřuje k větší prosperitě ve všech ohledech a jakákoli protichůdná historická tendence je pouze dočasným zaškobrtnutím v celkové trajektorii (Wagner 2016, s. 6, 15). Tento dominantní obraz pokroku se v post-moderní době vyčerpал, jistou nezpochybňovanou přítomnost si zachovává pouze v oblasti vědy a ekonomiky (ibid., s. 23–49). Nicméně dílčí obraz pokroku, jako zlepšení lidských (i více-než-lidských) způsobů přebývání, je stále přítomný, respektive zachranitelný, přestože pod tíhou kritik ztratil svou totalizovatelnost (ibid., s. 19, 123–128). Můžeme proto pokrok považovat za jeden z principů modernity. Právě princip pokroku pojí logiku moderního vývoje s kulturní, respektive morální dimenzí. Ostatně přestože byla hegemonní idea pokroku v akademii zdiskreditována, stále si zachovává svou konvenční sílu mezi populacemi aktérů, které jako sociologové studujeme (Lundy 2022, s. 277),

Shrnutο, na základě výše uvedeného považujme modernitu za sisyfovský zápas s entropií (Stiegler 2017, s. 83), realizovaný skrz rekonfiguraci liberalizace a disciplinace – tedy negantropické *différance* sociálních a více-než-lidských souvztažností – rámovaný duchem pokroku. Právě to je tedy definicí modernity, která nám poskytuje základní logiku, ke které můžeme obraz permakulturního myšlení vztáhnout.

3.2 Režimy permakulturní kritiky

Zdá se, že literatura se shodne na tom, že permakultura kritizuje současný stav věcí. Pokud je permakulturní vztah k modernitě primárně kritický, pak považuji za nutné tuto kritiku teoreticky uchopit. Možný zdroj může nabídnout současná francouzská pragmatická sociologie. Ostatně za takovou perspektivu při analýze permakultury se staví i další sociologové (Centemeri 2015; Lehtimäki a Virtanen 2023).

Pragmatická sociologie tvoří specifický styl analytického přístupu, kdy elementy makrosociální struktury vnímá jako přístupné skrz aplikace v mikrosociálních

situacích. Tento styl sociologie se tedy zaměřuje primárně na praktické jednání aktérů. Typický je pro něho metodologický prezentismus, sledující, jak aktéři v konkrétních situacích různě mobilizují elementy širší sociální nebo kulturní struktury (Barthe et al. 2013, s. 177–180). Z hlediska analýzy kritiky je pro mou práci klíčová sociologie kritiky, za kterou stojí Boltanski a Thévenot (1999; 2006). Rozvíjejí teoretický přístup, podle kterého aktéři vztahují své kritiky nebo i obhajoby konkrétních situací k obecným režimům hodnoty. Tyto režimy představují klíčové hodnoty, ke kterým jsou argumenty vztahovány (Du Gay a Morgan 2013, s. 17). V každém režimu je přítom způsob hodnocení jiný. Aktéři posuzují legitimitu kritiky nebo obhajoby podle toho, zda obhajoba dostatečně dokazuje naplnění hodnoty v konkrétní situaci nebo zda kritika dostatečně dokazuje selhání v tomto naplnění (Boltanski 2013, s. 47). Pragmatická sociologie přitom nepředpokládá, že jsou aktéři vnitřně konzistentní (Barthe et al. 2013, s. 188). Naopak, očekává, že podle situace přecházejí mezi režimy hodnot, kombinují je a svá hodnocení přizpůsobují situaci (Boltanski 2013, s. 52; Boltanski a Thévenot 2006, s. 140).

Boltanski s Thévenotem (1999, s. 369–373) vymezují šest základních režimů. *Režim inspirace* spatřuje hodnotu v duchovnosti nebo kreativitě, *režim domácnosti* v respektu, autoritě a důvěře, *režim slávy* ve známosti či slávě, *veřejný režim* souvisí s rovností a kolektivním dobrem, *tržní režim* se váže k hodnocení ceny, případně zisku a *průmyslový režim* je rámován efektivitou. Tyto režimy jsou zobecnitelné na rozmanité situace (Wagner 1999, s. 347).

Jak ale zdůrazňuje Wagner (1999, s. 350), zmíněné režimy nejsou fixním výčtem všech možných režimů. Vzhledem k našemu tématu zmiňme, že existují debaty, zda prosakování environmentálních témat do veřejného prostoru nezakládá nutnost etablovat další režim hodnoty – takzvaný *zelený režim* (Lethimäki a Virtanen 2023, s. 4–6). Jde v podstatě o režim, kdy kritiky k němu vztažené kritizují modernitu za její neudržitelnost a environmentální degradaci (Chiapello 2013, s. 74). Není jednoznačné, zda jej můžeme považovat za sedmý režim hodnoty, plně oddělený režim s vlastní logikou nebo problém vyžadující revidování celého schématu (Lafaye a Thévenot 2017).

Nicméně domnívám se, že vzhledem k tématu práce se stále můžeme klonit k prvnímu řešení. Z hlediska konzistencí mezi oběma teoretickými linkami v analýze spojují původní výčet režimů (ukážou-li se jako empiricky relevantní) se sedmým, environmentálním režimem. V podstatě pak můžeme režimy hodnoty použít jako rámce, skrz které se permakulturní kritika současného stavu obhajuje jako lepší alternativa. Co se aplikace týče, režimy hodnoty nutně nepoužívám ortodoxně, včetně specifických nástrojů dokazování, testů hodnot, typologie relevantních světů a podobně, ale pouze jako obecné rámce nebo styly, skrz které můžeme vymezit a uchopit kritiku. Takové vymezení aplikace teorie už jedním krokem přechází k metodologickým úvahám. Udělejme tedy i druhý krok.

4 Zdroje dat a metody analýzy

Analýzu stavím na interpretaci permakulturních textů. Páteř výzkumu tvoří dvě knihy, které hnutí ustavily (Centemeri 2019a, s. 26, Kolářová 2021, s. 165). Jde o *Permaculture One* (Mollison and Holmgren [1978] 1990) a *Permaculture Two* (Mollison 1979). Dále ke knihám referuji pod zkratkami PM1 a PM2. Kategorie, induktivně získané analýzou těchto knih, rozšiřuji o podoby kategorií v pěti dalších knihách. Jde o nasycení zkonstruovaných kategorií relevantními úseky a zachycení případných změn smyslu v novější literatuře. K ověření přenositelnosti těchto kategorií, reprezentujících obraz permakulturního myšlení, využívám techniky kvantitativní analýzy textu. Kategorie srovnávám se širším korpusem textů. Seznam textů i vysvětlení jejich výběru poskytuje [Příloha B](#). Můžeme tedy uvažovat o smíšeném, sekvenčním výzkumném plánu (Creswell a Plano-Clark 2011). Přestože jde o smíšené použití metod, hlavní linie analýzy je soustředěna kolem kvalitativního přístupu. Cílem je totiž dojít *porozumění* permakulturnímu chápání světa (Weber [1904] 1998). S texty pak pracuji jako s obsahy, které poskytují zdroj dat (Prior 2008, s. 825). S ohledem na výzkumnou otázku je hlavním cílem analýzy zrekonstruovat obraz permakulturního myšlení a jeho vztah k modernitě, jak jsme ji vymezili v předchozí [kapitole](#). Sekundárním cílem je se blíže podívat, jak permakulturní autoři tuto alternativu ve vztahu k modernitě rámuji. Právě skrz porozumění kritickému rámování usiluji o ještě hlubší uchopení souvislosti s modernitou.

4.1 Analýza rámování

Režimy hodnoty v [osmé kapitole](#) aplikuji jako rámce, skrz které analyzuji způsoby, kterým permakultura předkládá kritiku současnosti i obhájuje sebe sama. Rámčům pak rozumím jako ustaveným způsobům filtrování informace, které „*vyzdvihují konkrétní definici problému, kauzální interpretaci, morální hodnocení a/nebo doporučení postupu*“ (Entman 1993, s. 52). Můj přístup spočívá v aplikaci už teoreticky ustavených rámců, představovaných režimy hodnoty, kdy každý z těchto režimů značí specifickou logiku hodnocení. Nejde mi přitom o samotné rámce, ale spíš jak tyto logiky, které rámce představují, tvarují kritiky a obhajoby. Jde tedy spíš o analýzu rámování než analýzu rámců (Vliegenthart a Zoonen 2011).

Taková analýza se pak spíš soustřeďuje na to, jak je skrz rámce aktivně utvářen význam (Benford a Snow 2000, s. 614). Režimy hodnoty pak představují gravitační body, ke kterým jsou kritiky nebo obhajoby vedeny, respektive skrz jejichž kritéria jsou prezentovány. Tato část analýzy následuje až po rekonstrukci obrazu permakulturního myšlení a určení jeho vztahu k principům modernity. Jejím smyslem je vzájemné souvislosti permakultury a modernity rozpracovat tím, že blíže analyzuje

způsoby, kterými moderní principy hodnocení ovlivňují permakulturní prezentaci sebe sama ve vztahu k modernitě.

4.2 Rekonstrukce obrazu permakulturního myšlení

Základní odpověď na výzkumnou otázku i rekonstrukce obrazu permakulturního myšlení vycházejí z induktivní obsahové analýzy. Cílem takové analýzy je koncentrovat objem informací, který se v datech nachází (Schreier 2014, s. 170–171). V mém případě zhuštění probíhá skrz konstrukci relevantních kategorií, z nichž každá zachycuje dimenzi myšlení. Oba texty jsem nejprve prošel a otevřeně kódoval v programu Atlas.ti 23⁸ (k výběru kódů viz [Příloha A](#)) ve dvou běžích. Z konečného seznamu kódů pak vybírám a sdružuji ty, které dohromady utvářejí smysluplnou kategorii.

Pod vlivem kvantitativního srovnání obou textů se širším korpusem jsem se rozhodl do vnitřní analýzy kategorií zahrnout i pět dalších textů z korpusu. Výběr má pokrýt vnitřní smysl kategorií v novějších textech. Zde postupuji skrz vyhledávání relevantních úseků za použití klíčových slov. Už nejde o zhuštění obsahu do kategorií, ale o rozšíření kategorií o jejich podoby v novějších textech. V rámci typologie pak na základě relevantních úseků knih rekonstruuji obraz krajiny významu (Reed 2011), reprezentující permakulturní myšlení. Jde tedy o rekonstrukci klíčových představ permakulturistů o světě, podobně jako dělají Roux-Rosier, Azambuja a Islam (2018).⁹

Interpretaci těchto představ o světě pak vztahuji k principům modernity definovaným na základě Wagnerových a Stieglerových konceptů. Právě skrz tuto interpretaci se snažím dojít k odpovědi na výzkumnou otázku – jednoznačně vymežit vztah mezi permakulturním myšlením a modernitou.

4.3 Komputační analýza jako nástroj pro validizaci interpretace

Širší vztáhnutelnost interpretace permakulturního obrazu světa následně průběžně ověřuji skrz kvantitativní srovnání s korpusem 21 permakulturních textů. Vycházím z komputačního zpracování textů v prostředí R skrz techniky *text miningu*. Ověřování probíhá ve dvou fázích – jedna předchází samotné interpretaci obrazu myšlení, druhá ji následuje. Obě ale vycházejí z typologie i výčtu klíčových slov získaných na základě obsahové analýzy PM1 a PM2 (viz [Příloha A](#)).

Cílem první fáze je srovnat PM1 a PM2 se širším korpusem a určit na základě indikátorů podobnosti, zda oba soubory nejsou příliš odlišné na to, abychom mohli

⁸ Půlroční verze byla zakoupena pro účely diplomové práce z vlastních prostředků.

⁹ V návaznosti na Castoriadis (1987) koncipují autoři představy jako vyvíjející se soubory symbolů a významů (Roux-Rosier, Azambuja a Islam 2018, s. 551).

PM1 a PM2 považovat za vhodný základ pro konstrukci typologie. Při tomto srovnání kromě kvantitativních technik vycházím i ze srovnání s dimenzemi permakulturního myšlení identifikovanými v dalších výzkumech.

Druhá fáze pak ověřuje zobecnitelnost celé interpretace. Skrz zmapování klíčových slov a jejich častých propojení v korpusu textů se snažím dojít náhledu sémantických vzorců v širším souboru textů. Kvantitativní techniky analýzy jsou zde použity čistě exploračně, k získání základního vhledu do velkého množství textu. Komputační techniky nabízejí jen velmi omezený interpretační potenciál. Výsledky analýzy tedy pojmám pouze jako indikátory, které by mohly zobecnitelnost interpretace vyloučit, ne jako skutečné doložení zobecnitelnosti.

V obou případech jde tedy o využití odlišného vhledu do dat se snahou o zrobustnění interpretace, případně o nalezení jejích nedostatků, který ale není s to plně vyloučit všechny pochyby o zobecnitelnosti interpretace. Použité techniky sice umožňují zpracovat velké množství textu a poskytnout čistě komputační vzhled, ovšem na úkor interpretační hloubky analýzy. Výsledky těchto technik tedy nabízejí jen velmi kusé a omezené porozumění. Proto je používám jen jako doplněk kvalitativní analýzy.

5 Jsou ustavující texty vhodnou reprezentací?

Kategorie reprezentující permakulturní myšlení vycházejí z induktivní, obsahové analýzy dvou ustavujících knih – PM1 a PM2. Obě knihy ale pocházející z konce 70. let. Jak ukazují Ferguson a Lovell (2014, s. 261) diskurz kolem permakultury se postupem času měnil i rozvíjel a některé koncepty získávaly v literatuře na důležitosti (například termíny *komunita* nebo *udržitelnost*), zatímco jiné ztrácely. Zároveň připomeňme, že hnutí jako takové je mozaikovitě a rozmanité (Centemeri 2019a, s. 58–62; Kolářová 2021, s. 38). *Můžeme tedy považovat PM1 a PM2 za dostatečnou reprezentaci permakulturního myšlení?*

Podkapitola usiluje o zodpovězení této otázky. Cílí na posouzení reprezentativnosti obou textů i rozhodnutí, zda poskytují vhodná data pro ustavení kategorií zobecnitelných na širší permakulturní diskurz. S tímto cílem kvantitativně srovnává oba texty s širším korpusem permakulturních textů reprezentujícím variace knih napříč žánrem i datem vydání (viz [Příloha B](#)). Jde sice výhradně o anglicky psané texty, ale většina z nich vyšla v posledních dvou dekadách. Proto předpokládám, že korpus může zachytit případný posun v důležitosti termínů.

Na základě obsahové kvalitativní analýzy jsem redukoval kategorie reprezentující dimenze permakulturního myšlení v obou knihách na omezený výčet 21 klíčových slov, která používám pro analýzu širšího korpusu textů. Jejich plný výčet u každé z kategorií udává [Příloha A](#). Vycházím přitom z kódů použitých při obsahové analýze. Snahou bylo *kondenzovat texty do výrazů, které dostatečně reprezentují centrální elementy permakulturního obrazu světa* a skýtají potenciál zmapovat nejčastější vzorce tohoto obrazu v širším korpusu textů.

5.1 O zpracování textů

Oba soubory textů (PM1 a PM2 i širší korpus) byly zpracovány skrz *text mining* v prostředí R. Při psaní skriptu se řídím především technikami představenými v učebnici od Silge a Robinsona (2017). Částečně pak učebnicí od Kwartlera (2017). Kód příkládám v [Příloze C](#), včetně seznamu citací použitých balíčků, jelikož balíčky uplatňuji pouze ve skriptu.

Všechna data byla importována za použití custom funkce od Silge a Robinsona (2017, s. 161). Následně byla rozdělena do tabulky podle řádků v původních textových souborech a konvertována do *tibble* formátu. Proběhlo první čištění dat – odstranění prázdných nebo nepísmenných řádků. Následně byly řádky tokenizovány skrz *bag-of-words* techniku – každé jedno slovo jako samostatný token.¹⁰ Proběhlo druhé čištění dat k vyřazení neslovních tokenů a odstranění takzvaných stopwords. To jsou slova,

¹⁰ Používám defaultní tokenizační algoritmus.

která nejsou analyticky zajímavá. Jde například o členy, spojky, předložky a podobně. Zbývající slova pak byla ještě lemmatizována¹¹ kvůli snížení variability.¹² Výsledné výčty lemmat z obou souborů používám k další analýze.

Skrz tyto techniky se snažím vyhodnotit podobnost obou textů. V kapitole 7 dále používám kvantitativní analýzu k indikaci významotvorných souvztažností v textech korpusu. Nejdříve však srovnáme podobnost nebo rozdílnost obou souborů textů.

5.2 Korelace mezi soubory

První způsob srovnání vychází ze srovnání frekvencí lemmat mezi oběma soubory. Postupuji opět podle Silge a Robinsona (2017, s. 9–11). Výpočet frekvence pro každé lemma, vyskytující se v obou souborech, může být následně korelovaný. Přestože vycházíme z textových dat, srovnání na základě číselných frekvencí umožňuje použít Pearsonův korelační koeficient.

Při provedení korelačního testu vychází hodnota r na hladině 0.8. V podstatě tedy můžeme tvrdit, že výskyty slov v obou skupinách textů spolu z 80 % korelují. Jedná se o překvapivě silný vztah. Naznačuje, že navzdory rozdílným stylům, žánrům i obdobím vydání, jsou si obě skupiny textů velmi podobné.

To ale ještě nutně neznamená, že jsou knihy Mollisona a Holmgrena dostatečnou reprezentací permakulturního myšlení. Podle Ferguson a Lovell (2014, s. 259–262), se permakulturní diskurz měnil zejména v četnosti výskytu nebo dokonce přítomnosti klíčových konceptů a témat. Korelace mohla vzniknout i tím, že autoři píšou o stejných tématech a užívají stejnou terminologii. To ale nemusí znamenat, že se k tématům staví se shodným pohledem na svět. Stejně tak nevíme, jestli odlišnost mezi oběma soubory nezahrnuje právě klíčové termíny indikující dimenze permakulturního myšlení rozvíjené v kapitole 6. Potřebujeme proto detailnější vhled.

5.3 Nejčastější slova

Zkusme se podívat na podobnosti obou souborů z hlediska nejčastějších termínů. K tomuto srovnání jsem výběr limitoval na tisíc nejčastějších lemmat. Oba vzniklé výčty pak srovnávám skrze Jaccardův index podobnosti. Jak zmiňuje He (1999, s. 152): „Tento index může být použit pro změření relativního stupně překryvu mezi ‚sémantickými‘ oblastmi slov uvnitř dané databáze.“ Já měřím překryv mezi dvěma databázemi. K výpočtu v R používám custom funkci z webu *Statology* (Zach 2020).

¹¹ Jde o převedení slov na slovníkové tvary. Na rozdíl od stemmingu ale nedochází k omezení na slovní kmen. Postup je tedy morfologicky citlivější (Kwartler 2017, s. 41-42; Khyani et al. 2020).

¹² Při lemmatizaci vycházím z defaultního slovníku.

Při výpočtu vychází koeficient $\doteq 0,45$. Jinými slovy, výčty tisíce nejčastějších lemmat v obou souborech se překrývají jen ze 45 %.¹³ Oba soubory se tedy liší více, než jsou si podobné. Znamená to, že můžeme zamítnout tvrzení, že PM1 a PM2 jsou vhodnou reprezentací permakulturního myšlení? Ne nutně.

Za prvé, rozdíl mohl vzniknout pouze jiným stylem psaní, žánrem nebo orientací některých knih. Do souboru jsem se totiž snažil vybrat rozmanité typy knihy tak, abych pokryl širší reprezentaci permakulturní literatury. Pokud například v některých z delších textů v druhém souboru existuje tendence často používat synonyma, která Mollison s Holmgrenem nepoužívají, dojde k odlišnosti, přestože jejich slova indikují totožný koncept. Za druhé, první soubor je výrazně kratší. Do výčtu se tedy dostávají například i geografické názvy specifické australskému kontextu obou autorů. Ty mezi lemmaty z druhého souboru geograficky odlišných textů nenajdeme. Tato metoda srovnání má tedy zásadní limity.

Zkusme ještě jiný způsob srovnání. Podívejme se přímo na častost výskytu klíčových slov reprezentujících dimenze permakulturního myšlení. Opět vycházím z výseku tisíce nejčastějších lemmat. Častost určuji na základě jejich pozice v každém ze výčtů. Celkem srovnávám 27 lemmat. Zahrnuji totiž všechny tvary (např. různé slovní druhy) lemmat, která se ve výčtech objevují.

¹³ U sto nejčastějších lemmat dochází k překryvu ze 42 %, u deseti pouze 33 %. V těch skutečně nejčastějších termínech jsou oba soubory tedy ještě odlišnější.

Tab. 1 Srovnání pozic klíčových slov.

PM1 a PM2		Rozdíl pozic ¹⁴	Širší korpus textů	
Modernita				
<i>modern</i>	248.	-284	<i>modern</i>	532.
<i>industry</i>	428.	153	<i>industry</i>	275.
<i>industrial</i>	298.	-395	<i>industrial</i>	693.
<i>economy</i>	978.	778	<i>economy</i>	200.
<i>economic</i>	832.	151	<i>economic</i>	681.
<i>future</i>	137.	17	<i>future</i>	120.
Šetrnost				
<i>efficient</i>	424.	-80	<i>efficient</i>	504.
<i>efficiency</i>	898.	51	<i>efficiency</i>	847.
<i>sustainable</i>	—	—	<i>sustainable</i>	140.
<i>sustainability</i>	—	—	<i>sustainability</i>	514.
<i>energy</i>	14.	1	<i>energy</i>	13.
<i>waste</i>	72.	-11	<i>waste</i>	83.
Holismus				
<i>system</i>	2.	-6	<i>system</i>	8.
<i>holistic</i>	—	—	<i>holistic</i>	—
<i>stability</i>	594.	—	<i>stability</i>	—
<i>integrate</i>	447.	68	<i>integrate</i>	379.
<i>symbiotic</i>	—	—	<i>symbiotic</i>	—
Rozmanitost				
<i>diversity</i>	273.	145	<i>diversity</i>	128.
<i>diverse</i>	376.	-87	<i>diverse</i>	463.
<i>complex</i>	85.	-436	<i>complex</i>	521.
<i>complexity</i>	571.	—	<i>complexity</i>	—
Lokálnost				
<i>local</i>	39.	17	<i>local</i>	22.
<i>region</i>	255.	-32	<i>region</i>	287.
<i>global</i>	—	—	<i>global</i>	220.
Kultivace				
<i>cultivate</i>	155.	-172	<i>cultivate</i>	327.
<i>cultivation</i>	244.	-451	<i>cultivation</i>	695.
<i>design</i>	20.	9	<i>design</i>	11.

Pozice mezi tisícem nejčastějších lemmat. Srovnání podle souboru.

¹⁴ Významné rozdíly v pozicích zvýrazňuji tučně. Jako hranici pro určení významného rozdílu si stanovuji 20% hranici z celku – tedy 200 pozic a více.

Přestože se více než polovina výskytů v obou souborech výrazně neliší, najdeme i podstatnější rozdíly. PM1 a PM2 častěji operují s termíny vztahujícími se k *modernitě* a *průmyslovosti*, naopak srovnávací korpus odkazuje k *ekonomice* a *průmyslu*. Podobně *kultivace* se výskytem výrazně odlišuje ve prospěch prvního souboru. To však mohou být čistě terminologické rozdíly.

Co je ovšem už analyticky zajímavější je absence lemma ve výčtu z jednoho souboru a přítomnost v tom druhém. To je případ *udržitelnosti* a *globálnosti* v korpus, ale i *stability* a *komplexity* v ustavujících textech. V případě *globálnosti* i *udržitelnosti* myslím můžeme uvažovat o jisté dobové změně, kdy v průběhu let oba termíny nabyly na důležitosti. To ostatně koresponduje i s výzkumem Ferguson a Lovell (2014, s. 253, 259–262, 265). Nicméně přítomnost *stability* a *komplexity* pouze ve starších textech se zdá obtížněji interpretovatelná. Nemusí jít nutně o dobové specifikum. Možné vysvětlení mohou poskytnout akademické kořeny knih (Holmgren 2002, s. xxii), a tedy i akademičtější terminologie autorů ve srovnání s popularizačním jazykem pozdějších děl (Ferguson a Lovell 2014, s. 253–255, 266).

Absence klíčových slov v obou výčtech se pak vyskytuje zejména u kategorie *holismus*. To není překvapivé. Kódy, které zavdaly základ této kategorii, byly blíže interpretaci stojící nad daty než *in vivo* kódům. K jednoznačnému srovnání přenositelnosti této kategorie by bylo nutné texty druhého souboru přímo číst a interpretovat.

5.4 Posouzení reprezentativnosti

Je tedy možné považovat dva ustavující texty za dostatečnou reprezentaci dimenzí permakulturního myšlení? Kvantitativní srovnání nám sice indikuje jisté překryvy mezi oběma texty, ne však za hranici důvodných pochyb. Co ovšem může validitu vzniklých kategorií posílit, je srovnání s dalšími sociálně vědními výzkumy permakultury, pracujícími s různými daty z odlišných prostředí i období. Z mého průzkumu literatury se zdá, že induktivně vytvořené kategorie skutečně korespondují s principy, které uvádějí další autoři (srov. Brawner 2015, s. 431–439; Ferguson a Lovell 2014, s. 262–266; Mannen et al. 2012, s. 360–367; Veteto a Lockyer 2008, s. 49, 51; Roux-Rosier, Azambuja a Islam 2018, s. 559–565). Rozhodl jsem se proto z kategoriích vzniklých induktivně na základě dvou klíčových textů vycházet. Ostatně všechny kategorie jsou dostatečně abstraktní, aby nemusely být vázány pouze na konkrétní text. Ovšem při interpretaci vnitřního smyslu kategorií jsem se rozhodl data rozšířit. K tomu, abych zachytil možné variace nebo odlišné vyznění, analyzuji i novější texty. Zde vyhledávám a procházím úseky na základě stanovených klíčových slov. Analýza permakulturního myšlení tedy vychází i z těchto textů, přestože nevstupují přímo do konstrukce typologie a klíčových slov.

6 Obraz permakulturního myšlení

Kategorie rekonstrukce i klíčová slova vycházejí z kódů aplikovaných na PM1 a PM2. Podle Centemeri (2019, s. 32) rozvíjí PM1 primárně praktické aspekty hospodaření, zatímco kulturní a etické dimenze rozpracovává až PM2. Z mého čtení se zdá, že dělicí linie neplatí. Obě knihy následují obdobnou strukturu. Kromě hospodaření pokrývají i kulturní a etickou stránku. Nicméně druhá kniha aspekty té první rozšiřuje a doplňuje, přičemž autor se k tématům první knihy odkazuje. Proto pracuji s oběma.

Rekonstrukce obrazu permakulturního myšlení skrz typologii dimenzí pak vychází i z rozšíření o pět dalších textů, kde interpretuji relevantní úseky podle klíčových slov. Pět rozšiřujících textů jsem vybíral záměrně z textů zahrnutých do korpusu tak, aby obsáhly knihy vydané v tomto tisíciletí. Snahou je do interpretace zahrnout i novější vývoj v hnutí. Tyto texty tvoří *Permaculture* Francise Fielda (2020), *Permaculture* od Davida Holmgrena (2002), *Earth Restorer's Guide* (Morrow 2022), *Sepp Holzer's Permaculture* (Holzer 2010) a *The Earth Care Manual* (Whitefield [2004] 2011). Pro texty, následujíc stejné pořadí, používám tyto zkratky: PMF, PMH, ERG, SHP a ECM. Všechny zkratky knih zaznamenávám i v [seznamu zkratek](#) na začátku práce. Skrz interpretaci vybraných úseků pak utvářím obraz permakulturního myšlení, který interpretuji s ohledem na představené teoretické koncepty.

6.1 Modernita a průmysl

Otázka vztahu modernity a permakultury je ústřední otázkou práce. Může se zdát analyticky ploché klást modernitu hned jako jednu z dimenzí permakulturního myšlení. Ovšem modernita pro permakulturisty nepokrývá šíři principů, idejí a jejich vzájemnou dynamiku, která vychází z našeho teoretického vymezení. V knihách je figura modernity ztotožněna se současným systémem našich společností. V tomto ztotožnění je pak kladena do role něčeho, proti čemu se permakultura vymezuje a co chce změnit. Permakulturní figura modernity ovšem *není* totožnou s modernitou jako souborem principů. První smysl modernity je dílčí součástí permakulturního obrazu světa, ten druhý dynamicky protíná konstrukci celého obrazu.

6.1.1 Permakultura jako alternativa současnému stavu

Permakultura je někdy charakterizována jako soubor praktických postupů a technik nabízející alternativu k průmyslovému zemědělství (McLennon et al. 2021). Právě průmyslové zemědělství autoři ztotožňují s moderní érou:

„S vzestupem moderní éry (posledních tři sta let) a dostupností nových zdrojů energie (uhlí a poté ropa) přišly zásadní změny

v zemědělství. [...] Hotovostní ekonomika a stabilní, regionální zemědělství byly, a jsou, v podstatě neslučitelné“ (PM1, s. 1).

Moderní zemědělská produkce s tendencí kvýsadbě monokultur za účelem maximalizace zisku (viz Besky 2020) vede podle knih k destabilizaci místní ekologie. Nicméně má i svoje výhody. *„Máme bezprecedentní úroveň potravinové bezpečnosti, vycházející z jednorázového využívání fosilních paliv“ (ECM, s. 16).*¹⁵ Hojnost, kterou moderní zemědělství přináší, není podle permakulturistů permanentní. Navíc sama o sobě nevykoupí své dalekosáhlé následky. *„Úroveň lidského technického rozvoje je mimořádná. Avšak pokročila do stavu, kdy průmyslový způsob života, který podnítila, vyčerpává nepostradatelné komponenty [...], právě půdu, vodu a vzduch“ (PMF, s. 22).* Modernita je tedy popsána jako neudržitelná hojnost, vykoupená environmentální devastací.

Charakterizuje ji také specifická epistemologie: *„Někde (nikdy v rolnických oblastech) začali lidé dělit [rostliny] do odlišných oblastí. Moderní zahradnické knihy, zdá se, tohle podporují vyobrazováním úhledných plánů kategorizovaných rozvržení [...]“ (PM2, s. 23).* Úsek naznačuje, že ekologické narušení souvisí s nedostatkem holistického hlediska. Narušení ekosystémové symbiózy plyne z oddělení, a hlavně rozdělení kultivovaných druhů v moderním pěstování. Vzájemné souvztažnosti jsou přehlíženy, což má až abiotické následky.

„Mnoho ‚moderních‘ zemědělských technik vedlo k problémům, se kterými se dnes potýkáme. Lidé opouštějí kultivaci pozemků v malém měřítku, zatímco kopou bariéry a utvářejí umělé stepi monokulturní krajiny.“ (SHP, s. 45).

Moderní techniky jsou vykresleny jako odtržené od přírody, vedoucí k vytváření neživých stepí. Zajímavé je, že Holzer uvádí „moderní“ v uvozovkách. Tím naznačuje, že moderní techniky v něčem odporují pravému duchu modernity. Odtrženost pak podle Mollisona protíná moderní společnost jako takovou: *„Nedostatek důvtipu a prozíravosti, lidskosti a zdravého rozumu, charakterizující všechny současné politicko-ekonomické systémy, je otrěsný. Celý svět je odtržený [...]“ (PM2, s. 143).* Tendence k segmentaci a odtržení pak zrazuje moderní ideál pokroku. Například s ohledem k povolání:

„Teze zní, že oproštění se od výroby nám umožní, jako společnosti, postoupit k vyšší úrovni civilizace. [...] Tvrzení, že díky takovému systému máme rozmanitější povolání, postrádá význam, pakliže jsme zároveň vázáni ke svým rolím. [Takový systém] nás neosvobozuje od

¹⁵ Veškeré citace z analyzovaných knih uvádím kurzívou, kvůli jejich jasnějšímu odlišení v průběhu výkladu.

vlastní lopoty, ani nám neumožňuje zásadně nebo tvořivě přispět k progresivnímu vývoji“ (PM1, s. 9).

Nicméně autoři naznačenou figuraci modernity plně nezavrhnou. Naopak, právě moderní člověk, vycházející ze současného světa, je pro ně subjektem změny k lepšímu – tedy toho, co by zřejmě označili za pravý pokrok. *„Je výzvou moderního člověka vyvinout tak sofistikovaný systém celosvětového typu, integrovaný v jednotném shromažďování zdrojů, aby zajistil udržitelnou společnost i v moderním pojetí“ (PM1, s. 11).* Permakultura pak není rezignací na ideál pokroku nebo snahou o odloučení se od průmyslové společnosti. Jde spíše o alternativu průmyslové společnosti, ke které by autoři chtěli směřovat společenský vývoj. *„Lidé si myslím, že jsem trochu blázen, když jim říkám, aby šli domů a zahradničili, nebo aby se nezapojovali do rozsáhlého, mechanizovaného zemědělství; ale trocha zamyšlení a čtení je přesvědčí, že právě to je řešením mnoha světových problémů“ (PM2, s. 3).* Stejný sentiment zaznívá i v závěrečné výzvě: *„[Č]lověk by mohl vytvořit příčetnější, šťastnější, bližší a lidštější svět. Lidská společnost je komplexní a já nepředstírám, že mám všechny odpovědi, ale zdá se mi, že bychom se tím směrem posunuli [...]“ (PM2, s. 143).* Takový lepší svět pak zahrnuje i změnu mentality, která jej uvede do většího souladu s přírodou, protože:

„Pracovat k přirozenějšímu životu a přirozenějšímu zemědělství je náročné v době, kdy zemědělci, vědci a politici vidí jenom ‚pokrok‘, aniž by věnovali pozornost přírodě. ‚Rozvíjej se nebo uhní‘ je mottem moderní doby. V naší soutěživé ekonomice nezbyvá moc prostoru pro přemýšlení o přírodě“ (SHP, s. 217).

Skutečný pokrok, na rozdíl od „pokroku“, by tedy bral přírodu v potaz. Texty pak představují alternativní vizi pokroku, jakožto řešení současného stavu věcí, směrem k – deklarovaně – udržitelnější a rozumnější organizaci společnosti.

6.1.2 Tradice a budoucnost

Jeden z pohledů z literatury vidí v permakultuře návrat k tradičním způsobům života. Ostatně sami autoři se odkazují k tradičnímu zemědělství v minulosti i mimo průmyslový svět. *„Některé kultury se těšily vysoké kvalitě života po tisíce let, aniž by obětovaly potřeby současných a budoucích generací. Žily bez ničení nebo znečišťování životních procesů“ (ERG, s. 215).* Podobně *„důraz Permakultury na učení se od domorodých, kmenových kultur se zakládá na známkách toho, že tyto kultury existovaly v relativní rovnováze se svým prostředím a přetrvaly déle, než všechny naše nedávnější experimenty s civilizací“ (PMH, s. 2).* Takové příklady pak kontrastují *„[...] segmentované myšlení Evropanů s produktivní, přirozenější polykulturou [...] polo-*

přírodním uspořádáním rostlin ve správných vzájemných vztazích, ale nedělených do různých umělých seskupení“ (PM2, s. 2).

Nicméně přestože tradiční způsoby hospodaření jsou často evokovány pro inspiraci a jako příklady dobré praxe, permakultura není snahou o návrat k tradici. Každá tradice není pro permakulturisty automaticky užitečnou. Například *„metody tradičního chovu [jsou] praktikami, které mohou, ale nemusí být relevantní permakultuře“ (PM1, s. 8).* Vždy je podstatnou otázkou, jak takový tradiční postup přispívá k trvalé udržitelnosti celého systému. V tomto smyslu jde permakultura za tradiční hospodaření. *„Permakultura je rozšířeným a vyspělým vývojem celkové podpůrné základny člověka, překračující ty vyvinuté před-industriálními společnostmi. Fakt, že je založena na trvalosti, slouží k její definici“ (PM1, s. 4).* Jde tedy spíš o ekologičtější a udržitelnější přístup, který v tradičních technikách autoři hledají než o tradice jako takové. Z hlediska praktik je pak permakultura skutečně chápána jako hybrid mezi tradičními a moderními přístupy. *„Spojováním strategií a technik z moderních i tradičních kultur usiluje Permakultura o celistvou integraci utilitárních hodnot“ (PMH, s. 3).* Můžeme se tedy přiklonit k definici permakultury jako hybridu?

Pouze s ohledem na používané zemědělské techniky. Co se permakulturního vidění světa týče, vykazuje spíš orientaci k budoucnosti než k minulosti. *„[Permakultura představuje] ideu pro budoucí vývoj v urbánních i rurálních oblastech; povahou nikoli strnulý nebo dogmatický vzor, ale jako model, který integruje rozličné principy mnoha disciplín“ (PM1, s. 2).* Mollison pak explicitně deklaruje novátorství permakulturního myšlení: *„To, co je teď možné, je naprosto nová syntéza rostlinných a živočišných systémů, využívající post-průmyslový, a dokonce počítačový přístup k designu systémů“ (PM2, s. 3).* Můžeme tedy shrnout, že spíš než návratem k tradici je permakultura alternativou pro budoucnost. Nejde ale jen o inovaci současné trajektorie?

Podle Mollisona není permakultura jen drobnou úpravu nedostatků průmyslové modernity, ale představuje nezbytnou reorganizaci. *„To, co nazýváme politickými a ekonomickými systémy, stojí a padá na naší schopnosti zachovat přírodní prostředí. Užší regulace dostupné půdy i velmi opatrné využívání přírodních systémů jsou naší jedinou strategií pro udržitelnou budoucnost“ (PM2, s. 12).* Nezbytnost spočívá ve zvrácení současné trajektorie a nastolení trvale udržitelného systému. Slovy Morrow: *„Permakultura od svých počátků zahrnovala koncepty trvalosti, udržitelnosti, odolnosti, a teď i navrácení a regenerace. To je pokrokem v porozumění a uvažování o nápravě a budoucnosti“ (ERG, s. 18).* Pokrok spočívá v řešení devastace ekosystémů, jejichž udržitelnost je považována za nutnou pro udržitelnost civilizace. Toto řešení pak podle permakulturistů vykazuje také šetrnější dopady na životní prostředí i úspornější využívání energie.

6.2 Šetrnost

Právě šetrnost a úspornost jsou klíčovými termíny definujícími druhou dimenzi permakulturního myšlení. Jak upozorňují Hájek et al. (2019, s. 15), šetrnost je diskurzivně neukotveným termínem se širším penzmem významů. V této podkapitole vymezím, jak je logika šetrnosti konfigurována v permakulturním pohledu na svět. Podstatná motivace k šetrnosti souvisí s cílem dosáhnout udržitelnosti celého systému. Šetrnost je pak stanovena jako nutná podmínka udržitelnosti.

6.2.1 Šetrností k udržitelnosti

Permakultura se profiluje jako trvalá alternativa modernity. Z tohoto hlediska můžeme chápat permakulturní šetrnost jako cíl sám o sobě, ne pouze přechodný stav (viz Parsons [1934] 1991, s. 51–52). Šetřivé a efektivní využívání zdrojů je v permakultuře koncipováno jako běžný způsob akce. Zdroje, které jsou spotřebovávány, jsou pak i lokálně (re-)produkovány. *„Permakulturní přístup pozoruje interakce přírodních prvků, čímž nachází nové, efektivní a udržitelné způsoby produkce jídla i dalšího zboží. Cílem je utvořit systém, který se zvládá regulovat i udržovat, zatímco poskytuje nezbytné zdroje“* (PMF, s. 14). Celý systém je udržitelný pouze sám o sobě, například bez závislosti na vnější produkci hnojiv. *„Charakteristika, která ztělesňuje všechny permanentní agrikultury, je ta, že potřeby energie jsou systému poskytovány jím samým. Moderní plodinové zemědělství je zcela závislé na externích energiích“* (PM2, s. 3).

Přístup je pak chápán jako šetrnější k celkové dynamice oblastního ekosystému: *„Permakultura, na rozdíl od moderní každoroční plodinové kultury, má potenciál ke kontinuální evoluci k žádoucímu vrcholnému stavu [...] [V] permakultuře rostliny a zvířata, často dlouho žijící, rostou a mění se se systémem“* (PM1, s. 7). Nesnaží se nutně pozměnit lokální ekosystém, ale vyvíjí se v symbióze s ním. *„Redukovat náš celkový environmentální dopad je nejlepším možným způsobem péče o vše živé, bez nutnosti rozumět, mít kontrolu nad nebo mít zodpovědnost za myriádu dopadů každé jednotlivé akce“* (PMH, s. 6). V tom tedy spočívá první dimenze šetrnosti – šetrnost k lokálním podmínkám, která ústí v udržitelnost celého systému. Nicméně šetrnost je chápána ještě z dalšího hlediska, jako úspornost spotřeby.

6.2.2 Úspornost i efektivita

Tato dimenze šetrnosti souvisí především s použitou energií – ať už z fosilních paliv, slunce nebo lidské práce – a vyprodukovanou energií, nejčastěji v podobě dostupných kalorií. Důraz na energii v souvislosti se šetrností souvisí s inspirací iniciátorů permakultury dílem H. T. Oduma, který přichází s termodynamickou teorií hodnoty. Podle Oduma můžeme ekosystémy chápat zejména jako proudění energie (Ferguson a Lovell 2014, s. 253–254; Herbert et al. 2022, s. 2; Odum 1971). Šetrnost v tomto

případě představuje úsporné a efektivní zacházení s energií, která pro Oduma znamená univerzální měnu. Šetrnost je z tohoto hlediska i šetřením. V knihách je na šetrivé zacházení s energií kladen důraz buď skrz důraz na nízkou spotřebu nebo skrz důraz na minimalizaci plýtvání.

Co se nízké spotřeby týče, *„idea plánování nízkoenergetických systémů by měla být jasná“* (PM2, s. 1). Permakultura má mít nízké energetické nároky – tedy šetrnou spotřebou. Průmyslové zemědělství představuje opak takové šetrné spotřeby, což zakládá obvinění současných postupů z nadbytečného drancování půdy.

„Proto odklon od produktivních, permanentních systémů, kde je půda držena ve všeobecném vlastnictví, ke každoročním, komerčním agrikulturám, kde je půda brána jako komodita, zahrnuje odklon od nízko k vysokoenergetické společnosti, k vykořisťovatelskému užívání půdy a k poptávce po externích zdrojích energie, poskytovaných převážně třetím světem“ (PM2, s. 3).

Tyto vnější zdroje energie pak sice vedou k vysoké produktivitě, ale také k plýtvání a neefektivitě. *„Zatímco produktivita moderního zemědělství je skvělá [...], efektivita je věc jiná. Zjišťujeme, že energie udržující systém nepřichází přes fotosyntézu jako v předindustriálních časech, ale převážně z fosilních paliv přes průmyslové systémy“* (PM, s. 3). Taková suplementace externími zdroji je nejen nevhodná, ale i dlouhodobě neudržitelná.

Oproti tomu permakulturní systém dbá na cirkulaci energie v systému i na schopnost lokálně produkovat většinu spotřebních surovin. *„Vytvářením systémů, které akumulují zdroje, když je jich dostatek, minimalizujeme nutnost hledat vnější oporu. [...] Tento přístup usiluje o úsporu i investování dostupných zdrojů energie tak, abychom tyto zdroje měli k dispozici dlouhodobě“* (PMF, s. 14). Takové systémy jsou systémy podobné ekosystému. Tím se propojuje šetrnost jako úspornost se šetrností jako citlivostí k místní přírodě. *„Abychom skutečně využili dostupné přírodní zdroje, musíme pracovat s přírodou, ne proti ní. To nám zaručí požadované výsledky s co nejmenší spotřebou energie“* (SHP, s. 5). Holzer zde referuje k energii pocházející z vnějšku systému. Propojení s ekosystémem je pak pro permakulturisty nezbytné při vytváření lidských infrastruktur, kvůli efektivitě způsobů, kterými dovedou rozmanité organismy využívat energii. *„Přijít na to, jak zachytávat a udržovat energii v rostlinách, se zahrnutím udržitelné energetické infrastruktury nebo jinými způsoby, je rozhodující, abychom mohli dál vést zvladatelný životní styl“* (PMF, s. 14). Symbiotické spojení přírodních a antropických systémů je pak zásadní podmínkou šetrného životního stylu, za který se permakulturisté zasazují. *„Permakulturní systém, integrovaný s lidskými sídly, poskytuje nevyčerpatelný energetický systém, živený sluncem a rozvíjený komunitou“* (PM2, s. 142). Takto Mollison definuje permakulturu kvůli lokální cirkulaci energie a re-produkci surovin. Využití dostupné energie má být v systému

maximalizováno. To například znamená, že využitelné jsou i odpady, které nejsou brány jako zbytky, ale jako další zdroje. „*I kdyby většina potenciální úrody byla ponechána tlení v půdě, uložená energie permakultury by nashromáždila stále větší úrodu pro jakoukoli budoucí potřebu*“ (PM1, s. 91). Využitelnost odpadů je pak z permakulturního pohledu dalším dokladem vyšší efektivity takového systému. Efektivita nesouvisí pouze s celkovou spotřebou dostupných zdrojů energie, ale i se zakomponováním a využitím případných zbytků vyprodukovaného.

Vyobrazení permakultury jako efektivní je pak rámováno étosem užitku. Naopak současné metody hospodaření jsou kritizovány jako neefektivní. „*Už teď se ceny dodávání potravin vymkly z ruky a mají své efekty zpátky v místě výroby – na farmě. ‚Efektivní‘ metody byly výrobcům vnuceny, přestože je to ke škodě půdy i kvality produkce*“ (PM1, s. 8). Přestože se tedy průmyslové metody prezentují jako efektivní, pro permakulturisty je to falešný obraz. Tato efektivita je jen krátkodobá a na úkor dlouhodobé udržitelnosti. „*Ve věku fosilních paliv jsme schopni vnutit krajině naši vůli vrhnutím levné energie na každý problém. V budoucnu nám tato možnost nebude dál přístupna*“ (SHP, s. x). Vysoká produktivita současného systému neplyne z efektivního využívání dostupné energie, ale právě z (neefektivního) dodávání velkého množství energie z vnějšku. Tato praxe se pak pojí i s neudržitelnými hodnotami. „*Měli bychom čekat, že přesvědčení a hodnoty, které se vyvinuly s rostoucí základnou energie, budou zřejmě dysfunkční, dokonce ničivé, ve světě limitované a poklesávající energie*“ (PMH, s. 2). Současná praxe nedostatečně bere v potaz místní systém jako celek, bez respektu k jeho možnostem i limitům.

6.3 Holismus

Kritika moderního hospodaření, kterou autoři rozvíjejí, nespočívá jen v odsouzení nešetrnosti a plýtvání. Jak jsme viděli už v podkapitole k modernitě, odsuzují i segmentaci a rozdrobenost moderního přístupu. Není to pouze šetrnost, ale i holismus, za co se zasazují.

6.3.1 Celosystémové hledisko

Holismem míním především uvažování o ekosystému a dalších planetárních i antropických systémech jako o jednom celku. Takové celosystémové hledisko si snaží autoři udržet i při navrhování vlastních postupů. „*Když mluvíme o integrovaném designu, referujeme k propojenosti komponentů v systému. Permakultura usiluje o sladění výstupů jednoho prvku ke vstupům jiného, takže nevzniká odpad, ale vysoká efektivita a potřeba práce klesá*“ (PMF, s. 62). Z permakulturního hlediska pak dává smysl kultivovat i druhy, které nemají přímý užitek, ovšem přispívají například ke zlepšení kvality půdy. „*Různé kořenové hloubky vedou ke kompletnějšímu využití půdy, vody a minerálních živin. Každý rostlinný druh vyžaduje trochu jinou skladbu živin, takže*

směsice rostlin lépe využije spektrum zdrojů dostupných v půdě“ (ECM, s. 19). Holistický přístup k designu z tohoto hlediska zaručuje efektivnější, a proto i úspornější využití zdrojů.

Každý prvek *„slouží několika funkcím v ekosystémů a každá funkce je sdílena mnoha prvky“* (PM1, s. 7). Dává proto smysl se na systém dívat z hlediska vzájemných souvztažností, spíš než pouze na oddělené prvky. *„Každý rys systému by měl být pozorován, stejně jako vztah mezi [každým] prvkem a zbytkem systému“* (PMF, s. 14). Pokud designujeme zemědělský systém z hlediska lokálních, systémových souvztažností, jsou to právě lokální souvztažnosti, které vedou k efektivnímu užítku. *„V celém našem plánování by mělo být hlavním cílem dosažení synergie, aby vše, co může být pospolu, bylo pospolu, spolupracovalo a pomáhalo si“* (PM2, s. 8). Základním kamenem holistického designu je pak integrace jeho prvků a vzájemná symbióza.

Nápomocná v tom může být i moderní technika. *„Žijeme v post-průmyslovém světě a máme ohromné množství sofistikovaných informací i techniky, které nám umožní výměnu informací při vesnickém životě. Permakultura je základní technikou takové evoluce a jako každý biologický a celistvý systém je dostupná každému“* (PM2, s. 142). Holismus byl dosud pojímán hlavně jako lokalizovaný. Zdá se, že pro Mollisona je výpočetní technika jiný případ. Post-industriální technické milieu zde stojí v pozici další vrstvy holistického propojení, umožňující inter-komunitní koordinaci na globální úrovni. Holismus zahrnuje také propojení lokálního systému s dalšími straty systémů. Ve všech případech usiluje o vzájemnou integraci a symbiózu, vedoucí k re-produkci souvztažností systémů, ne dominanci jednoho nad druhým.

6.3.2 Systémová samo-tvořivost

Až dosud jsem psal o holismu z hlediska celosystémového uspořádávání i z hlediska propojení s dalšími systémy. Takové rámování předpokládá organizující (lidský) zásah. Ovšem holistická orientace skýtá i citlivost a toleranci k vnitro-systémovým samo-vznikům: *„Ovšem bez striktních výrobních cílů, jenž limitují komerční zemědělství, je do jisté míry možné nechat systém se rozvíjet přirozeně a sledovat výsledky“* (PM2, s. 27). Holistický design, na rozdíl od komerčního zemědělství, tedy skýtá toleranci pro autopoietickou kvalitu ekosystémů – permakulturní uspořádání by mělo být otevřeno tomu, co neplánovaně vznikne a vzejde. Nejde tedy o snahu o kontrolu a přizpůsobení dějů plánu, ale naopak přizpůsobování plánu vzniklým překvapením. Při permakulturním plánování *„je nekonečno cest a možností, kořenů a plodů“* (PM1, s. 96).

Samo-tvořivost permakulturního systému také skýtá emancipační potenciál. *„Je-li možné vyvinout systém, který, když vospěje, poskytuje komunitě rozmanité zdroje s minimálním pracovním vkladem, získá komunita svobodu se zapojit do komplexnějších a užitečnějších aktivit, než je neustále úsilí produkovat potraviny“* (PM1, s. 10). Tedy komplexní, symbiotický systém může podle autorů poskytovat obživu s nižší námahou

– lidskou práci totiž zastoupí jiné prvky v systému, podporující užitečnou produkci (například zvířata, opylovači, rostliny a podobně).

6.3.3 Meta-stabilita celku

Holistická koncepce slibující integrované a symbiotické propojení ekologických, sociálních a biologických systémů podle autorů skýtá ještě další pokrok od současného systému – stabilitu. „[...] *[K]omplexní ekosystémy bývají stabilnějšími než jednoduché a méně náchylnými nekontrolovaným růstům specifických populací*“ (PM1, s. 32). Ovšem upozorněme, že autoři o stabilitě neuvažují jako o fixaci systémů. Tvrdí, že: „*Přestože stabilita byla předložena jako charakteristika permakultury, to je pouze relativní tradičnějším zemědělským ekologiím. Evoluční změna je esencí podpůrného systému.*“ (PM1, s. 29). Stabilita tedy není strnulost.

Přestože sami autoři mluví o stabilitě, je zřejmě přesnější psát o meta-stabilitě¹⁶ (Simondon [1964] 2020). V Simondonově filozofické reinterpetaci tohoto fyzikálního konceptu jde o označení přetrvávání systému skrz stopy souvztažností, které jej tvoří, s přiznáním jeho dynamické, vnitřní proměnlivosti. Nejde tedy o homeostázi, kdy by se systém po vychýlení vracel do stabilního equilibria, ale o „stabilitu“, kdy se může posunout povaha celého systému, aniž by se rozpojily obrysy dané vzájemnými souvztažnostmi (Bardin a Ferrari 2022). Slovy Bernarda Stieglera, „[m]etastabilita je *différance* v tom smyslu, že, přirozeně nekompletní, zachovává se pouze svou kompozicí“ (Stiegler 2009, s. 55). Domnívám se, že právě koncept meta-stability odpovídá přesněji tomu, co Mollison s Holmgrenem označují jako stabilitu. Jejich systém přetrvává, obnovuje se, ale pokaždé přetrvává jinak a může se vyvíjet od původního designu. Proto v práci používám právě tento koncept.

Meta-stabilita, přestože souvisí s holistickým přístupem, není jeho automatickým důsledkem. K tomu dopomáhají další dvě tendence, které zároveň vzešly z kódů jako zastřešující kategorie – rozmanitost a lokálnost. Co se druhého zmíněného týče, projevuje se v orientaci na lokální úroveň soužití i v holistickém uvažování s ohledem na apriorní podmínky dané lokality. Tím předchází možné dezintegraci systému pod vlivem nepředvídaných lokálních podmínek. To první tendence, které se věnuje následující podkapitola, poskytuje větší kapacitu k mírnění narušujících vlivů. Čím je systém komplexnější, a tedy i diverzifikovanější, tím pravděpodobněji budou některé prvky s to vyrovnat vychýlení systému, které by ohrožovalo jeho přetrvání. „*Hlavní modifikací, a je to velmi důležitá modifikace, je, že zdárně zaplněný systém vzdoruje invazím bujících forem [...], tím pádem původní rozmanitost a absence narušení tvoří faktory, které zachovají dynamiku diverzity a stability*“ (PM1, s. 32). Při hledání meta-stability se tedy nemůžeme spokojit pouze s holistickým navrhováním systému, ale musíme cílit i na jeho rozmanitost a místní kontext.

¹⁶ Pomlčku vkládám do slova, abych odlišil filozofický koncept od toho fyzikálního.

6.4 Rozmanitost

Symbiotické, meta-stabilní a holistické vztahy jsou možné především v ekosystémech, které jsou rozmanité. „Čím rozmanitější jsou rostliny, tím je systém stabilnější a tím může být i užitečnější“ (SHP, s. 60). Požadavek rozmanitosti je tedy dalším pilířem permakultury. Autoři navíc tento pilíř prezentují jako invenci, kterou je permakulturní alternativa schopna poskytnout navíc: „Tam, kde ‚kultivované ekologie‘ existují, jsou většinou jednoduché, zahrnující jen pár prvků [...]. Možnosti komplexity nebyly prozkoumány“ (PM1, s. 4). I skrz tento pilíř se pak permakulturní přístup vymezuje jako lepší alternativa průmyslového zemědělství. Opět se ale alternativa neomezuje pouze na zemědělství. „V komerčním zemědělství je všechna hodnota převedena na peníze a rozmanitost úrody má menší důležitost. V agrikultuře jako živobytí určují hodnotu úrody lidské potřeby a jelikož jsou naše potřeby rozmanité, tak i úroda by měla být rozmanitá“ (PM1, s. 7). Takové tvrzení můžeme chápat jako slib bohatšího naplnění rozmanitých potřeb skrz lokální rozmanitost – tedy bonus k udržitelnosti zemědělství.

Je přitom zajímavé, že autoři s konceptem diverzity operují nejen na úrovni zemědělského designu, ale i na úrovni lidí. „Biodiverzita vytváří zdravé ekosystémy. Diverzita plodin, zdrojů energie a práce vytváří pozoruhodnou udržitelnost. Díky oceňování rozmanitosti jedinců se společnost stává spravedlivější a mírumilovnější“ (PMF, s. 17). Ostatně dalo by se tvrdit, že rozmanitost prostupuje permakulturní vidění světa fraktálně, od mikroskopické úrovně až po tu makroskopickou. I když se některé aspekty systému nemusí jevit jako přímo prospěšné, jejich prospěšnost spočívá v zvýšení rozmanitosti interakcí. Proto „přijímáme všechny životní formy nebo druhy jako z podstaty hodnotné, nehledě na to, jak nepříjemné nám jsou“ (PMH, s. 6). Koncept rozmanitosti protíná celek permakulturního uvažování. Kromě úsporného a holistického přístupu ke svému osvětí se permakulturnisté zasazují o jeho komplexitu a rozmanitost. Rozmanitost, v porovnání s monokulturními a průmyslovými systémy, totiž považují za obohacující.

6.4.1 Rozmanitostí k zisku

Obohacení spočívá v několika aspektech. Například přestože úroda i finanční zisk z jednoho kultivovaného druhu budou nižší, úhrnná úroda je podle autorů v polykulturním systému vyšší. „Tím pádem může komplexní permakultura maximalizovat využití všech dostupných zdrojů, a tak zvýšit úhrnnou úrodu“ (PM1, s. 7). Je to právě efektivnější využívání zdrojů, které vede k vyšší úhrnné úrodě. Z celosystémového hlediska je tedy podle autorů permakulturní systém sám o sobě efektivnějším. Zisk ovšem neplyne pouze z úhrnné úrody, ale i z nutričních kvalit získané výživy. „V komplexním a rozmanitém systému je velký výběr jídla [...]. Taková situace umožňuje plnohodnotnou výživu.“ (PM1, s. 76). Místní komunity dle tohoto mínění mohou získat plnější a variabilnější výživu díky rozmanitému prostředí.

Zisky ale nekončí u zisků přímo souvisejících s obživou. Permakulturní systém není uzavřený a izolovaný od širšího ekosystému. Může do něho tedy vždy vstoupit nečekané, „[j]ako ve většině permakulturních nebo komplexních systémů, druhy, jako jsou houby a hmyz, brzy začnou systém komplikovat a můžou poskytovat zdroje nad to, co jsme plánovali“ (PM2, s. 136). Vstup vnějších druhů z Mollisonova pohledu nemusí znamenat zkázu nebo narušení zamýšlených procesů, ale zisk nových a překvapivých zdrojů. Právě rozmanitost zvyšuje pravděpodobnost nečekaných, ale užitečných protnutí. Nicméně i pro případ, že vstup neplánovaného druhu znamená spíš zkázu než užitek, rozmanitost skýtá výhodu.

„Maximální úroda není všechno. Stabilita systému, to je schopnost přečkat stres, je zrovna tak důležitá pro ty, kdo spoléhají na jeho přetrvání. [...] Méně rozmanité systémy jsou dominovány pár druhy, které rostou ve velmi typických podmínkách, zatímco ty rozmanitější také obsahují druhy, které se lépe potýkají s netypickými podmínkami jako je sucho“ (ECM, s. 18).

Tento zisk spočívá v posílení rezistence celého systému. Jinak řečeno, rozmanitý systém je méně zranitelný vůči nepříznivým podmínkám než ten jednodušší.

Opět jsou ale tyto zisky z rozmanitosti rámovány lokálním kontextem a jeho apriorními afordancemi. Rozmanitost se má odvíjet od lokality a odtud se rozšiřovat i do vyšších strat. „Princip rozmanitosti platí na každé úrovni, od jednotlivých rostlin a zvířat výše. V nejširším měřítku znamená rozmanitost uchování a práci s unikátními rázy různých lokalit. [Naopak] puncem moderní průmyslové kultury je uniformita“ (ECM, s. 22). Rozmanitost designu by tedy měla být vždy citlivá k lokálním podmínkám, a takové vztahování vlastně vede k širší diverzitě designů.

Shrňme tedy, že rozmanitost je v permakultuře chápána fraktálně, na všech strzech. Zároveň je jednou z podmínek nutných pro meta-stabilitu systému, protože širší penzum funkcí odlišných prvků umožňuje systému flexibilněji reagovat na různá vychýlení a narušení. Permakulturní požadavek udržitelnosti je tedy spjat s požadavkem rozmanitosti. Další související princip se vztahuje k lokální orientaci.

6.5 Lokálnost

Jak jsme viděli v předchozích citacích, důraz na místo souvisí s citlivostí k apriorním možnostem. Lokální orientace ale neprostupuje pouze designem hospodářství, ale i návrhy sociální organizace. „Naše původní orientace byla na malé skupiny, žijící na laciných, okrajových pozemcích, kde se etika farmaření soustředí na budoucnost, různé životní styly a kde je regionální soběstačnost důležitější než pěstování [...] pro komerční zisk“ (PM1, s. 1). Preference pro místní pospolitost souvisí i s odmítnutím vzdálených, odosobněných vztahů nebo nerovných vztahů produkujícího venkova

a spotřebovávajících měst, vykreslených jako parazitické (PM1, s. 87, 90). Oproti tomu lokální komunity jsou brány jako rozmanité a specializující se do té míry, že budou v úhrnu schopny zastoupit urbánní centra. „*Při rozvoji permakultury se brzy ukáže, že místní centra [...] a regiony by si měly vyvinout unikátní rysy výroby [...]. Rozsah specializací místní produkce je tak rozmanitý jako sama permakultura*“ (PM1, s. 12). Z tohoto hlediska požadují permakultuřisté alternativní systém sociální organizace založený na regionálně orientovaných, komunitní institucích.¹⁷

Lokálnost samozřejmě nesouvisí pouze se sociální organizací. Jak již bylo naznačeno, zemědělský design je vždy koncipován s ohledem na apriorní prvky. „*Ale cílem permakultury je navrhnout krajinu, kde jsou potřeby lidí a divokých stvoření integrované. Takže otázkou je spíše to, jak pracovat s celou krajinou, než si vybírat jaké prvky zahodit a jaké zachovat*“ (ECM, s. 352). Právě z tohoto hlediska je lokálnost nutným předpokladem holismu – systém musí být slučitelný s už přítomným.

Ve své alternativně permakultura „*navrhuje, že člověk nepotřebuje nehospodárnou společnost nebo centralizovanou moc, pouze regionální soběstačnost a celosvětovou komunikaci*“ (PM2, s. 143). Zde autor jasně ukazuje, že důraz na lokálnost vychází ze snahy organizovat společnost v zásadě místně a decentralizovaně. Nicméně důraz na celosvětovou komunikaci naznačuje, že permakultura nezavrhuje všechny podoby globalizace.

6.5.1 Vztah ke globalitě

Přestože se permakultura orientuje na místní soužití, zasazuje se o jeho širší koordinaci na globální úrovni. To ale není jediným plodem globalizace, který chtějí permakultuřisté zachovat a využívat i ve své alternativě. „*Tato mobilita učinila dostupnou pestrou škálu kultivovaných rostlin ze všech regionů. [...] Exploze dostupných, kultivovaných, užitečných rostlin v posledních dvou stech letech nám dává ohromnou výhodu oproti dřívějším systémům žití*“ (PM1, s. 10). V zásadě se tedy autoři lokálně neomezují na domácí druhy. V tomto smyslu jsou komplexita a diverzita systému, stejně jako holistické doplňování se procesů, důležitější než orientace na místní podmínky. Ostatně permakultura se úplně nebrání změnám a uzpůsobování lokálního kontextu tak, aby byl užitečnější lidské spotřebě.

Nicméně vždy klade důraz na zavádění pouze takových změn, které jsou s to existovat s místním ekosystémem, případně působit v tomto systému i pro-bioticky. Proto tedy: „*Naše schopnost využít všech druhů a kultivarů, zužitkovaných a rozvinutých člověkem na jiných místech nebo v jiných dobách, přímo závisí na naší schopnosti jim poskytnout vyhovující situaci*“ (PM2, s. 9). A zároveň také: „*Ale designér by měl vždy věnovat pozornost místním fenoménům a zvláštním rysům, usilovat*

¹⁷ Permakultura není vždy nutně v opozici urbánnímu životu (Haluza-DeLay a Berezan 2013). Nicméně to, proti čemu se autoři vymezují, je vzájemná závislost a nesoběstačnost obou způsobů života.

o obrácení toho, co už je na místě, v užitek spíše než vnášení nových struktur, a tedy i nové energie“ (PM2, s. 9). Využívání druhů z jiných koutů světa je tedy možné, nicméně nemělo by být prvním a preferovaným krokem. Citlivost k místu stále hraje důležitou roli.

Permakulturisté jsou tedy otevření propojením na širší, dokonce globální úrovni. Ostatně ideál nezávislosti a udržitelnosti není naplnitelným bez přesahů mimo lokalitu. *„Nezávislost v oblastech mimo jídlo je pro malé skupiny extrémně náročná. Navíc celková soběstačnost je marným cílem, ale redukce závislosti na širších průmyslových systémech může udělat hodně, [...]“ (PM1, s. 12). Spolupráce na širší úrovni tedy nezbytně musí existovat. I takovou spolupráci ovšem autoři vykreslují jako harmoničtější a symbiotičtější alternativu současných způsobů propojení. „Permakultura a další humánní technologie mohou být místním a globálním, kooperativním podnikem, kde nemusí být žádná ‚tajemství‘, soutěž nebo paranoia a můžeme dosáhnout volné směny energie, materiálů i dovedností“ (PM1, s. 95). V zásadě je tedy permakultura sice orientována lokálně, se snahou o udržitelnou symbiózu s místními podmínkami, nicméně není lokálně omezena a fixována. Opět se objevuje prvek meta-stability – tedy přetrvání kontur otevřené dynamickým změnám.*

6.5.2 Přizpůsobivost

To znamená, že základní prvky a elementy permakulturního designu i myšlení, jsou v podstatě přizpůsobitelné jakékoli lokalitě. Důležité je zachovat důraz na šetrnost, holistický design, symbiotické propojení s místem i systémovou rozmanitost. Dobře to shrnuje tento odstavec:

„Komplexní permakultura může být vyvinuta na jakémkoli typu území; náplavové říční roviny, skalnaté kopce, bažiny, pouště, vysokohorské regiony. Není nutné se snažit změnit stabilní krajinu, abychom dosáhli konkrétních podmínek, jako se to dělá v jednoduchých zemědělských systémech. Každá krajina a přírodní ekosystém budou diktovat obecný charakter; to je žádoucí, má-li mít systém dlouhodobou životaschopnost“ (PM1, s. 26).

Dokud zůstanou zachovány permakulturní principy, permakulturní systém tedy může být rozvinut kdekoli, kdy zároveň do sebe přebere charakter místa. *„Permakulturní konfigurace se rozsáhle vztahuje na četné typy toho, čemu jsme začali říkat komplexní, všestranné rámce“ (PMF, s. 113). K takovému rozvinutí ovšem nedojde automaticky. Je nezbytné, aby zde byl zahajující a směřující faktor. Právě takovým faktorem jsou permakulturní komunity nebo jedinci. Těm se věnuje poslední kategorie.*

6.6 Kultivace

Podle Morela, Légera a Fergusona (2019, s. 561) je v permakultuře běžný důraz na pozitivní roli lidí ve správě ekosystémů. Nejinak je tomu i v analyzovaných knihách. Přestože komplexní, rozmanitý a holistický systém může být sám o sobě meta-stabilní i samo-tvořivý, opakovaně je v textech akcentována lidská role jako zásadní usměrňující a pastýřský element.

6.6.1 Člověk jako organizátor

Permakultura je sice systémem obživy, který se snaží o symbiózu s více-než-lidskými a mimo-lidskými prvky biotopů, nicméně to neznamená, že by nebral lidskou prosperitu jako jeden ze svých ústředních pilířů. „*Permakultura je rozptýlený systém, dostupný komukoli, kdo zvládne zahradničit. Soustředěn na lidská osídlení nebo společenství, považuje blahobyt člověka a potřeby lidí, kterým má sloužit, za prvořadý zájem*“ (PM2, s. 1). Zároveň ale tuto prosperitu považuje za nedosažitelnou bez přímého lidského zásahu. Permakulturní systém je nerealizovatelný bez podílu lidských kapacit.

„V komplexních systémech, kde zvířata a rostliny interagují, se ani počítače nezvládají vypořádat s množstvím proměnných [...]. S takovým vyhodnocováním se může potýkat jen bedlivý lidský pozorovatel. Poměrně malé úpravy systému mohou zvrátit katastrofu v triumf nebo invazi v ústup“ (PM2, s. 7).

Člověk zde funguje jako pozorovatel, analyzátor a v konečném důsledku organizátor i kultivátor celého systému.

Právě tento lidský faktor, jakožto vědomé navrhování a směřování systému, je další dimenzí permakultury. „*Pokud bych měl předložit jedno jediné tvrzení, kterým bych odlišil permakulturu od jiných systémů zemědělství [...], je jím to, že permakultura je primárně vědomě navrhovaným zemědělským systémem*“ (PM2, s. 6). S respektem k předchozím pasážím o více-než-lidských přesazích permakulturního designu, v konečném důsledku jde o systém uměle komponovaný pro lidské potřeby a v podstatě z lidského impulzu. Explicitně, „*Permakultura [je] bezostyšně na člověka zaměřenou environmentální filozofií, která klade lidské potřeby a aspirace do středu našich zájmů, neboť máme moc a inteligenci ovlivnit naši vlastní situaci*“ (PMH, s. 6). Nicméně, jak už je z předchozích pasáží patrné, tento lidský impulz není v permakultuře považován za determinující pro celkovou podobu systému.

6.6.2 Smysl kultivace

Design je vždy rámován fungováním apriorních ekosystémů. Mollison apeluje na uvědomění si vlastních limitů: „Vše, co zmůžeme, je pomáhat komplexitě života. Neumíme život vytvořit. Tím, že se budeme „snažit příliš“, můžeme snadno život zničit“ (PM2, s. 2). Navíc vliv přírodních systémů má ještě další důsledek:

„Skrz kultivaci vytváříme nový ekosystém s jídlem a dalšími zdroji dostupnými mobilním druhům vnějším našemu systému. Přestože můžeme rozvinout systém tak, aby se z větší části sám reguloval, s co nejzdravějšími jednotlivými prvky, musíme přijmout následky [...]“ (PM1, s. 35).

Vnější vstupy do systému, ač žádoucí nebo ne, jsou nevyhnutelné – výsledek je tedy vždy ovlivněn vstupem nečekaného. Přesto se s nežádoucími vstupy permakulturisté nutně nesžívají:

„Kontrola druhů z okolních ekosystémů, stejně jako těch námi zavedených [...], je nezbytná. Pozůstatky sadů a zahrad, které najdeme všude po venkovských oblastech, jsou náznakem toho, co se stane, když vliv lidské kontroly zmizí“ (PM1, s. 35).

Lidský element v systému je tedy z jejich pohledu nezbytný. Prostřednictvím zásahů se předchází vychýlení systému do té míry, že by přestal poskytovat užitek.

Není přítom ale nutné mít nad systémem plnou kontrolu ani dělat zásadní zásahy. „Naše schopnost se přímo postarat o rozmanitost živých forem je stejně tak omezená jako naše schopnost se starat o celou planetu. Chopit se zodpovědnosti za osud všech druhů je mimo naši moc nebo rozum“ (PMH, s. 6). Navrhované zásahy jsou pak spíš drobnějšího, především usměrňujícího rázu. Tyto zásahy vycházejí z pečlivého pozorování systému i jeho okolí.

6.6.3 Péče jako negantropie

Permakulturní kultivaci bychom neměli chápat jako snahu o *racionální panství* nad přírodou, nesené moderním ideálem pokroku (Wagner 2016, s. 39, 52). Právě proti takovému přístupu se vymezuje. Permakulturisté by zřejmě souhlasili s Castoriadisovým (1997, s. 240) prohlášením, že „takové panství je pseudopanstvím, taková racionalita je pseudoracionalitou,“ v tom smyslu, že snaha o panství není s to dosáhnout svého naplnění a spíš vyústí v rozrušení toho, co cílí opanovat. Permakultura usiluje pouze o usměrňování a udržování dění v systému pro užitek člověka, ne o panstvím a plnou kontrolu.

Z tohoto hlediska můžeme kultivaci označit za negantropickou činnost ve Stieglerově (2017; 2018) smyslu. Má totiž pro-biotický i pro-antropický charakter.

Spočívá v oddalování entropie skrz *différance*, tedy od/posunutí skrz zrozdílnění. Jde o aktivní (a nutně se opakující) udržování meta-stability systému tak, aby energie cirkulovala v jeho konturách a její toky se nerozptýlily mimo něj, čímž by došlo i k rozptýlení souhrnu souvztažností, které systém tvoří. Prakticky řečeno, negantropie permakultury spočívá v kontinuálním udržování živého a reprodukovatelného se meta-stabilního ekosystému, který je usměrňován tak, aby re-produkoval plody užité pro člověka.

Skrz koncept ze Stieglerovy starší tvorby můžeme negantropii charakterizovat také jako péči (Stiegler 2012). Péče je pro něho klíčovou činností nutnou pro obnovu a reprodukci lidských (a dodejme i více-než-lidských) systémů. Bez péče dochází k rozpojení, disperzi a konečně zničení těchto systémů. Nezbytnou podmínkou péče je pak pozornost – jak ve smyslu pozorování, tak ve smyslu věnování pozornosti i věnování se něčemu. K tomu, aby více-než-lidské obvody přetrvávaly a obnovovaly se, je nutné o ně pečovat. A aby bylo možné o ně pečovat, je nutné jim věnovat pozornost. Takto charakterizovanou negantropii můžeme ztotožnit s pozorností k systémovým vzorcům, kterou permakulturisté při své činnosti vyvíjejí (Veteto a Lockyear 2013, s. 49). Ostatně například Centemeri (2019b, s. 100-101) permakulturní praxi přímo charakterizuje jako typ environmentální péče. Péče je pak klíčovým substantivem i ve dvou ze tří etických principů permakultury – péče o Zemi nebo péče o lidi – jak je definuje Holmgren (2002, s. 1). Takovou koncepci snadno můžeme spojit se Stieglerovým uvažováním.

6.7 Vztah k principům modernity

Na základě analýzy vylučme charakteristiky, které by vztah permakultury k modernitě vykreslovaly jako návrat k tradici i inovaci pokračující ve stávající trajektorii. Citované texty zavrhuje současné metody, které vidí jako neudržitelné. Zároveň odmítají i návrat k nějaké verzi tradičního způsobu života. To pro interpretaci permakultury jako hybridu mezi modernitou a tradicí už v textech najdeme oporu. Ovšem tato charakteristika se vztahuje pouze na hybridizaci technik a strategií, ne nutně vidění světa. Utopické rámování budoucnosti skrz permakulturní alternativu je v textech patrnější. Nicméně tato utopie neodmítá modernitu ani její ideály. Naopak, permakulturní alternativa je předkládána jako pokrok směřovaný dovnitř moderní společnosti, ne od nebo mimo ni. Spočívá v překonání ekosystémových nahodilostí a rozrušení meta-stability zahrnutím místních, environmentálních rozmanitostí do holistické organizace sociálních prostředí.

Zbývá tedy rámování permakultury jako jiné modernity. Domnívám se, že taková interpretace nejlépe vystihuje analýzu. Permakultura slibuje naplněnější život i společnost slučitelnou s udržitelnějšími ekosystémy. Spočívá v integraci a snaze o meta-stabilitu mezi technickým, ekonomickým i ekologickým systémem. Orientuje se na budoucnost a svou verzi budoucnosti vyobrazuje jako pokrok od neudržitelné a biotopy devastující současnosti. Místní komunity pak získávají nezastupitelnou roli

v kultivaci a usměrňování takového více-než-lidského uspořádání budoucích společenství. Autoři svou alternativu rámuji jako rozumnou, efektivní, inovativní i emancipující.

Právě v tom se zračí duch modernity. Permakulturu tedy chápeme jako přetrvání takového ducha, akorát pojeného s jinou konstelací společnosti. Vztaženo k principům osvobozování a disciplinace, taková konstelace do regulace a deregulace zahrnuje více-než-lidské hledisko. Osvobozování spočívá v emancipaci přírodních, ekologických procesů od lidské dominance a toleranci k vzníkání mimo přímou kontrolu nebo mimo přímý užitek. Předchozí boj s nahodilostmi například v úrodě, v šíření nežádoucích druhů a podobně je nahrazen bojem s nahodilostmi způsobenými dezintegrací ekologických systémů – zapříčiněnými úbytkem biodiverzity či degradací půdy. Disciplinace se v této konstelaci přesouvá od snahy dominovat a přizpůsobit místní biotopy k disciplinaci lidských zásahů do systému i omezování spotřeby skrz šetrné využívání systému. Tato jiná modernita je budována na spolupráci s lokálními biotopy spíše než na jejich kontrole a na lokální rozmanitosti a holistické integraci spíše než na globálních systémech a institucích. Víze rozmanitosti a holismu se pak fraktálně promítá i na makroskopickou úroveň, ovšem primárně je situována v mikroskopické orientaci na lokalitu a místní komunitu.

Ze Stieglerova hlediska permakulturu můžeme označit za negantropickou činnost. Skrz péči o rozmanitost, střídmost ve využívání zdrojů a odmítnutí podrobení ekosystémů lidským zájmům permakulturisté vlastně podporují negentropické lokální vznikání, čímž zvyšují adaptabilitu těchto zemědělských (a sociokulturních) systémů na změny klimatu a prostředí v antropocénu. Díky tomu podporují systémovou metastabilitu, tedy stabilitu nejen navzdory, ale i díky dynamickým změnám a adaptacím. Permakulturu můžeme proto chápat jako jinou modernitu snažící se adaptovat nahodilostem v planetárních systémech vzniklým působením těch předchozích modernit. Samozřejmě, taková interpretace vztahu permakultury a modernity vychází jen se sedmi analyzovaných knih. Pokusme se tedy ještě určit, zda širší soubor knih může tuto interpretaci popřít.

7 Souvztažnosti klíčových slov v korpusu

Zahrnutí kvantitativní analýzy textu nám neumožňuje jen srovnávat textové soubory mezi sebou. Můžeme se blíže se podívat i na vztahy klíčových lemmat k dalším lemmatům. Tím si můžeme ověřit, zda indikátory v širším korpusu textů vylučují interpretaci, ke které jsem došel na základě kvalitativní analýzy, nebo ne. K tomu využívám dvě metody.

Tou první je vyobrazení nejsilnějších korelací lemmat u klíčových slov. Při měření spoluvýskytu jde o měření binární proměnné – tedy zda se spolu slova vyskytují v dané sekci nebo ne. Funkce pak vypočítává *phi* koeficient pro každou z možných kombinací (Silge a Robinson 2017, s. 63–64). Jako jednotku pro srovnání jsem si stanovil jednu normostranu – tedy 30 řádků. Kód následně zjišťuje korelaci mezi lemmaty v rámci normostran. Nejsilnější korelace tedy nalezneme mezi výrazy, které se spolu objevují nejčastěji v rozpětí 30 řádků. Zároveň kvůli výpočetní náročnosti limituji vstup do korelace jen pro lemmata, která se v celém korpusu objevují alespoň třicetkrát. Pro přehlednost vypisuji seznam pouze 10 nejsilnějších korelací. Kvůli omezení množství výčtů také nepoužívám všechna lemmata pro klíčové slovo, ale pouze ty tvary, které se objevily v [tabulce 1](#).

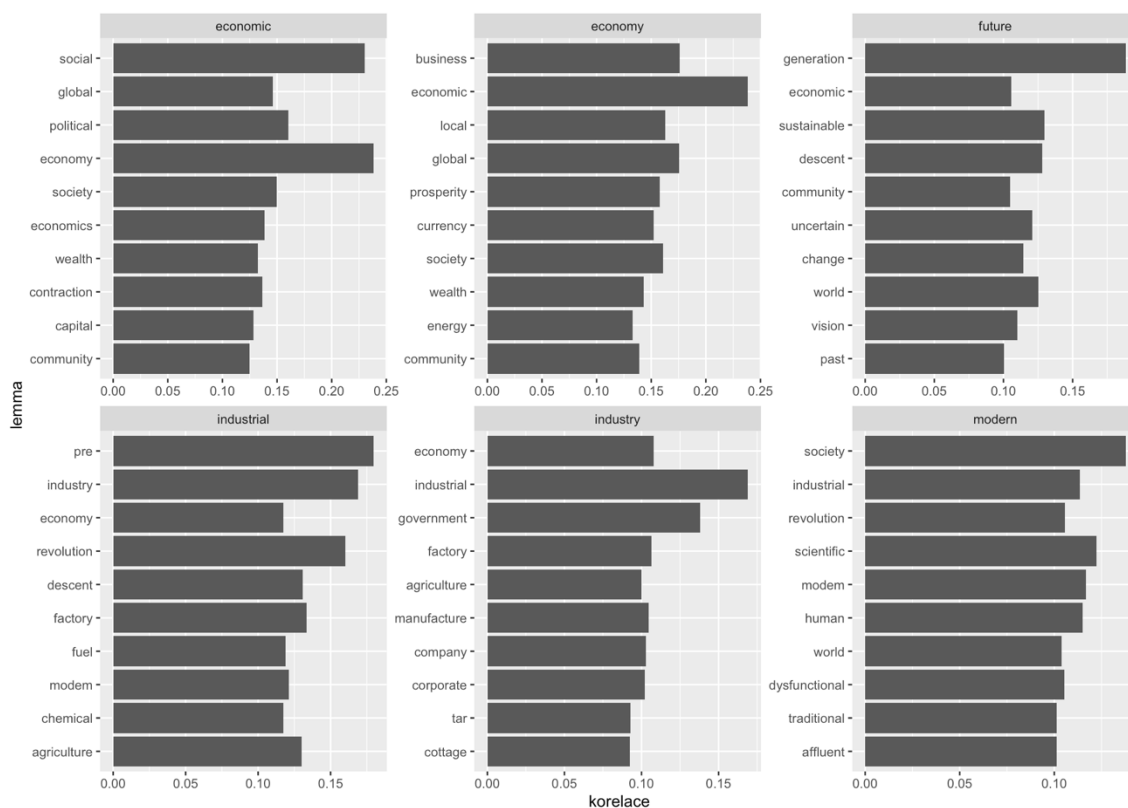
Druhou metodou je pak konstrukce trigramů a síťový přehled častých překryvů lemmat v těchto trigramech¹⁸. Trigramy jsou v podstatě soubory tří slov, které se nejčastěji objevují pospolu (Silge a Robinson 2017, s. 48). Z kompletního listu těchto trojic vybírám všechny, kde se na některé z pozic objevuje jedno z klíčových slov. Zde už zahrnuji všechny tvary lemmat. Výsledek pak převádím do síťového grafu, který zachycuje vzájemné vztahy mezi lemmaty v trigramech. Z důvodu přehlednosti limituji počet uzlů na cirká 25 až 40 (z důvodu shodných frekvencí výskytu trojic nelze stanovit jednotnou hranici).

Obě metody nám naznačí časté vztahy klíčových slov k dalším slovům, čímž můžeme určit náznaky podporující nebo rozporující předchozí interpretaci. Ovšem tyto metody nejsou dokonalé. Výběr probíhá komputačně, bez jakékoli hermeneutické citlivosti. Musíme tedy počítat s množstvím analyticky nezajímavých propojení. Navíc metody sice vyobrazí časté vzory v textu, nutně už ale nepřenesou jejich smysl nebo kontext. Přestože proběhlo čištění dat, do výsledků vstupuje množství šumu. Ustálená slovní spojení – například „fosilní paliva“ a „obnovitelné zdroje“ – se v datech objevují díky konvenci spojení, aniž by nutně naznačovala smysluplnou souvislost. Šum bez bližšího čtení či hlubší znalosti textů nelze plně eliminovat. Metody tedy spíše zůstávají na úrovni náhledu do textů.

¹⁸ Daná metoda umožňuje vytvářet n-gramy v libovolné délce série slov. Nicméně kombinace tří slov mi po několika pokusech vychází jako nejvíce vypovídající.

7.1 Modernita a průmysl

Podívejme se nejdříve na korelace zachycující souvztažnosti lemmat s klíčovými slovy vybranými k reprezentaci modernity (a přidružených oblastí):

Obr. 1 Korelace pro modernitu.

Co se ekonomických lemmat týče, vesměs jde o neutrální, popisné výrazy. Ovšem zajímavá je přítomnost *komunity*, *lokálního* a *energie* u *ekonomiky*.¹⁹ To by mohlo naznačovat orientaci na ekonomické nebo také šetrné zacházení s *energií* a snahu maximalizovat její využití pro *místní komunitu* – což je něco, co zachytila kvalitativní interpretace šetrnosti.

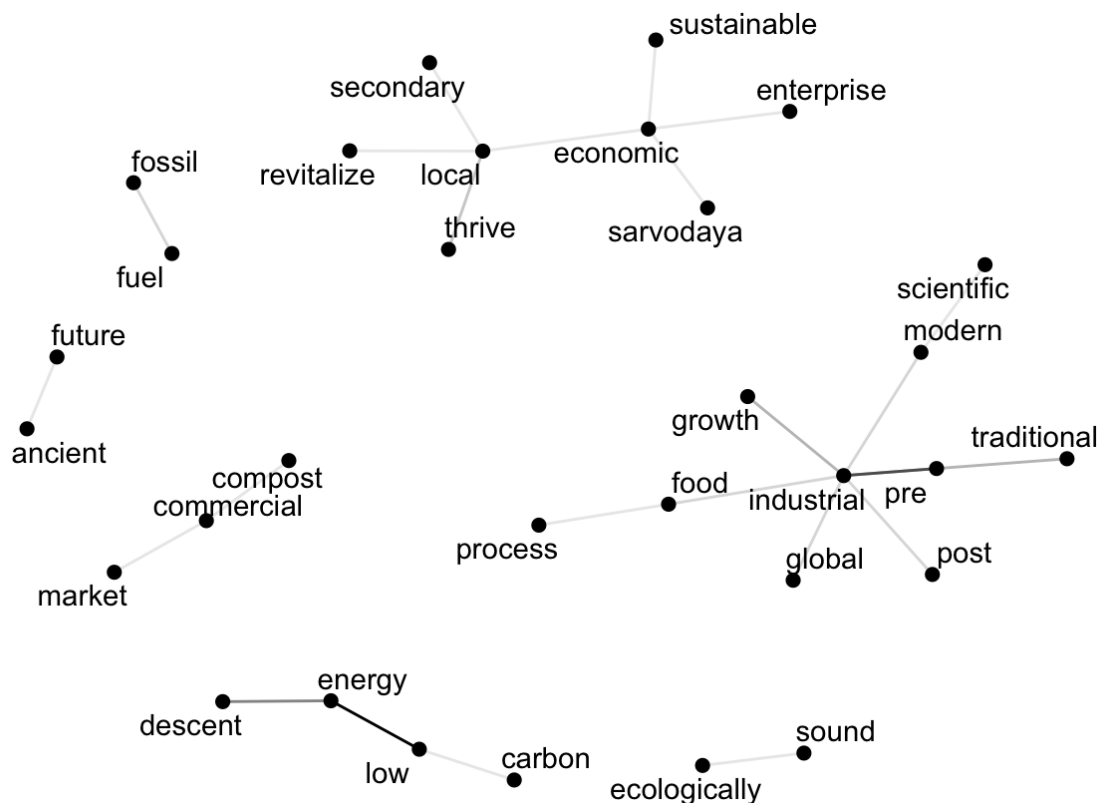
Podobně u *průmyslu* nenacházím široký analytický potenciál na základě souvztažností. Ukazuje se, že se texty odkazují jak k *pre-industriální* době, tak asociují průmyslovost s *agrikulturou*, *modernitou* i *ekonomikou*. Jde tedy spíš o podpoření souvislosti klíčových slov se sdružující kategorií modernity.

To souvislosti u *budoucnosti* a *modernity* už jsou více vypovídající. Přestože je budoucnost vykreslena jako *nejistá* a značena očekáváním *poklesu*, permakultura představuje *změnu*. Ta zajistí *udržitelnou budoucnost* pro nadcházející *komunitu*

¹⁹ Používám kurzívu k vyznačení slov, která se objevují ve výčtu a zahrnují je do výkladu.

a *generace*. *Modernita* je pak asociována s *revolučními* změnami a *bohatstvím* – možná v opozici k *tradičním* společnostem. Tento *moderní, lidský svět je průmyslový a vědecký*, ale zároveň *dysfunkční*. Zdálo by se tedy, že tyto slovní korelace můžeme interpretovat jako neodporující interpretaci permakultury jako budoucí alternativy průmyslové modernity, slibující udržitelnější svět.

Podívejme se nyní na slovní souvztažnosti skrz síťovou vizualizaci nejčastějších propojení v trigramech:

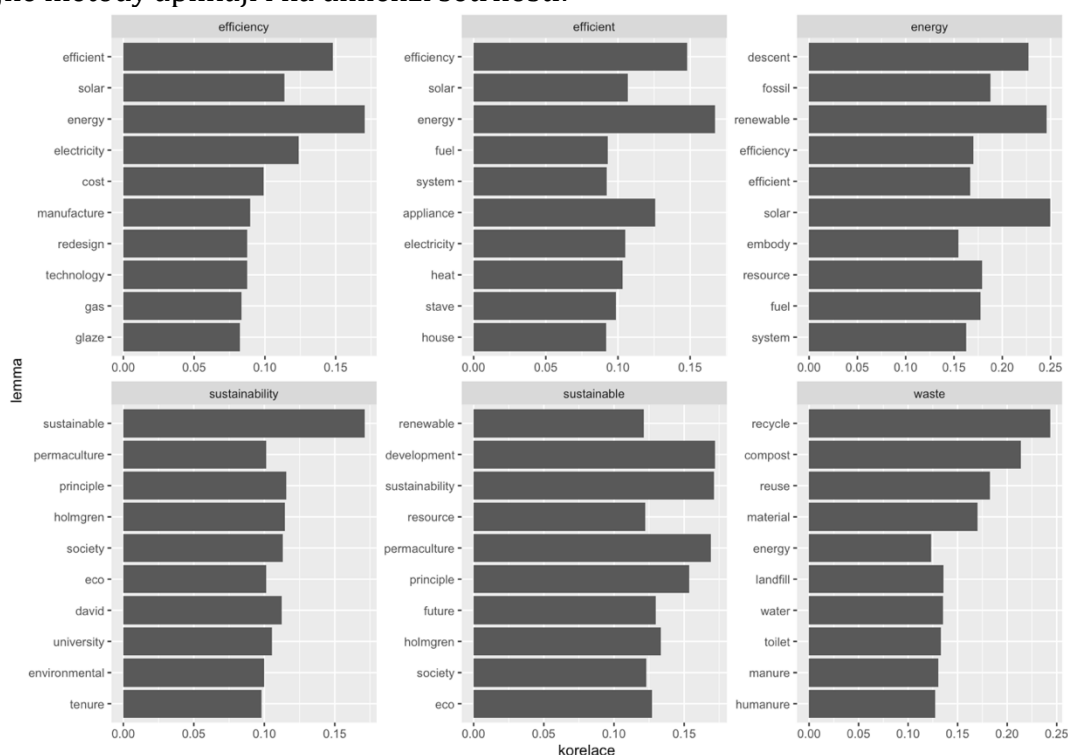
Obr. 2 Síťové vyobrazení pro *modernitu*.

Nejčastější souvztažnosti nejsou nutně vypovídající. To může ovšem naznačovat i to, že termíny kolem klíčových slov mohou být vysoce variabilní. Nedostanou se tedy do grafu. Interpretačně nejzajímavější jsou tři momenty. *Udržitelná, ekonomická akce* souvisí s *lokálním*, jeho *revitalizací* a *vzkvétáním*. Zároveň se *modernost* pojí s *vědeckostí* a *průmyslovostí*, kdy *průmyslovost* je *globální*, spojená se *zpracovanými potravinami* a *růstová*. Texty zároveň pracují s pojmem *post-průmyslové* společnosti a *před-průmyslovou dobou*, která se váže s *tradičností*. To dále podporuje vymezení modernity předkládané v předchozím odstavci. Třetí zajímavý moment souvisí s propojením *klesání* a *energie*. Můžeme tedy upravit předchozí interpretaci budoucnosti jako očekávání poklesu. *Pokles* může být vzhledem k předložené interpretaci pozitivní – jako *pokles* nadužívané *energie*, charakterizovaný *nízkou uhlíkovou* stopou.

Shrňme, že oba náhledy do korpusu textů nutně neukazují žádnou výrazovou souvztažnost, která by šla proti interpretaci modernity z předchozí kapitoly. Naopak, vymezení průmyslové modernity, stejně jako její charakteristika jako dysfunkční, odpovídá obrazu, proti kterému se permakultura vymezuje jako udržitelná, budoucí alternativa.

7.2 Šetrnost

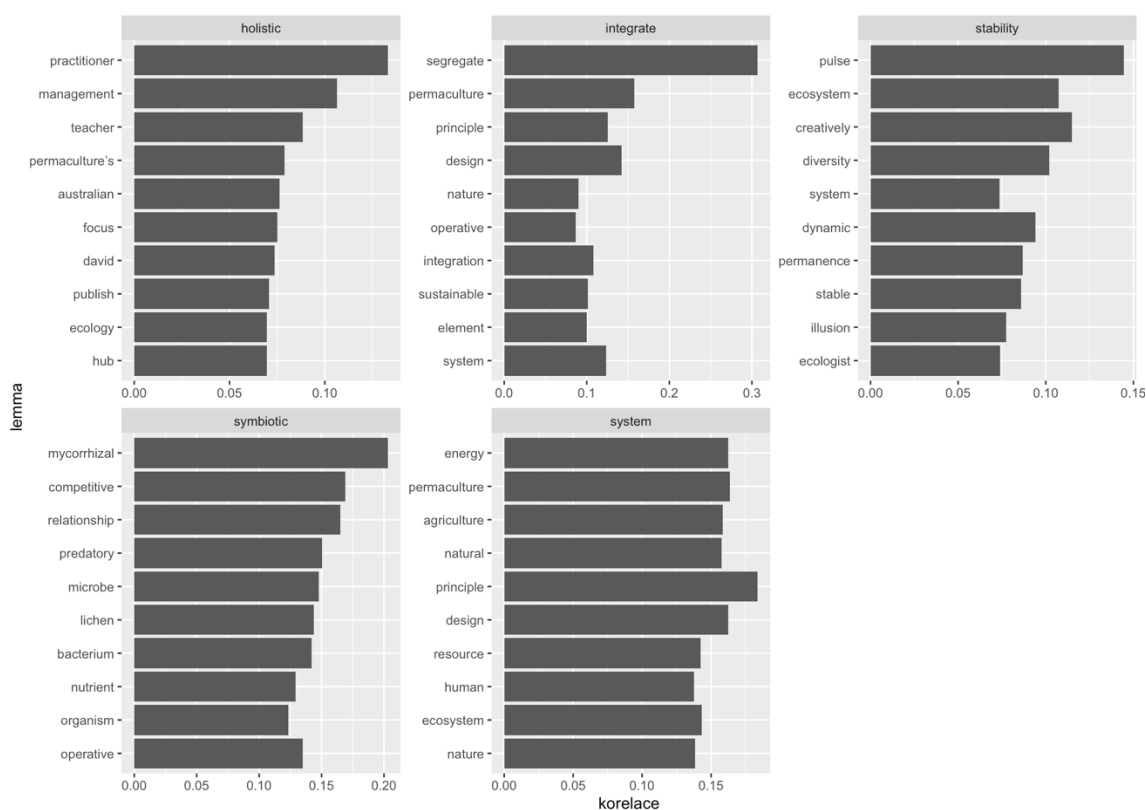
Stejné metody aplikují i na dimenzi šetrnosti:

Obr. 3 Korelace pro šetrnost.

Začněme *energií a plýtváním* – asociace jsou opět spíše praktické. *Energie* se překrývá s *efektivitou* využívání v *systemu*. S tím souvisí nahrazení *fosilních paliv obnovitelnými zdroji* jako je *solární energie*. Efektivita využívání souvisí i s *odpadem*. Přestože se lemma asociuje s množstvím doslovných odpadů, výčtu dominují výrazy naznačující opětovné využívání nebo zpracování energie uložené v odpadu – *recyklace, kompostování a znovupoužití*.

To tedy podporuje interpretaci šetrnosti jako efektivního a udržitelného zacházení s odpadem a energií. *Efektivita* je pak přímo asociována s různými druhy energie a jejich používáním. Zahrnutí *technologií* je také asociováno s *efektivitou*. Co se *udržitelnosti* týče, ta je podle [tabulky 1](#) častější v tomto korpusu než u PM1 a PM2. Nicméně i tak je asociována s *Davidem Holmgrenem*, jakožto zakladatelem. Dále také

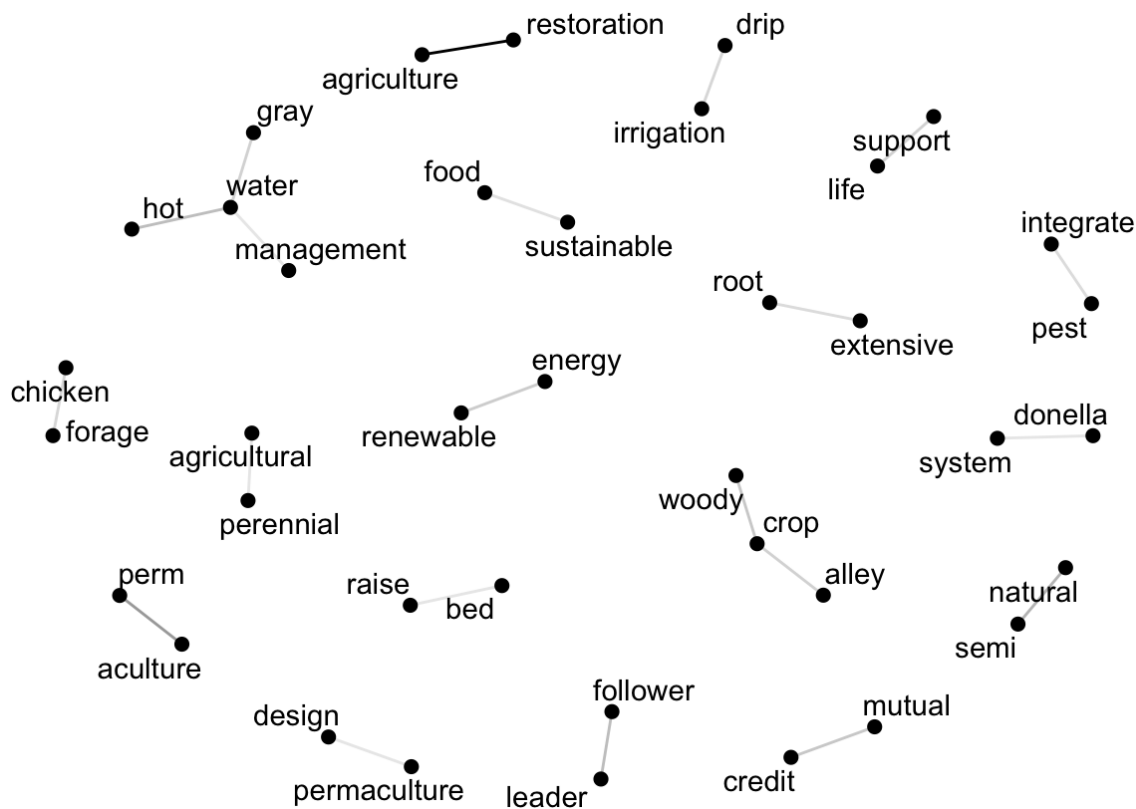
Obr. 5 Korelace pro holismus.

Zdá se, že termín *symbiotický* je v textech skutečně spíše popisným, použitým ve smyslu různých adaptací organismů nebo v souvislosti s výčtem různých typů vztahů. To *holistický* už má jasné asociace s *permakulturou*, kdy se jedná o *zaměření*, způsob *správy* i přístup *učitelů* a *praktikujících* permakulturistů. Zároveň jde i o permakulturní chápání *ekologie*. Holismus se překrývá s *integrováním*, které můžeme chápat jako permakulturní praxi. *Integrování* je pak *principem permakulturního designu*, *integrací přírody* k lidskému užítku. Zároveň je opakem *segregace*, kterou knihy ztotožňují s moderním zemědělstvím.

Permakultura – jako integrovaný, holistických – *systém* je pak kombinací *navržených* a *přirozených* systémů, utvářených podle *permakulturních principů* tak, aby *ekosystémová* cirkulace energie byla negantropizována, tedy usměřována pro lidský užitek.

Kontinuální negantropické usměřování systémů pak podporuje *meta-stabilitu*. *Stabilitu* pak z tohoto hlediska můžeme chápat jako *dynamickou*, ale zároveň *permanentně* přetrvávající ve svých konturách. Toto přetrvávání souvisí s *rozmanitostí*, zajišťující *systému kreativní* reakce na změny. Alternativní interpretací by bylo uvažovat o *fixní stabilitě* a jejím opaku – *dynamice*. Přestože se tedy máme snažit o *permanentní*, udržitelné *ekosystémy*, jde pouze o *iluzi*. Povaha *systémů* je ve skutečnosti *dynamická*.

To je čtení ovlivněno Simondonovým konceptem. V předložených souvztažnostech ale neidentifikují náznaky, které by takovou interpretaci nutně znemožňovaly. Podívejme se ještě na síťový náhled:

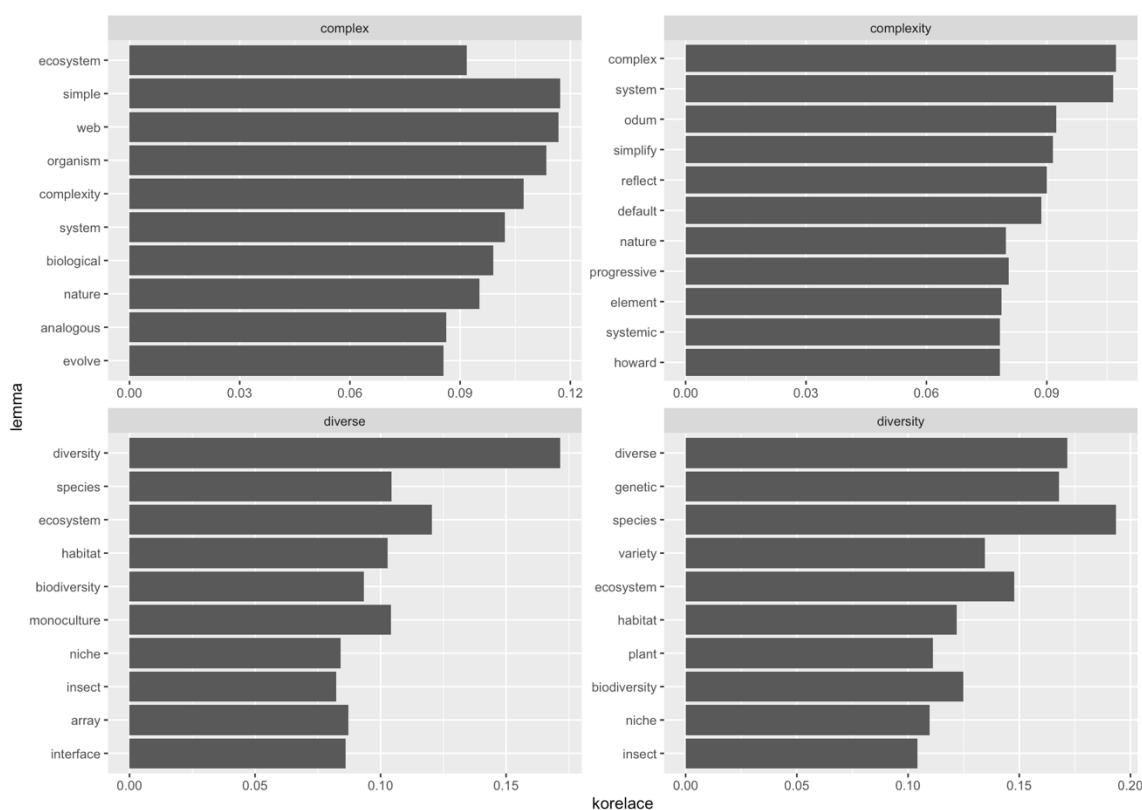

Obr. 6 Síťové vyobrazení pro holismus.

Síť je rozdrobená. To poukazuje na malý překryv mezi klíčovými slovy a jejich asociacemi. Nicméně i zde můžeme najít odrazy interpretací z předchozí kapitoly. *Permakultura* souvisí s *designem* a jde o *agrikulturu* cílící na *trvalost* a *obnovu*. Pěstování *jídla* má být *udržitelné*, použítá *energie obnovitelná*. Z holistického hlediska má pak celý systém *podporovat život*, což souvisí s *integrací škůdců*, spíše než jejich potíráním. Celý systém, přestože *zemědělský*, je pak chápán jako *polo-přírodní* – tedy hybrid mezi kultivovanou a nekultivovanou krajinou.

7.4 Rozmanitost

Na asociaci diverzity a (meta-)stability jsme narazili v předchozí sekci. Podívejme se tedy přímo na rozmanitost jako takovou:

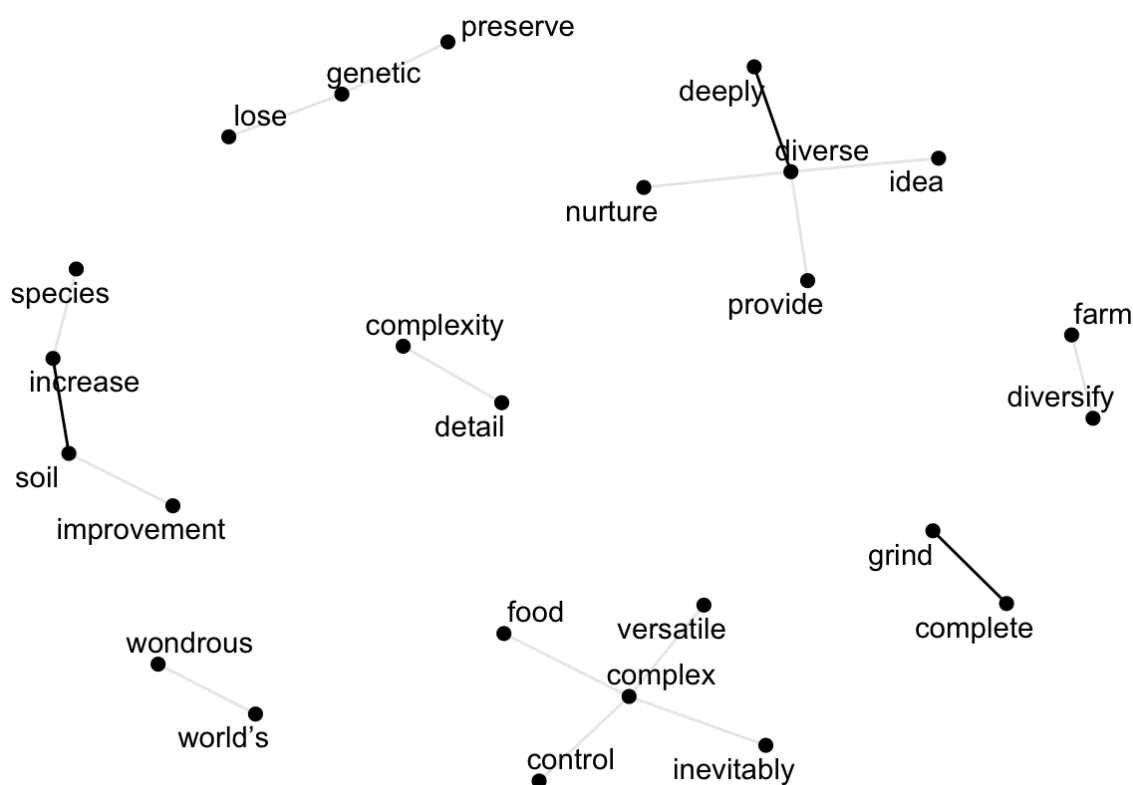

Obr. 7 Korelace pro rozmanitost.

Komplexita, jako synonymum rozmanitosti, není silně vypovídající. Je chápána hlavně jako *element přírodních systémů*. Ty můžeme brát jako *komplexní síť*, kterou by měl *reflektovat* náš designovaný zemědělský *system*. Zajímavá je v tomto ohledu asociace s *Howardem T. Odumem*. To naznačuje, že je klíčovým myslitelem i pro širší korpus textů, nejen pro PM1 a PM2. Zřejmě jde opět o odkaz na efektivní využívání energie, která je z permakulturního hlediska efektivněji využitelná v *komplexních ekosystémech*.

To *diverzita* naznačuje víc. Jde hlavně o *druhovou* a *genetickou* rozmanitost. Zřejmě není asociována s *monokulturou*, ale je přítomna v *ekosystémech*. Nejde přitom pouze o *biodiverzitu*, ale i o zahrnutí *variací* různých *prostředí* a jejich *rozmanitých segmentů*.

Vhled rozšiřuje i síťové vyobrazení:

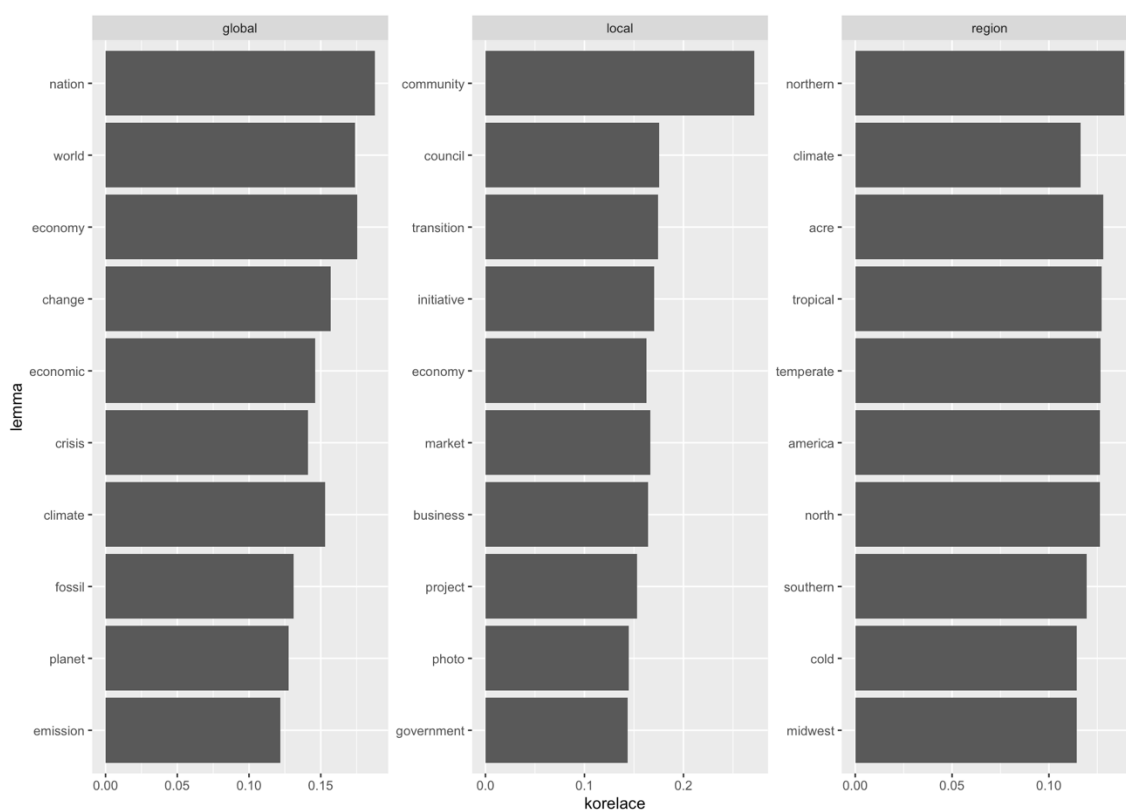

Obr. 8 Síťové vyobrazení pro rozmanitost.

Oproti ostatním kategoriím vychází relativně malý soubor. I tak ale obsahuje relevantní prvky. Výhoda *rozmanitosti* spočívá ve *zlepšení půdy* – jak v kvalitě, tak v její množstevním *nárůstu*. *Farmy* by se měly *diverzifikovat* a pozemky by měly být *hluboce* rozmanité. Nejde přitom pouze o rozmanitost přírody, ale i rozmanitost *idejí*. To můžeme interpretovat jako utváření rezervoáru pro praktická, situační řešení, jak naznačuje Holmgren (2002, s. xxv). V tomto smyslu mohou *rozmanité nápady* zajistit *kontrolu* i v *komplexních* situacích. *Komplexita* je v permakulturním systému *nevyhnutelná*, díky množství *detailů*, které do něho vstupují, ale zároveň poskytuje systému *verzatilitu*. Opět se zdá, že souvztažnosti lemmat původní interpretaci nutně neodporují, a naopak umožňují její rozšíření.

7.5 Lokálnost

Rozmanitost je v knihách spjata s citlivostí k lokálním vztahům. Přetrvává tento vztah k lokalitě i v širším souboru textů?

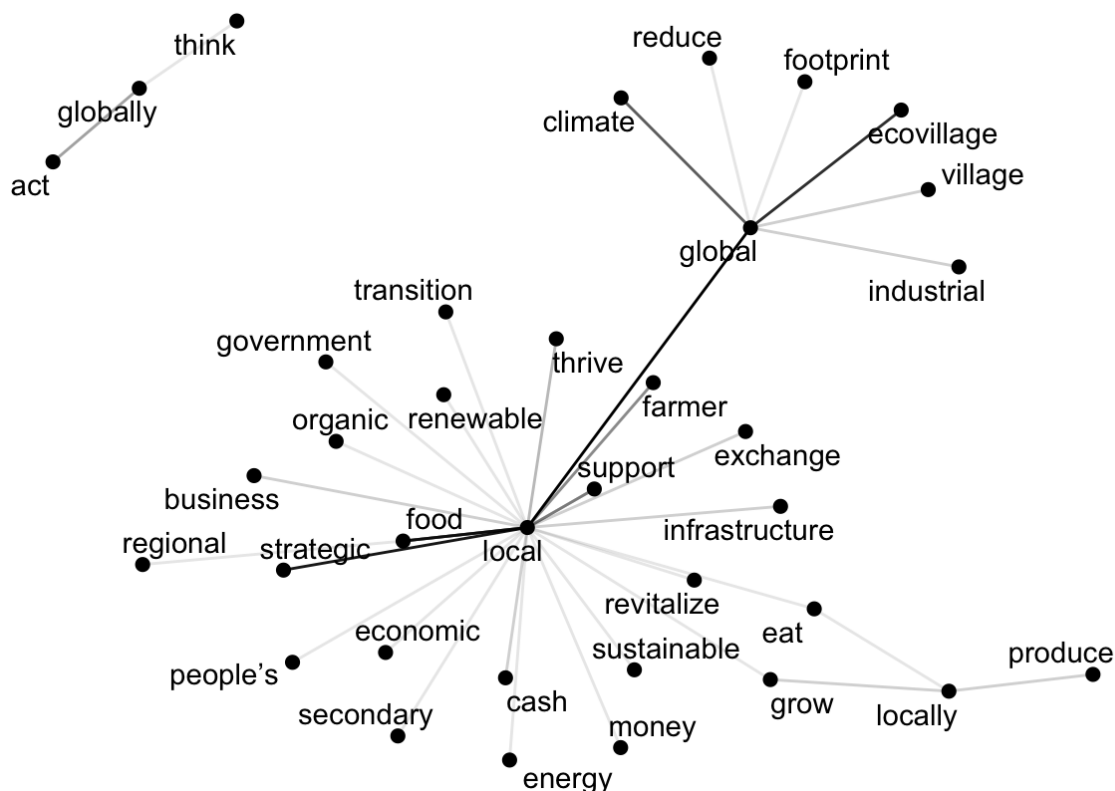

Obr. 9 Korelace pro lokálnosti.

Začneme termínem *globální*. Jeho korelace potvrzují, že přestože lokální orientace je v permakulturním myšlení klíčová, udržuje si permakultura i globální hledisko. *Planetární* perspektiva permakultury souvisí s uvědomováním si *klimatické krize* i dopadu vypouštění *fosilních emisí*. Permakulturní alternativa pak neslibuje jen lokální změny skrz změnu životního stylu (Kolářová 2021), ale v úhrnu vkládá naději i do *změn na národní a světové úrovni* (Veteto a Lockyer 2008, s. 49).

Termín *region* v tomto případě není vypovídající. Ovšem *lokální* analytickou plochost *regionu* kompenzuje. Orientace na lokalitu souvisí s tvorbou místní *komunity*. Utváření *komunity* se pak protíná s důrazem na místní *iniciativy, přechody, projekty*, spolupráci se *samosprávami* i místní organizaci *ekonomiky*. Na základě lokálních *změn* můžeme předpokládat celosvětový *přechod*, prostřednictvím globální implementace permakulturní změny.

Bohužel, z korelujících lemmat nelze identifikovat náznaky souvislostí diverzity a lokality. Podívejme se ještě na trigramy:

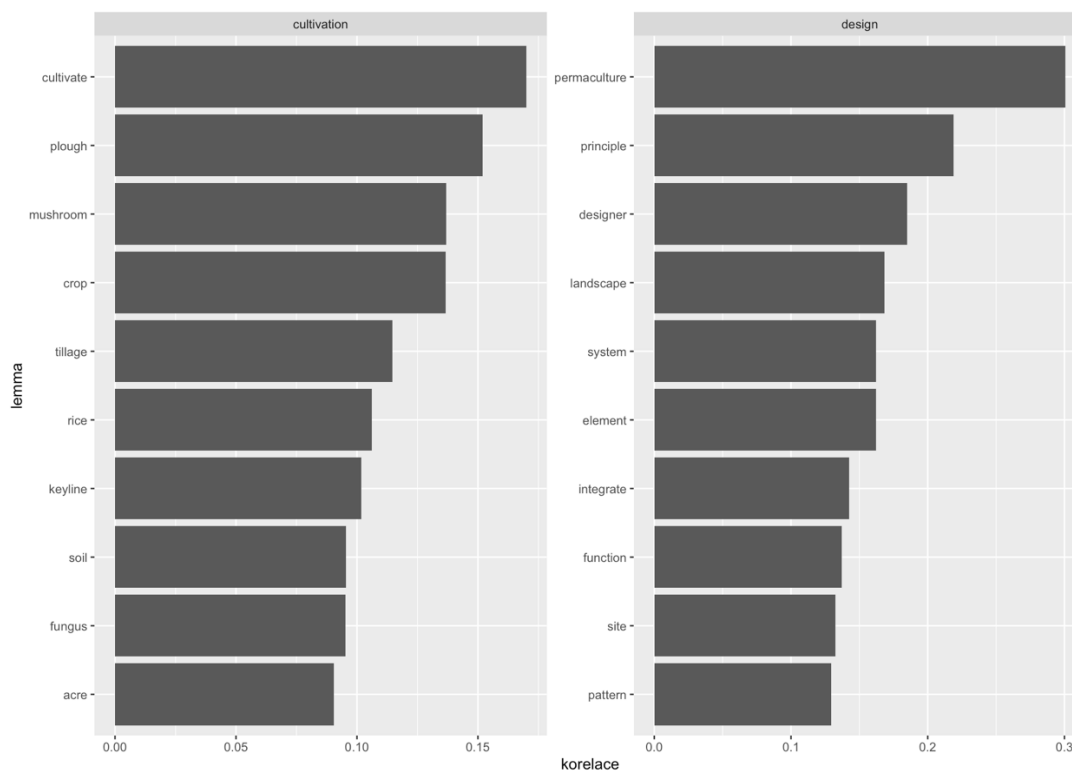
Obr. 10 Síťové vyobrazení pro lokálnost.

Toto síťové vyobrazení poskytuje pravděpodobně analyticky nejbohatší náhled. Hned v úvodu zmiňme silnou vazbu mezi *globálním* a *lokálním*. Tu můžeme interpretovat jako vzájemné doplňování se obou hledisek v permakulturní alternativě. Protichůdná interpretace by byla, že si lemmata navzájem silně odporují. Ovšem to by si i přidružené výrazy musely odporovat. Takový případ možná nastává u *průmyslovosti*, případně *klimatu*, pokud ji budeme chápat jako příčinu změny klimatu. Nicméně koncept *globální vesnice* ve spojitosti s *redukcí klimatické stopy* i *globálním šířením ekovesnic* naznačuje *globální* pokračování toho, co už je organizováno *lokálně*.

Lokální je pak ústředním pojmem pro organizaci *vzkvétajícího* sociálního života. *Přechod k udržitelným infrastrukturám* spočívá na *lokálních strategiích*. Tato orientace souvisí i s *revitalizací* prostředí a efektivním využitím *energie* k *udržitelnému, organickému* zajištění *produkce* jídla. Kromě *produkce* vstupuje *místní* organizace života i do organizace *ekonomických vztahů* a *vlády*. Lokálnost souvisí především se sociální dimenzí života. Pozornost k rozmanitosti v textech zřejmě hraje s ohledem na lokalitu menší roli než apel na organizaci sociálního života z místních kontextů.

7.6 Kultivace

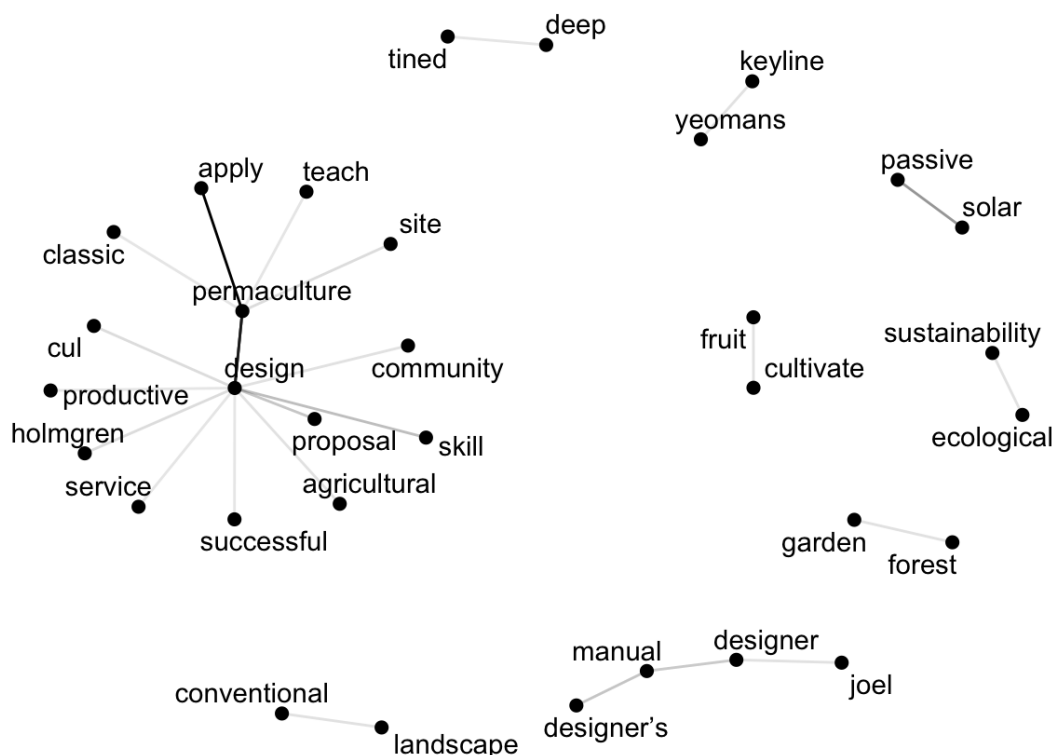
Zbývá prozkoumat poslední kategorii, tedy vliv lidského faktoru skrz design a kultivaci.

Obr. 11 Korelace pro kultivaci.

Kultivace má jasně praktickou orientaci. Buď souvisí s kultivací půdy na pozemku nebo kultivací plodin. Druhé klíčové slovo je ale opět zajímavější. *Design* je jednoznačně vyobrazen jako jeden z *principů permakultury*. Právě skrz *design* je *krajina* přetvářena tak, aby utvářela *integrovaný* a z hlediska lidské prosperity *funkční systém*. Zároveň ale design vychází z pozornosti k *místním vzorcům*, respektuje je a přizpůsobuje se jim. To koresponduje s předchozí interpretací kategorie.

Zkusme se podívat i do síťového grafu:

Obr. 12 Síťové vyobrazení pro kultivaci.

Takovou interpretaci dotváří i síťový pohled. Kultivace je zřejmě skutečně spíš termínem specifickým slovníku PM1 a PM2. V textech korpusu nevystupuje v zásadní roli. Názvu kategorie navzdory, lidský zásah v textech můžeme nahlížet skrz klíčové slovo *design*. Aspekt *designu* silně souvisí s *permakulturou*. V podstatě označuje aplikovanou permakulturu, kterou je možné vyučovat – překrývá se s významem permakultury jako souborem praktik (Morel, Léger a Ferguson 2019, s. 561). *Design* je tedy schopnost, díky které komunity, jsou-li úspěšné, mohou přetvářet místní ekosystémy v rozmanité, holisticky integrované a produktivní zemědělské systémy, které si ale zachovávají svůj udržitelný, ekologický ráz.

7.7 Shrnutí

Co nám tedy říká tato analýza? Zdá se, že souvztažnosti klíčových slov připouštějí zobecnitelnost interpretace na širší korpus. Jak tvrdí Eco (2004), určit můžeme jen nesprávné interpretace odporující textu. To se, mám dojem, u aplikace interpretace na korespondující lemmata neděje. Ovšem jak upozorňuje Kwartler (2017, s. 7), měli bychom si být vědomi limitů text miningu. Ten sice poskytuje základní vhled do vzorců v textu, ovšem nenahradí plnohodnotnou interpretaci. Shrňme tedy, že předložené komputační analýzy nevykazují žádný indikátor, která by znemožňoval zobecnění obrazu permakulturního myšlení. Samozřejmě, schází nám ověření na souvislém textu.

Není možné plně vyloučit, že dílčí prvky permakulturního myšlení, tak jak se jeví na základě kapitoly 6, ve skutečnosti v některých textech z korpusu vůbec nevystupují nebo vystupují v odlišném smyslu. Nelze popřít, že souvztažnosti klíčových slov odkazují právě k takovému alternativnímu smyslu. Ovšem na základě uvedené analýzy se domnívám, že alespoň odraz obrazu, který odpovídá na otázku o vztahu modernity a permakultury, můžeme identifikovat i v korpusu. Proto v práci k obrazu přistupuji jako kdyby zobecnitelný byl. Použité metody však jeho zobecnitelnost neprokazují za hranici důvodných pochyb.

Tento obraz tedy představuje jinou modernitu, kterou kriticky staví vůči té současné. K tomu, abychom ještě blíže rozklíčovali vztah permakulturní alternativy a modernity, podívejme se blíže, jak permakulturní knihy rámuje kritiku současnosti a jak obhajují svoji alternativní vizi.

8 Rámování permakulturní kritiky

Rozklíčování způsobů kritiky zakládám na kvalitativní analýze rámování v sedmi vybraných knihách. Sedm režimů hodnoty používám jako pevné rámce, respektive specifické logiky rámování. Ty si přitom napříč režimy mohou odporovat nebo se i překrývat. Nejde proto o striktní typologii. Do analýzy promítám pouze šest ze sedmi rámců. *Režim slávy* se sice projevuje například při zaštiťování argumentů známými permakulturisty, ovšem to není našemu tématu relevantní. Na základě analýzy se zdá, že rámcem sdružujícím kritiku je zelený rámeček hodnoty. Začneme od něho.

8.1 Zelený režim

Zelený režim spatřuje hodnotu v *souladu s přírodou*. To, co je hodnotné, nenarušuje přírodní řád a je ekologicky udržitelné. Kritika směřuje vůči znečištění, poškození nebo degradaci biotopů – tedy tomu, co s přírodou v harmonii není (Lafaye a Thévenot 2017). Především skrz souhru s přírodou se pak i permakulturní alternativa prezentuje jako lepší verze současné moderní společnosti a jejího zemědělského podhoubí.

Kritika modernity je pak rámována zejména dvěma způsoby. Ten první vytýká agrikultuře špatné zacházení s organismy a přírodními zdroji. „*Průmyslové techniky pěstování vedly k znečištění řek a vodstev, degradaci půdy a úbytku druhů*“ (ERG, s. 304). Kritika je zaštiťována i zájmem organismů, které moderní svět spoluobývají. „*Nicméně pokud byste sami nechtěli v takovém prostředí žít, být rostlinou nebo zvířetem, raději takové životní podmínky rychle změňte!*“ (SHP, s. 217). Takové nesvědčící podmínky jsou dále rámovány jako rozrušení přírodních vazeb, které se lidem zpětně vymstí. „*Lidé narušují přírodní rovnováhu, a pak bojují proti ‚škůdcům‘ a ‚plevelu‘, za které mohou vinit jenom sami sebe*“ (SHP, s. 3). Rozbíjení stability, respektive přírodního řádu, je druhým rámováním kritiky v tomto režimu. „*Průmyslové zemědělství rozvrací rozmanitost i stabilitu a ničí přírodní vazby i vztahy mezi druhy*“ (ERG, s. 19). Příroda je vyvedena z rovnováhy, zdroje jsou znečišťovány a domestikovaná zvířata nemají dobrý život. Permakultura má představovat řešení této situace.

Její vliv na přírodu je obhajován jako šetrnější. „*Stáváním se soběstačnými snižujeme své dopady na přírodní zdroje a zlepšujeme podmínky našeho prostředí*“ (PMF, s. 32). Permakulturní alternativa pak představuje právě obživu v souladu s přírodou. „*Cílem je nalézt alternativní metody farmaření pro vaši farmu, které vycházejí z přírodních cyklů a umožní vám žít v míru a harmonii s přírodou*“ (SHP, s. 54). Společnost založená na takovém přístupu podle autorů umožní zachovat přírodní dědictví pro budoucí generace. „*Zkoumáním propojení mezi živými bytostmi, neživými věcmi a zemí [můžeme] vytvořit hotovou síť, která zachrání společné dědictví, ochrání biodiverzitu a zachová přírodu*“ (PMF, s. 93). Permakultura pak nepomáhá jen samotné

přírodě, ale zpětně i společnosti. Život v harmonii s přírodou je podle autorů lepším životem obecně. *„Tyto změny doprovází zlepšení kvality vašeho života; to znamená v rámci času, zdraví i peněz a v odolnosti vůči možným katastrofám“* (ERG, s. 215). Právě odolnost vůči katastrofám nevykresluje permakulturu jenom jako zlepšení života, ale i jako odolnější přístup. *„Co se týče jasného klimatického trendu, permakulturní typy změnu jednak tlumí skrz mírnění místních podnebí, jednak poskytují druhy rozšiřující sestavu více vyhovující chladnějším, sušším nebo parnějším podmínkám“* (PM1, s. 7). Permakultura je tedy hájena nejen jako život v souladu s přírodou, ale i jako robustnější systém. *„Jen tenhle typ akce unikne konečnému osudu moderního zemědělství v pomalé degradaci či totálním kolapsu, jak budou docházet neobnovitelné zdroje“* (PM1, s. 7). Shrnutí, permakultura představuje alternativu šetrnou k přírodě, která oproti současné modernitě jednak chrání biotopy, ale jednak chrání i přetrvání společnosti v době přírodních katastrof.

8.2 Veřejný režim

Rámování šetrností k přírodě se pak pojí s dalším režimem hodnoty – takzvaným *veřejným režimem*, spatřujícím hodnotu v *obecném dobru*. Takové dobro je dobrem ve veřejném zájmu, určeným kolektivním tělesem. Provází ho například ideály svobody, rovnosti, solidarity, spravedlnosti nebo emancipace (Boltanski a Thévenot 1999, s. 371).

S ohledem na veřejné dobro permakulturisté současnost kritizují. *„Faktem je, že naše vlastní pohodlí stojí na znásilňování planetárního bohatství a ožebračování dalších lidí (a budoucích generací) o jejich vlastní lokální zdroje“* (PMH, s. 7). Současný systém, přestože zajišťuje pohodlí, rámuje Holmgren jako selhávající v dosažení obecného blaha tím, že nespravedlivě vykořisťuje a uzurpuje zdroje náležící jiným lidem. Tím vlastně znemožňuje rovný přístup k blahu. Navíc vychází z nespravedlivé nadvlády. *„Dojem hojnosti se vytrácí při oddávání se nadbytku a mrhání. Takový nadbytek a mrhání jsou možnými jenom díky nadvládě nad přírodou a lidmi“* (PMH, s. 8). Modernita tedy není odsuzována jen jako devastace přírody, ale i jako selhání v zajištění obecného blaha a hojnosti.

Prostřednictvím ideálů veřejného režimu je permakultura naopak obhajována.

„Společnost je v nepořádku; západní obezitu kontrastuje hladomor ve třetím světě. Benzín dochází, ale stejně se staví dálnice. V takovém všeobecném šílenství zůstává jedinou odpovědí vzít pár přátel a začít budovat alternativu kolem filozofie osobní odpovědnosti za komunitní přežití“ (PM2, s. 142).

Bezohlednost k všeobecnému prospěchu tedy má permakulturní alternativa překonat. Zajímavé je, že rámování obecným dobrem je zde pojeno s individuální odpovědností

a výzvou k akci. Ostatně takové propojení vlastního zájmu a obecného dobra bývá v permakultuře spjata s hodnotami zeleného režimu. „*Permakultura následuje imperativ integrovat a transformovat lidské společnosti tak, aby mohly žít v udržitelně navržených a vysoce produktivních ekosystémech. V takových systémech se pojí vlastní zájem s obecným dobrem*“ (ERG, s. 11). Jinými slovy, dobro pro jednotlivce i veřejnost, kterým se permakultura zaštiťuje, spočívá v udržitelném souladu s přírodou, který má navíc zajistit přístup k hojnosti každému.

Tento přístup je dále rámován jako zajišťující samostatnost a v důsledku i svobodu: „*Samostatnost je pro nás také o oddělení naší schopnosti produkovat zdroje od tržních sil a bankovního sektoru, který je kontroluje. Čím víc sami tvoříme a produkuje, tím svobodnější se stáváme. Snižujeme, jak zapletenými jsme v modelu ekonomického otroctví [...]*“ (PMF, s. 32). Obecné blaho, slibované permakulturou, tedy nespočívá pouze v rovném přístupu k hojnosti, ale je rámováno i svobodnějším životem. Výzvy k osvobození předkládané permakulturní alternativou se pak pojí s dalším režimem hodnoty – režimem inspirace.

8.3 Režim inspirace

Étos svobody prostupuje i *režimem inspirace*, ovšem v trochu jiném smyslu. Zde hodnota spočívá v *autenticitě, kreativitě a seberealizaci*. Režim se pojí s inspirací a motivací k sebenaplnění, případně k autentickému prožívání (Boltanski a Thévenot 1999, s. 370).

Tento režim se v datech promítá do konfrontace inspirované permakultury s bezduchou modernitou. „*Naše krajiny i domy odrážejí naše koncepce světa i nás samých [...]. Církevní a školní pozemky představují stejnou nesmyslnost a marnotratné využívání půdy a ubezpečují svá publika a podporovatele, že status je všechno [...]*“ (PM2, s. 6). Mollisonovo rámování se zde protíná s hodnocením užitku (tedy průmyslovým režimem), ovšem tuto kritiku můžeme číst i jako vytýkání nedostatku inspirace, kreativity a sebevyjádření při užívání pozemků. Modernita je odsuzována jako neinspirovaná a sešňěrovaná. „*Z mé zkušenosti, oficiální organizace [...] málokdy poskytnou užitečnou radu. [...] Kdybych je bral vážně, měl bych omezené možnosti. Moje schopnost kreativně myslet a inovovat by šla stranou*“ (SHP, s. 29). Zkostnatělé moderní předpisy podle této kritiky brání kreativě a inovacím.

Permakultura je naopak obhajována jako prostor k vyjádření se:

„Vyhodil jsem oficiální příručky a rozhodl se obnovit farmu podle svých vlastních nápadů. Bylo pro mě důležité, abych měl na farmě zase zdravé a odolné rostliny i zvířata. Konečně jsem mohl uplatnit své nápady, aniž bych se komukoli musel zpovídat, a jen si užíval proces kultivace“ (SHP, s. 4).

Seberealizace a autenticita jsou zde rámovány jako pozitivní důsledky permakultury, které autor pocítil, když se rozhodl opustit oficiální postupy. Samostatná vnitřní inspirace a naplnění skrz permakulturní praxi se v textech sice čas od času objevuje, ovšem inspirace nebo motivace je častěji orientována k něčemu. Ta se pak pojí s dalším režimem. *„Permakulturisté jsou proslulí zaujetím a skutečným citem k prostředí. Permakultura nás v zásadě učí, že musíme respektovat všechny životní formy, protože to je základní a v podstatě nezbytnou etikou pro každého člověka“* (PMF, s. 139). Cit a úžas zde rámuje permakulturu v pozitivním světle. Jsou to ale cit a úžas pro přírodu – tedy režim inspirace vztažený k zelenému režimu. Inspirace je, až na výjimky, často podružná jiné hodnotě. To *domácí režim* podružným v datech nebývá.

8.4 Domácí režim

Tento *režim* spojuje hodnotu především s úzkými sociálními kruhy – například rodinou, domácností nebo komunitou. Váže se k důvěře, vzájemné závislosti a blízkým vztahům. Posuzování hodnoty pak směřuje i k odkazu minulosti, tradici nebo hierarchické autoritě. Hodnotné je to, co je v souladu s *tradicí, autoritou* nebo *prospívá blízkým* (Boltanski a Thévenot 1999, s. 370–371).

U permakulturního rámování v tomto režimu hraje roli zejména tradice, případně blízkost vztahů. Co se kritiky týče, odsouzení moderního zemědělství je rámováno například ničením kulturního dědictví.

„V době, kdy je především věnována pozornost míře výkonnosti, ovlivnil takový nezdravý hon za ziskem chov hospodářských zvířat. Je obzvláště důležité zachovat rozmanitost, která představuje významné kulturní dědictví. Stará, domestikovaná plemena jsou nejenom výrazně odolnější, ale také inteligentnější a adaptabilnější než jejich přešlechtění, zdegenerovaní bratrancei“ (SHP, s. 80).

Kritika současného zemědělství se zde vztahuje k nedostatečné péči o kulturní dědictví. Spolu s tradicí v tomto úryvku vystupuje i kritika z pohledu užitku. Podobné výtky k rozbíjení tradic nebo dědictví se v datech objevují i vzhledem k tradičním, premoderním zemědělským technikám. Druhé rámování kritiky, skrz které do dat vstupují ideály domácího režimu, modernitě vytýká atomizaci a odcizení. *„Moderní společnost bývá individualistická, nejistá a roztržštěná. Spousta lidí si proto přeje mít hlubší vazby na komunitu, ale také často neví, kde začít.“* (ERG, s. 424). Blízkost a důvěra, ceněné v tomto režimu, pak z takové odcizené společnosti mizí, což texty kritizují.

Permakultura je pak opět vykreslena jako řešení. Texty ji jednak rámuje jako respektující tradiční techniky a kulturní dědictví, jednak je ale i místy naznačeno rámování skrz soulad s přirozeným řádem. *„Stojíc v centru nebo sedíc u zadních dveří, vše, co potřebuješ k dobrému životu, leží kolem tebe. Slunce, vítr, lidi, stavby, kameny,*

moře, ptáci a rostliny tě obklopují. Kooperace s tím vším vede k harmonii, odpor k němu přináší disonanci a chaos“ (PM2, s. 2). Podle Mollisona k harmonickému životu vede souhra s naším osvětím tak, jak se jeví a jak nás obklopuje, ne vzpírání se mu. V tomto rámování je tedy permakultura vykreslena jako respektující přirozený stav světa kolem. Obhajoba je mobilizována i z hlediska blízkých a rodinných vztahů. „Pro ty z nás, kdo mají děti, a pro malé rodiny žijící ve stejné domácnosti může rodinný život obohatit, když se všichni zapojí. Permakultura buduje takové komunity, ve kterých žijeme, tím, že lidi spojuje“ (PMF, s. 138). Oproti současné společnosti, která vazby tříští, permakultura lidi spojuje. Blízkost, důvěra, úcta k přirozenému řádu i respekt k tradicím. Permakulturní alternativa se tedy zaštiťuje i ideály domácího režimu. Nicméně není to časté. To tržní a průmyslový režim jsou běžnějšími.

8.5 Tržní režim

Může se zdát rozporné tvrdit, že permakultura se obhajuje skrz tržní nebo průmyslový režim, když jsme v předchozích sekcích ukázali, že proti tržní, průmyslové agrikultuře i společnosti se vymezuje. Ovšem v režimech hodnoty nejde o doslovné rámování trhem nebo průmyslem, ale spíš specifickou logikou hodnocení.

Začneme-li *tržním režimem*, pak zde vystupuje hodnota primárně ve smyslu *ekonomičnosti* nebo *ceny*. Hodnotné je to, co se vyplatí, co poskytuje hojnost nebo přináší bohatství. V tomto režimu je hodnotné zdroje mít nebo získávat, bezcenné zase zdroje nemít nebo ztrácet (Boltanski a Thévenot 1999, s. 372). Hodnocení vztahená k tomuto režimu jsou v permakultuře vykreslena méně jednoznačně než u předchozích režimů.

Jeden z typů kritiky sice přiznává současné modernitě větší efektivitu v tomto režimu, ale vzápětí ji kritizuje skrz jiný režim hodnoty. „*Bohatství s finanční akumulací jako hlavním cílem prostě není udržitelné ani slučitelné s lidským nebo planetárním zdravím“ (ERG, s. 448). Moderní bohatství zde není popíráno, ale kritizováno ze zeleného, potažmo veřejného režimu hodnoty. Část kritik tedy zlehčuje tržní úspěšnost moderních postupů skrz neudržitelnost, případně i neefektivitu. Další typ kritiky sice rámuje současné postupy jako přímo selhávající v režimu trhu, ale pouze ve specifickém ohledu.*

„Ve většině případů nedala specializace a modernizace zemědělských praktik farmářům to, v co doufali. Jenom farmáře [...] donutila spoléhat na dodatečný příjem, aby se udrželi v podnikání. [...] Potom potřebují investovat do nákladných budov pro zvířata a plodiny i do specializovaného vybavení a strojů, které většinou použijí jen pro jeden účel. Takováto specializace znesnadňuje reagování na trh a nepředvídatelné změny“ (SHP, s. 53).

V tomto případě autor nerozporuje efektivitu shromažďování zdrojů, ovšem způsob shromažďování je křehký, neflexibilní, a navíc vyžaduje velké náklady. Z tohoto hlediska se kritika vztahuje k nestabilitě získávání zdrojů, ale ne k neschopnosti je získávat. Poslední typ pak nekritizuje modernitu jako plně neekonomickou, ovšem klade svou kritiku zprostředkovaně. *„Důsledek těchto monokultur a tohoto nezodpovědného přístupu k přírodě je už dobře známý: katastrofy jsou větší a větší a škoda na národní ekonomice je nedozírná“* (SHP, s. 2). Modernita tedy není neúspěšnou v tržním módu – přináší bohatství a získává zdroje. Skrz budoucí ohrožení schopnosti zdroje dál získávat ovšem v konečném důsledku selhat může.

To v obhajobách se permakultura rámuje tržním módem už přímo. Oproti vysokým nákladům moderního zemědělství se představuje jako levnější i spolehlivější. Tak například: *„Mikrosítě kontrolované komunitou mohou být levnější než institucionálně zajištěná energie. Zdroje jsou lokálně zabezpečeny“* (ERG, s. 223). Permakulturní postupy jsou rámovány jako úspornější i proto, že jsou si schopny opatřit většinu zdrojů lokálně. *„Největší smysl dává, a je mnohem ekonomičtější, pracovat s materiálem, který máme už po ruce“* (SPH, s. 34). Přestože tržní hodnota není představována jako hlavní výhoda permakulturního modelu, objevuje se i rámování, které jej prezentuje jako s touto hodnotou minimálně slučitelný. *„Ekologické farmaření může dávat smysl také ekonomicky [...]. Na trhu je spousta mezer. Stačí používat intuici a dobře se rozhlédnout. Je důležité zůstat flexibilní a neinvestovat peníze do rigidních zemědělských metod, které ztratí výdělečnost, hned jak se změní trh“* (SHP, s. 54). Tržní výhodu může představovat větší všestrannost, ale bývá zmiňována i zvýšená efektivita celého procesu. To nás směřuje k poslednímu režimu hodnoty.

8.6 Průmyslový režim

Průmyslový režim hodnoty je definován ideály *efektivity* a *užitečnosti*, které se v datech už objevily. Hodnotné není to, co zdroje získává, ale to, co je efektivně využívá i zpracovává. Hodnotu v tomto režimu udává užitek (Boltanski a Thévenot 1999, s. 372–373).

Skrz užitek je pak modernita kritizována za nepraktičnost a sníženou verzatilitu. *„Díky specializaci a modernizaci jsme téměř ztratili rostlinou rozmanitost, kterou jsme mívali, a tím i mnoho zdrojů pro farmaření a zahradničení“* (SHP, s. 69). Podobně jako v předchozí podkapitole je kritika směřována na specializaci a modernizaci postupů. Kritika vytýká úbytek druhů, a tedy i praktických nástrojů, skrz které optimalizovat systémy. Z obdobné pozice kritizuje Field i města: *„Nepraktické urbánní komunity stáhnou zbytek společnosti s sebou. Musíme pokročit k regenerativním, silným a život podporujícím městským oblastem“* (PMF, s. 115). Řešení nepraktičnosti je zde naznačeno – regenerativní a život podporující prostředí, tedy prostředí využívající prvky permakultury.

Ekologická nepraktičnost moderních systémů je dále pojena s jejich nehospodárností. Ta produkuje množství odpadu. „*Průmysl a kapitalistický investiční a finanční systém s jejich kolosální spotřebou energie hromadí nerozložitelný odpad, jako je plast*“ (ERG, s. 28). Závratné množství použité energie se fixuje v nevyužitelném odpadu. Nehospodárné je i nadužívání energie. „*Používání pesticidů, umělých hnojiv, hormonů, antibiotik a dalších chemikálií vzrostlo s produkcí. Energie, která je dnes potřebná k produkci těchto plodin, dalece přesahuje jejich kalorickou návratnost*“ (PM1, s. 3). Skutečný užitek zaostává za vynaloženou energií. Proto je systém kritizován jako plýtvající. „*V moderních systémech dodavatelství potravin jsou kompletní výživa a pestrá strava poskytovány celosvětovou dopravní, skladovací a marketingovou sítí. Potravinové řetězce jsou samozřejmě energeticky náročnější [...] a možné jen díky podpoře fosilními palivy*“ (PM1, s. 8). Existence současného systému obživy závisí na fosilních palivech. Toto kritické rámování vykresluje současné systémy obživy jako nehospodárné, neefektivní a nerozumné. Jejich užitek nepřekoná náklady.

Oproti tomu permakulturní systém je hájen jako efektivní a užitečný. Rámování jej předkládá jako odolnější a adaptabilnější. Díky své rozmanitosti a propojenosti „*může maximalizovat využití všech dostupných zdrojů*“ (PM1, s. 7). A proto „*rozmanitost vede k lepšímu celkovému využití zdrojů, což zase vede k větší produktivitě. [...] Jinými slovy, rozmanitost je alternativou masivní aplikaci rostlinné výživy, která je charakteristická pro konvenční, na chemii založenou agrikulturu*“ (ECM, s. 18). Takže nejenom, že permakulturní systém podle textů efektivněji využívá energii, ale vyžaduje i méně externích vkladů. Je tedy proto rámován jako úspornější. „*Implikace energetické úspory je očividná. Přímým užitím se vyhýbáme přepravě, balení a ztrátě zkažením*“ (PM1, s. 91). Úspora tedy souvisí s vyšší efektivitou.

Shrnuto, skrz průmyslový rámec je moderní systém kritizován jako nerozumný, protože nadužívá energii, kterou nedorovnává získaný užitek, případně energii plýtvá vyšší produkcí odpadu. Oproti tomu permakulturní systém bývá obhajován jako rozumně využívající energii, díky efektivitě zpracování a úspornosti.

8.7 Shrnutí

Co z těchto rámování vyplývá? V kostce, v datech nacházíme oporu pro ideály a logiky hodnocení odrážející režimy hodnot, přestože je Boltanski a Thévenot teoretizovali v rámci empirických výzkumů současné modernity (Boltanski a Thévenot 2006). To nahrává interpretaci, že permakulturní myšlení koresponduje s principy a ideály modernity, čímž vlastně představuje její jinou verzi.

Permakultura se rámuje jako svobodnější a spravedlivější systém, který umožňuje autentičtější, expresivnější život, dbá na udržování blízkých vztahů i zachování kulturního dědictví a poskytuje obživu trvalejším, efektivnějším způsobem. Tuto lepší

alternativu pak pojí sladění společnosti s přírodou. Společnost v souladu s přírodou je vykreslena jako ve všech ohledech zdravější.

Současné verze modernity pak podle kritiky selhává v naplnění stejných ideálů. Její provoz je nehospodárný, její hojnost neudržitelná. Dále vede k odtrženému, atomizovanému a neautentickému životu, sešněrovanému zkosnatělými pravidly. Její plody jsou nerovně rozdělené a jejich zajišťování není slučitelné s obecným dobrem. Celý způsob obživy je pak odsouzen jako devastující a vykořisťující přírodu. Skrz takovou kritiku se pak permakultura sama staví do role nezbytného pokroku, který překlene nahodilosti současné modernity, selhávající ve svých vlastních ideálech.

9 Diskuze

Orientace na rekonstrukci permakulturního myšlení ústí v text, který se nestaví k permakultuře primárně kriticky. Spolu s interpretací permakultury skrz Stieglerův filozofický systém, který sám vykazuje normativní sklon, pak tento přístup zadržává tendenci podtrhovat spasitelský sebeobraz permakultury, aniž by jej výrazně problematizoval. Zastavme se proto krátce nad kritikami permakultury předloženými v literatuře. Zároveň krátce zvažme i hluchá místa mé práce.

Hnutí se rozvíjelo bez bližšího vztahu k současné vědě a z vědeckých kruhů se mu dostávalo spíše kritické recepce, kdy permakultura byla kritizována jako pseudověda (Ferguson a Lovell 2014, s. 268). Například prohlášení, že celková úroda je díky diverzitě v permakultuře hojnější, není akademickou literaturou jasně podporováno. Celková užitná produkce totiž bývá zaměňována s produkcí zahrnující i neužitné části (Ferguson a Lovell 2014, s. 267). Tvzení o ekosystémové automatizaci práce, výrazné redukci nákladů i zvýšené odolnosti jsou pak často přehnaně optimistická (Morel, Léger a Ferguson 2019, s. 565–566). Permakulturisté často v praxi zjišťují, že jejich ideál soběstačného života v souladu s přírodou je nejen plně nedosažitelný, ale i fyzicky, časově a finančně náročnější, než očekávali (Kolářová 2021, s. 206–212). Další problém vidím v nekritické glorifikaci výpočetní techniky, přestože těžba a dodavatelské řetězce, na kterých stojí (viz Parikka 2014; 2020), jsou neslučitelnými s principy permakultury. To považuji za hluché místo textů.

Hluchá místa má však i má stať. Moje vymezení permakultury jako jiné modernity vychází ze ztotožnění modernity s ideou pokroku. Kdybychom modernitu definovali jinak – například skrz jednotící velká vyprávění (Lyotard 1993) nebo skrz rostoucí tendenci organizovat život prostřednictvím kalkulace (Bardin a Ferrari 2022, s. 250) – pak bychom permakulturu za jinou modernitu nemohli považovat. Předložené vymezení permakultury se tedy nutně váže pouze se zvolenou teorií modernity a není mimo ni zobecnitelné. Moje rekonstrukce je pak omezena pouze na výběr textů. Přestože jsem nenarazil na indikátory odporující zobecnitelnosti interpretace na vybrané texty, to neznamená, že se tento obraz dá vztáhnout na celou permakulturu. Připomeňme, že permakultura je mozaikovitá a rozdrobená hnutí (Centemeri 2019a, s. 58–62). Nemůžeme vyloučit, že existují i podoby permakultury, které se předloženému obrazu výrazně vzpouzí. Moje práce tedy alternativní vykreslení vztahu permakultury a modernity z literatury nevyvrací. S tím souvisí i nedostatky použitých metod text miningu. Nelze na základě těchto metod zobecnitelnost plně garantovat i pro zpracované texty.

Shrňme, že práce sice předkládá interpretaci, skrz kterou můžeme pojmut empirický vztah permakultury a modernity v několika vybraných textech, ovšem stále zůstává pouze interpretací. S tímto vědomím shrňme, *jak* práce souvislost permakultury a modernity interpretuje.

10 Závěr

Práce usilovala o bližší vymezení souvislosti permakulturního uvažování s principy modernity. K tomu rekonstruovala permakulturní obraz světa, který srovnávala s principy a ideály stanovenými podle sociologie modernity Petera Wagnera i sociologie kritiky.

Páteř rekonstrukce vychází z PM1 a PM2, které na konci 70. let minulého století podnítily vznik permakultury. Interpretaci dimenzí permakulturního uvažování jsem rozšířil o jejich podobu v dalších pěti knihách z tohoto tisíciletí. Skrz kvantitativní srovnání s širším výběrem permakulturních knih i srovnání s dřívějšími studii jsem nenarazil na žádné indikátory, které by tento obraz permakulturního vidění světa vyvracely. Proto v práci zacházím s touto rekonstrukcí jako s obecným obrazem permakulturního uvažování.

Permakulturní uvažování do sebe vstřebává principy a ideály modernity, přestože jeho vztah ke skutečně existující modernitě je veskrze kritický. Představuje spíš jinou verzi modernity, než zanevření na moderní ideály a principy. Tato jiná modernita je rámována jako modernita v souladu s přírodou. Kromě větší harmonie s přírodou má zajistit svobodnější, spravedlivější život, který je autentičtější, ale zároveň i komunitnější. V zajištění obživy pak neslibuje jen větší šetrnost k osvětí, ale i efektivitu využívání energie a přetrvávající hojnost. Skrz utopický slib naplnění ideálů se pak permakultura prezentuje jako jednoznačný společenský pokrok. Předkládá vizi společenské rekonstelace, skrz odlišné uplatnění principů osvobozování a disciplinace. Míni osvobodit přírodu od nadvlády a plné kontroly lidských společenství a namísto toho spolu-utvářet více-než-lidská společenství. Naopak disciplinaci uplatňuje k omezení lidských zásahů a nároků na životní prostředí. Disciplína spočívá ve větší střídmosti, úspornosti, šetrnosti i toleranci k rozmanitým vznikáním v místních osvětích. Hranice mezi člověkem a přírodou je rozptýlena. Namísto toho předkládá holistické vidění spojující prosperitu člověka s prosperitou ekosystémů. Právě v takové prosperitě, skrz uvedení společenských forem do souladu s přírodou, má být tato jiná modernita pokrokem od systémových nahodilostí té současné.

Skrz rozmanitost organismů, komunit či hospodářských návrhů chce permakulturní utopie dojít meta-stabilitě. Jinými slovy, k dosažení permanence vyžaduje adaptabilitu na změny. Tu pak zajistí právě rozmanitost, skrz množství poskytovaných funkcí a reakcí. Permakulturu pak můžeme chápat jako negantropickou ve Stieglerově smyslu, respektive péči. Péče má posilovat *différance* sociálních i přírodních systémů, tedy jejich vývoj vzdorující entropickému tříštění. Takovou negantropii pak vize permakulturní utopie přislubuje. Shrňme, že permakulturní uvažování s principy modernity souvisí tak, že představuje alternativní modernitu v souladu s přírodou, kterou rámuje a obhájí vůči té současné modernitě právě skrz rekonstelaci obecných moderních ideálů a principů.

Použité zdroje

1. ALOMBERT, Anne a KRZYKAWSKI, Michał. Lexicon of the Internation: Introduction to the Concepts of Bernard Stiegler and the Internation Collective. In: STIEGLER B., ed. *Bifurcate: There is No Alternative*. London: Open Humanities Press, 2021. s. 305–326.
2. BARDIN, Andrea a FERRARI, Marco. Governing progress: From cybernetic homeostasis to Simondon's politics of metastability. *The Sociological Review Monographs*. 2022, roč. 70, č. 2, s. 248–263.
3. BARTHE, Yannick et al. Pragmatic Sociology: A User's Guide. *Politix*. 2013, roč. 103, č. 3, s. 175–204.
4. BENFORD, Robert D. a SNOW, David. Framing Processes and Social Movements: An Overview and Assessment. *Annual Review of Sociology*. 2000, roč. 26, s. 611–639.
5. BESKY, Sarah. Monoculture. In: HOWE, C. a PANDIAN A., eds. *Anthropocene Unseen: A Lexicon*. Santa Barbara: Punctum, 2020, s. 277–280.
6. BOLTANSKI, Luc. A Journey Through French-Style Critique. In: DU GAY, P. a MORGAN G., eds. *New Spirits of Capitalism? Curses, Justifications, and Dynamics*. Oxford: Oxford University Press, 2013, s. 43–59.
7. BOLTANSKI, Luc and THÉVENOT, Laurent. The Sociology of Critical Capacity. *European Journal of Social Theory*. 1999, roč. 2, č. 3, s. 359–377.
8. BOLTANSKI, Luc a THÉVENOT, Laurent. *On Justification*. Princeton: Princeton University Press, 2006.
9. BRAWNER, June A. Permaculture in the margins: realizing Central European regeneration. *Journal of Political Ecology*. 2015, roč. 22, č. 1, s. 429–444.
10. CALVÁRO, Rita a OTERO, Iago. 2014. Back-to-the-landers. In: D'ALISA G.; DEMARIA, F. a KALLIS G., eds. *Degrowth: A Vocabulary for a New Era*. Abingdon: Routledge, 2014, s. 143–145.
11. CASTORIADIS, Cornelius. From Ecology to Autonomy. In: CURTIS, D., ed. *The Castoriadis Reader*. Hoboken: Wiley-Blackwell. 1997, s. 239–252.
12. CASTORIADIS, Cornelius. *The Imaginary Institution of Society*. Cambridge: Polity Press, 1987.
13. CATTON, William R. Jr. a DUNLAP, Riley E. Environmental Sociology: A New Paradigm. *The American Sociologist*. 1978, roč. 13, č. 1, s. 41–49.
14. CENTEMERI, Laura. Reframing Problems of Incommensurability in Environmental Conflicts Through Pragmatic Sociology: From Value Pluralism to the Plurality of Modes of Engagement with the Environment. *Environmental Values*. 2015, roč. 24, č. 3, s. 299–320.
15. CETEMERI, Laura. Commons and the new environmentalism of everyday life. Alternative value practices and multispecies commoning in the permaculture movement. *Rassegna Italiana di Sociologia*. 2018, č. 2, s. 289–314.
16. CENTEMERI, Laura. *La permaculture ou l'art de réhabiter*. Versailles: Éditions Quæ, 2019a.

17. CENTEMERI, Laura. Rethinking environmentalism in a 'ruined' world. Lessons from the permaculture movement. In: HOFF, J.; GAUSSET, Q. a LEX, S., eds. *The Role of Non-State Actors in the Green Transition Building a Sustainable Future*. London: Routledge, 2019b, s. 95–113.
18. CENTEMERI, Laura. Green Justification and Environmental Movements. In: DIAZ-BONE R. a LARQUIER, G. de, eds. *Handbook of Economics and Sociology of Conventions*. Springer, Cham. 2022, s. 1–21.
19. CRESWELL, John W. a PLANO-CLARK, Vicki L. *Designing and Conducting Mixed Methods Research*. 2. edice. Los Angeles: Sage Publications, 2011.
20. DAWSON, Jonathan. How Ecovillages Can Grow Sustainable Local Economies. *Communities*. 2006, roč. 133, s. 56–61.
21. DELAMBRE, Mildred G. Permaculture, Degrowth and Solidarity-based Economy: Experiences in Brazil and France. Presentováno: *9th International Conference of the European Society for Ecological Economics*. Istanbul, 2011.
22. DU GAY, Paul a MORGAN, Glenn. Understanding Capitalism: Crises, Legitimacy, and Change Through the Prism of *The New Spirit of Capitalism*. In: DU GAY, P. a MORGAN, G., eds. *New Spirits of Capitalism? Curses, Justifications, and Dynamics*. Oxford: Oxford University Press, 2013, s. 1–39.
23. ECO, Umberto. *Meze interpretace*. Praha: Karolinum, 2004.
24. ENTMAN, Robert M. 1993. Framing: Toward Clarification of a Fractured Paradigm. *Journal of Communication*. 1993, roč. 43, č. 4, s. 51–58.
25. FERGUSON, Rafter S. a LOVELL, Sarah T. Permaculture for agroecology: design, movement, practice, and worldview. A review. *Agronomy for Sustainable Development*. 2014, roč. 34, s. 251–274.
26. FIELD, Francis. *Permaculture: From Urban Gardening to Backyard Homestead, the Comprehensive Guide to Permaculture and a Sustainable Living*. Vlastním nákladem. Francis Field, 2020.
27. GASHUTE, Tariku S. a HALE, Tefara K. The role of permaculture in the integration of indigenous and modern agricultural knowledge: Evidence from Konso, Ethiopia. Předtisk. *Sustainable Development*, 2022. DOI: <https://doi.org/10.1002/sd.2483>. [Citováno 2023-02-25].
28. GEERTZ, Clifford. *The Interpretation of Cultures*. New York: Basic Books, 1973.
29. HÁJEK, Martin et al. *Kdo šetří má za tři? Diskurz šetrnosti v proměnách české společnosti*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2019.
30. HALUZA-DELAY, Randolph a BEREZAN, Ron. Permaculture in the city: Ecological habitus and the distributed ecovillage. In: LOCKYEAR J. a VETETO J. R., eds. *Environmental Anthropology Engaging Ecotopia Bioregionalism, Permaculture, and Ecovillages*. New York: Berghahn, 2013, s. 130–145.
31. HANEY, Timothy J. and MORROW, Aulora. „We're Still on That Treadmill“: Class Privilege, Reflexivity, and the Disruptive Potential of Permaculture. Online. *SocArXiv*, 2022. Dostupné z: <https://doi.org/10.31235/osf.io/wqu6y>. [Citováno 2022-09-19].

32. HE, Qin. Knowledge Discovery through Co-Word Analysis. *Library Trends*. 1999, roč. 48, č. 1, s. 133–59.
33. HERBERT, Éric et al. Macroeconomic Dynamics in a finite world: the Thermodynamic Potential Approach. Předtisk. *Ecological Economics*, 2022. Dostupné z: <https://arxiv.org/abs/2204.02038>. [Citováno 2023-03-02].
34. HOLMGREN, David. *Permaculture: Principles & Pathways Beyond Sustainability*. East Meon: Permanent Publications, 2002.
35. HOLZER, Sepp. *Sepp Holzer's Permaculture: A Practical Guide to Small-Scale, Integrative Farming and Gardening*. White River Junction: Chelsea Green Publishing, 2010.
36. CHIAPELLO, Eve. Capitalism and Its Criticisms. In: DU GAY, P. a MORGAN, G., eds. *New Spirits of Capitalism? Curses, Justifications, and Dynamics*. Oxford: Oxford University Press, 2013, s. 60–82.
37. CHAKROUN, Leila. Cultivating Concrete Utopia: Understanding How Japan's Permaculture Experiments are Shaping a Political Vision of Sustainable Living. Presentováno: *The Asian Conference on Sustainability, Energy & the Environment*. Tokyo, 2019, č. 51957, s. 223–235.
38. JACKSON, Ross. The Ecovillage Movement. *Permaculture Magazine*. 2004, roč. 40, s. 1–11.
39. KHYANI, Divya et al. An Interpretation of Lemmatization and Stemming in Natural Language Processing. *Journal of University of Shanghai for Science and Technology*. 2020, roč. 22, č. 10, s. 350–357.
40. KREBS, Julius a BACH, Sonja. Permaculture—Scientific Evidence of Principles for the Agroecological Design of Farming Systems. *Sustainability*. 2018, roč. 10, č. 9, s. 3218.
41. KOLÁŘOVÁ, Marta. Climate Change and the Transition Movement in Eastern Europe: The Case of Czech Permaculture. *Sociologický časopis*. 2020, roč. 56, č. 3, s. 363–386.
42. KOLÁŘOVÁ, Marta. *V souladu s přírodou: Politika životního stylu, udržitelnost a soběstačnost*. Praha: Karolinum, 2021.
43. KWARTLER, Ted. 2017. *Text mining in practice with R*. Chichester: Wiley, 2017.
44. LAFAYE, Claudette a THÉVENOT, Laurent. An Ecological Justification? Conflicts in the Development of Nature. In: CLOUTIER C.; GOND, J.-P. a LECA, B., eds. *Justification, Evaluation and Critique in the Study of Organizations: Contributions from French Pragmatist Sociology*. Bingley: Emerald Publishing, 2017, s. 273–300.
45. LEHTIMÄKI, Tomi a VIRTANEN, Mikko J. Differentiating natures, connecting environments pragmatic sociology and the emergence of green justifications. Předtisk. *Distinktion: Journal of Social Theory*, 2023. Dostupné z: <https://doi.org/10.1080/1600910X.2023.2187736>. [Citováno 2023-03-31].
46. LOVELOCK, James E. *Gaia. A New Look at Life on Earth*. Oxford: Oxford University Press, 1979.

47. LUNDY, Craig. Towards a complex conception of progress. *The Sociological Review Monographs*. 2022, roč. 70, č. 2, s. 264–280.
48. LYOTARD, Jean-François. *O postmodernismu*. Praha: Filozofický ústav AV ČR, 1993.
49. MANNEN, Delia et al. Sustainable Organizing: A Multiparadigm Perspective of Organizational Development and Permaculture Gardening. *Journal of Leadership & Organizational Studies*. 2012, roč. 19, č. 3, s. 355–368.
50. MCINTOSH, Alison J. a BONNEMANN, Susanne M. Willing Workers on Organic Farms (WWOOF): The Alternative Farm Stay Experience? *Journal of Sustainable Tourism*. 2008, roč. 14, č. 1, s. 82–99.
51. MCLENNON, Everaldo et al. Regenerative agriculture and integrative permaculture for sustainable and technology driven global food production and security. *Agronomy Journal*. 2021, roč. 113, s. 4541–4559.
52. MOLLISON, Bill. *Permaculture Two: Practical Design for Two and Country in Permanent Agriculture*. Stanley: Tagari Books, 1979.
53. MOLLISON, Bill a HOLMGREN, David. *Permaculture One: A Perennial Agriculture for Human Settlements*. Tyalgum: Tagari Publications, [1978] 1990.
54. MOREL, Kevin; LÉGER, Françoise a FERGUSON, Rafter S. Permaculture. In: FAITH, B. D., ed. *Encyclopedia of Ecology*. 2. edice. Oxford: Elsevier, 2019, s. 559–567.
55. MORROW, Rosemary. *Earth Restorer's Guide to Permaculture*. Hepburn: Melliodora Publishing, 2022.
56. ODUM, Howard T. *Environment, Power, and Society*. New York: Wiley-Interscience, 1971.
57. PARIKKA, Jussi. *The Anthropocene*. Minnesota: University of Minnesota Press, 2014.
58. PARIKKA, Jussi. *Geologie médií*. Praha: Karolinum, 2020.
59. PARSONS, Talcott. Thrift. In: CAMIC, C., ed. *Talcott Parsons: The Early Essays*. Chicago: The University of Chicago Press, [1934] 1991, s. 50–56.
60. PODKALICKÁ, Aneta a TANG, Leah. Deploying diverse approaches to an integrated study of thrift. *Continuum: Journal of Media & Cultural Studies*. 2014, roč. 28, č. 3, s. 422–437.
61. PRIOR, Lindsay. Repositioning Documents in Social Research. *Sociology*. 2008, roč. 42, č. 5, s. 821–836.
62. REED, Isaac A. *Interpretation and Social Knowledge: On the Use of Theory in the Human Sciences*. Chicago: Chicago University Press, 2011.
63. ROTHE, Katja. Permaculture Design: On the Practice of Radical Imagination. *communication +1*. 2014, roč. 3, č. 1, Article 4.
64. ROUX-ROSIER, Anahid; AZAMBUJA, Ricardo a ISLAM, Gazi. Alternative visions: Permaculture as imaginaries of the Anthropocene. *Organization*. 2018, roč. 25, č. 4, s. 550–572.
65. SALATIN, Joel. *Pastured Poultry Profits*. Swoope: Polyface, 1996a.
66. SALATIN, Joel. *Salad Bar Beef*. Swoope: Polyface, 1996b.

67. SCHEROMM, Pascale a JAVELLE, Aurélie. Gardening in an urban farm: A way to reconnect citizens with the soil. *Urban Forestry & Urban Greening*. 2022, roč. 72, č. 127590, s. 1–7.
68. SCHNEIDER-MAYERSON, Matthew. *Peak Oil: Apocalyptic Environmentalism and Libertarian Political Culture*. Chicago: The University of Chicago Press, 2015.
69. SCHREIER, Margrit. Qualitative Content Analysis. In: FLICK, U., ed. *The SAGE Handbook of Qualitative Data Analysis*. London: SAGE Publications, 2014, s. 170–183.
70. SILGE, Julia a ROBINSON, David. *Text Mining with R: A Tidy Approach*. Boston: O'Reilly, 2017.
71. SIMONDON, Gilbert. *Individuation in Light of Notions of Form and Information*. Minnesota: University of Minnesota Press, [1964] 2020.
72. STEVOVIC, Svetlana; JOVANOVIĆ, Jovana a DJURIC, Dijana. Energy Efficiency in Urban Areas by Innovative Permacultural Design. *Archives for Technical Science*. 2018, roč. 19, č. 1, s. 65–74.
73. STIEGLER, Bernard. The Theater of Individuation: Phase-Shift and Resolution in Simondon and Heidegger *Parrhesia*. 2009, roč. 7, s. 46–57.
74. STIEGLER, Bernard. Relational Ecology and the Digital Pharmakon. Online. *Culture Machine*. 2012, roč. 13, s. 1–19. Dostupné z: <https://culturemachine.net/wp-content/uploads/2019/01/464-1026-1-PB.pdf>. [Citováno 2021-01-24].
75. STIEGLER, Bernard. *Disbelief and Discredit 2: Uncontrollable Societies of Disaffected Individuals*. Cambridge: Polity Press, 2013.
76. STIEGLER, Bernard. The New Conflict of the Faculties and Functions: Quasi-Causality and Serendipity in the Anthropocene. *Qui Parle*. 2017, roč. 26, č. 1, s. 79–99.
77. STIEGLER, Bernard. *The Neganthropocene*. London: Open Humanities Press, 2018.
78. SUH, Jungo. Towards Sustainable Agricultural Stewardship: Evolution and Future Directions of the Permaculture Concept. *Environmental Values*. 2014, roč. 23, č. 1, s. 75–98.
79. ŚWIREK, Krzysztof a POSPĚCH, Pavel. Escape from arbitrariness: Legitimation crisis of real socialism and the imaginary of modernity. *European Journal of Social Theory*. 2021, roč. 24, č. 1, s. 140–159.
80. SWYNGEDOUW, Erik. Apocalypse forever? *Theory, Culture & Society*. 2010, roč. 27, č. 2–3, s. 213–232.
81. TSING, Anna. More-than-human sociality: a call for critical description. In: HASTRUP K., ed. *Anthropology and Nature*. New York: Routledge, 2013, s. 27–42.
82. VETETO, James R. a LOCKYEAR, Joshua. Environmental Anthropology Engaging Permaculture: Moving Theory and Practice Toward Sustainability. *Culture & Agriculture*. 2008, roč. 30, č. 1–2, s. 47–58.

83. VETETO, James R. a LOCKYEAR, Joshua. *Environmental Anthropology Engaging Ecotopia Bioregionalism, Permaculture, and Ecovillages*. New York: Berghahn, 2013.
84. VLIEGENTHART, Rens a ZOONEN, Liesbet van. Power to the frame: Bringing sociology back to frame analysis. *European Journal of Communication*. 2011, roč. 26, č. 2, s. 101–115.
85. WAGNER, Peter. *A Sociology of Modernity: Liberty and Discipline*. London: Routledge, 1994.
86. WAGNER, Peter. After Justification: Repertoires of Evaluation and the Sociology of Modernity. *European Journal of Social Theory*. 1999, roč. 2, č. 3, s. 341–357.
87. WAGNER, Peter. Modernity, Capitalism and Critique. *Thesis Eleven*. 2001, roč. 66, s. 1–31.
88. WAGNER, Peter. *Progress: A Reconstruction*. Cambridge: Polity Press, 2016.
89. WEBER, Max. „Objektivita“ sociálněvědního a sociálněpolitického poznání. In: WEBER, M. *Metodologie, sociologie a politika*. Praha: OIKOYMENH, [1904] 1998, s. 7–63.
90. WHITEFIELD, Patrick. *The Earth Care Manual: A Permaculture Handbook For Britain & Other Temperate Climates*. 2. edice. East Meon: Permanent Publications, [2004] 2011.
91. YAMAMOTO, Daisaku a ENGELSTED, Katrin A. World Wide Opportunities on Organic Farms (WWOOF) in the United States: locations and motivations of volunteer tourism host farms. *Journal of Sustainable Tourism*. 2014, roč. 22, č. 6, s. 964–982.
92. ZACH. How to Calculate Jaccard Similarity in R. Online. *Statology*, 16. 10. 2020. Dostupné z: <https://www.statology.org/jaccard-similarity-in-r/>. [Citováno 2023-03-09].

Příloha A Schéma kódů a klíčová slova

Kategorie, klíčová slova i kódy vychází z podrobné obsahové analýzy PM1 a PM2 zpracované v Atlase.ti 23. Zbylé texty byly zpracovány za použití klíčových slov a čtení několika stran, odstavců nebo pasáží, které klíčová slova obklopovaly – ovšem s menší precizností, než jakou měla analýza PM1 a PM2. Tyto texty jsem četl a kódoval úplně celé. Kódování probíhalo ve dvou bězích. Nejprve jsem text kódoval otevřeně. Po nashromáždění a srovnání většího množství dat jsem přešel k přepracování kódovacího aparátu do axiálního schématu kódů. Už abstraktnější kódovací schéma jsem následně znovu aplikoval na text.

Za použití zkonstruovaného síťového náhledu i memo poznámek následně určuji zastřešující kategorie, které byly schopny sdružit většinu analyticky nejrelevantnějších úseků textu. Každá kategorie představuje dimenzi permakulturního myšlení. Kódy i kategorie uvádím v [tabulce 2](#), včetně příslušných klíčových slov. Po rozpracování kvalitativní analýzy kategorií jsem následně za opětovného přihlídnutí ke kódům i memo poznámkám určil klíčová slova kondenzující dimenze myšlení pro použití v kvantitativní analýze. Vybíral jsem ta klíčová slova, u kterých jsem očekával, že by mohla nejlépe pokrýt smysl kategorií. Klíčová slova uvádím anglicky, jelikož jsem zpracovával anglické texty. Skutečně analyzované tvary se pak v praxi lišily, kvůli lemmatizaci. Podobně většinu kódů jsem při analýze definoval anglicky. Přiřazení kódů odpovídá kategoriím jenom zhruba. Některé kódované úseky jsem dělil do různých kategorií, podle jejich smyslu. Projekt v Atlase mohu na vyžádání poskytnout.

Tab. 2 Schéma kódů i klíčových slov

Kód	Kategorie	Klíčová slova
agriculture centralized		modern
economy, business, commercial future, future orientation		industry
industry modern modern quantity	Modernita a průmysl	economy
our system scientists traditional urban		commercial
urban to rural		future

SCHÉMA KÓDŮ A KLÍČOVÁ SLOVA

energy inefficiency, wastefulness low maintenance plastic production selflessness sustainability usefulness, use	Šetrnost	efficiency sustainability energy waste
cooperation health holismus integration model perennial principles stability symbiosis system	Holismus	system holistic stability integration symbiosis
complexity diversity pest selection	Rozmanitost	diverse complex
community ethnic globality small groups locality regionality subsistence, self-sufficiency	Lokálnost	local regional global
control cultivation cultivate design observation skill	Kultivace	cultivation design
alternative modernity do diskuze	Ostatní	

Tabulka uvádí seznam všech využitých axiálních kódů při analýze PM1 a PM2, kategorie, ke kterým náleží, i klíčová slova kondenzující jejich smysl.

Příloha B Korpus textů a jeho výběr

Konečný výběr knih použitých do korpusu (mimo PM1 a PM2) shrnuje [tabulka 3](#) v této příloze. Snažil jsem se vybírat knihy známých a v hnutí populárních autorů, identifikovaných podle Centemeri (2019a) nebo Kolářové (2021). Dalším vodítkem mi byl web českého spolku Permakultura CS, který uvádí seznam knih dostupných v jejich knihovně (Permakultura CS). Na základě těchto vodítek jsem se snažil vybrat rozmanitou reprezentaci permakulturních titulů populárnějších autorů, která pokrývá různé typy knih a roky vydání. Výběr nejvýrazněji omezila dostupnost digitálních verzí vhodných ke konverzi a dalšímu zpracování. To výrazně zmenšilo výběr knih, se kterým jsem mohl pracovat. Navíc po převedení do .txt formátu se ukázalo, že některé knihy se na holý text konvertují problematicky. Konečný výběr tedy obsahuje 23 knih. Výběr jsem chtěl ještě rozšířit, ale ukázalo se, že počítačový výkon mého počítače by u ještě delšího výběru nestačil na provedení některých operací. Seznam knih, které jsem používal pouze v kvantitativní analýze a nejsou zmíněny v samotné stati, uvádím v seznamu v této příloze značeném [B.1](#).

Po konverzi do .txt formátu jsem u každé z knih odmazal přílohy, bibliografickou informaci, poděkování, seznam zdrojů a podobně. Cílem bylo v analýze pracovat jen se samotným textem stati. Vybrané knihy uvádím v [tabulce 3](#) níže. Ke každé knize kromě titulu, autorů a roku vydání přikládám i zkratku, kterou jsem použil k pojmenování souboru s holým textem. Zkratky používám ve skriptu kvůli snazší manipulaci při psaní kódu. Texty jsou nesouměřitelné, co se jejich rozsahu týče, a konverze do .txt formátu odmazává většinu záznamů o původní struktuře knih. I proto volím bag-of-words přístup a tokenizuji jen samotná slova. Rozsah ani nepřesné přenesení struktury u této metody nejsou problémem.

Tab. 3 Seznam použitých textů pro kvantitativní analýzu

Zkratka	Titul	Autor	Rok vydání
PM1	<i>Permaculture One: A Perennial Agriculture for Human Settlements.</i>	Bill Mollison, David Holmgred	1978
PM2	<i>Permaculture Two: Practical Design for Two and Country in Permanent Agriculture.</i>	Bill Mollison	1979
A	<i>Introduction to Permaculture.</i>	Bill Mollison, Reny M. Slay	2000
B	<i>People & Permaculture: Caring and Designing for Ourselves, Each Other and the Planet.</i>	Looby Macnamara	2012

Zkratka	Titul	Autor	Rok vydání
C	<i>Permaculture: From Urban Gardening to Backyard Homestead, the Comprehensive Guide to Permaculture and a Sustainable Living.</i>	Francis Field	2020
D	<i>Sustainable [R]evolution: Permaculture in Ecovillages, Urban Farms, and Communities Worldwide.</i>	Juliana Birnbaum, Louis Fox	2014
E	<i>The Permaculture Promise: What Permaculture Is and How It Can Help Us Reverse Climate Change, Build a More Resilient Future on Earth, Revitalize Our Communities.</i>	Jono Neigar	2016
F	<i>Change Here Now: Permaculture Solutions for Personal and Community Transformation.</i>	Adam Brock	2017
G	<i>Permaculture: Principles & Pathways Beyond Sustainability.</i>	David Holmgren	2002
H	<i>Essence of Permaculture.</i>	David Holmgren	2020
I	<i>Gaia's Garden: A Guide to Home-Scale Permaculture. Second Edition.</i>	Toby Hemenway	2009
J	<i>Permaculture: A Beginner's Guide.</i>	Graham Burnett	2008
K	<i>Earth Repair: A Grassroots Guide to Healing Toxic and Damaged Landscapes.</i>	Leila Darwish	2013
L	<i>Living Simply and Sustainably.</i>	Northwestern Earth Institute	2015
M	<i>Restoration Agriculture: Real-World Permaculture for Farmers.</i>	Mark Shepard	2013
N	<i>The One-Straw Revolution.</i>	Masanobu Fukoka	1978
O	<i>Permaculture for the Rest of Us: Abundant Living on Less than an Acre.</i>	Jenni Blackmore	2015
P	<i>Permaculture – Sustainable Farming, Ranching, Living... by Designing Ecosystems that Imitate Nature.</i>	Sandy Cruz, Jerome Osentowski	NA
Q	<i>The Transition Companion: Making Your Community More Resilient in Uncertain.</i>	Rob Hopkins	2011
R	<i>Earth Restorer's Guide to Permaculture.</i>	Rosemary Marrow	2022

Zkratka	Titul	Autor	Rok vydání
S	<i>Sepp Holzer's Permaculture: A Practical Guide to Small-Scale, Integrative Farming and Gardening.</i>	Sepp Holzer	2004
T	<i>The Earth Care Manual: A Permaculture Handbook For Britain & Other Temperate Climates.</i>	Patrick Whitefield	2011
U	<i>The Permaculture Handbook.</i>	Peter Bane	2012
V	<i>The Permaculture Transition Manual: A Comprehensive Guide to Resilient Living.</i>	Ross Mars	2016

Zkratky přiřazují textům pro snadnější manipulaci ve skriptu. PM1 a PM2 tvoří vlastní soubor.

B.1 Zdroje přílohy B

1. BANE, Peter. *The Permaculture Handbook*. Gabriola Island: New Society Publishers, 2012.
2. BIRNBAUM, Juliana a FOX, Louis. *Sustainable [R]evolution: Permaculture in Ecovillages, Urban Farms, and Communities Worldwide*. Berkley: North Atlantic Books, 2014.
3. BLACKMORE, Jenni. *Permaculture for the Rest of Us: Abundant Living on Less than an Acre*. Gabriola Island: New Society Publishers, 2015.
4. BROCK, Adam. *Change Here Now: Permaculture Solutions for Personal and Community Transformation*. Berkley: North Atlantic Books, 2017.
5. BURNETT, Graham. *Permaculture: A Beginner's Guide*. Spiralseed, 2008.
6. CRUZ, Sandy a OSENTOWSKI, Jerome. *Permaculture – Sustainable Farming, Ranching, Living... by Designing Ecosystems that Imitate Nature*. Basalt: Central Rocky Mountain Permaculture Institute.
7. DARWISH, Leila. *Earth Repair: A Grassroots Guide to Healing Toxic and Damaged Landscapes*. Gabriola Island: New Society Publishers, 2013.
8. FUKOKA, Masanobu. *The One-Straw Revolution*. Mapusa: Other India Press, 2013.
9. HEMENWAY, Toby. *Gaia's Garden: A Guide to Home-Scale Permaculture. Second Edition*. White River Junction: Chelsea Green Publishing, 2009.
10. HOLMGREN, David. *Essence of Permaculture*. Revised edition. Hepburn: Melliodora Publishing, 2020.
11. HOPKINS, Rob. *The Transition Companion: Making Your Community More Resilient in Uncertain Times*. Totnes: Green Books, 2011.

12. MACNAMARA, Looby. *People & Permaculture: Caring and Designing for Ourselves, Each Other and the Planet*. East Meon: Permanent Publications, 2012.
13. MARS, Ross. *The Permaculture Transition Manual: A Comprehensive Guide to Resilient Living*. Gabriola Island: New Society Publishers, 2016.
14. MOLLISON, Bill a SLAY, Reny M. *Introduction to Permaculture*. Sisters Creek: Tagari Publications, 2000.
15. NEIGAR, Jono. *The Permaculture Promise: What Permaculture Is and How It Can Help Us Reverse Climate Change, Build a More Resilient Future on Earth, Revitalize Our Communities*. Storey Publishing, 2016.
16. Northwestern Earth Institute. *Living Simply and Sustainably*. Portland: Northwest Earth Institute, 2015.
17. Permakultura CS. Knihovna permakulturní literatury v Praze a Brně. Online. *Permakultura CS*. Dostupné z: <https://www.permakulturacs.cz/knihovna/>. [Citováno 2022-09-19]
18. SHEPARD, Mark. *Restoration Agriculture: Real-World Permaculture for Farmers*. Austin: Acres U.S.A., 2013.

Příloha C R skript kvantitativní analýzy

```
### 1) POUŽITÉ PACKAGES + PŘÍPRAVA PROSTŘEDÍ
```

```
setwd("~/Desktop/Univerzita/SOC_MGR/anal+other/txt")
zdroj_cesta <- "~/Desktop/Univerzita/SOC_MGR/anal+other/txt"

library(dplyr)
library(tidyr)
library(readr)
library(stringr)
library(tibble)
library(ggplot2)
library(tidytext)
library(igraph)
library(ggraph)
library(purrr)
library(textstem)
library(widyr)
```

```
### 2) Importování .txt souborů
```

```
# upravená custom funkce k importování (Silge and Robinson
# 2017, s. 154)
nahrat_soubory <- function(zdroj) {
  tibble(file = dir(zdroj, full.names = TRUE, pattern
    = "*.txt")) %>%
  mutate(text = map(file, read_lines)) %>%
  transmute(id = basename(file), text) %>%
  unnest(text)
}

# import holého textu
soubory <- nahrat_soubory(zdroj = zdroj_cesta)

# přiřazení čísel řádků podle souboru
soubory_radky <- soubory %>%
  group_by(id) %>%
  mutate(radek = row_number())

# první vyčištění textu
soubory_ciste <- soubory_radky %>%
  filter( str_detect(text, "[a-zA-Z]"),
    !str_detect(text, "^[a-zA-Z]+$"),
  )
```

```
## 2.1) Texty z 1. fáze analýzy (dále PM texty)
PMtext <- soubory_ciste %>%
  filter(id %in% c("PM1.txt", "PM2.txt"))

# ověření
unique(PMtext$id)

## 2.2) Korpus textů pro srovnávací korpus
Korpus <- soubory_ciste %>%
  filter(!id %in% c("PM1.txt", "PM2.txt"))

# ověření
unique(Korpus$id)

### 3) Konstrukce objektů, čistění, tokenizace, lematizace

## 3.1) Objekty dělené podle slov
# korpus => tokenizace
Korpus_slov <- Korpus %>%
  ungroup() %>%
  unnest_tokens(output=slovo, input=text, token="words",
                drop=F)
# čištění (korpus) -> bylo nutné se zbavit textu A.txt,
# špatně se konvertoval do .txt
Korpus_slov <- Korpus_slov %>%
  filter(!slovo %in% stop_words$word,
         str_detect(slovo, "[a-zA-Z]"),
         !id %in% "A.txt")
# lematizace (korpus)
Korpus_lemma <- lemmatize_words(Korpus_slov$slovo)
# nahrazení lematizovanými slovy (korpus)
Korpus_slov <- Korpus_slov %>%
  mutate(slovo=Korpus_lemma)

# PM texty => tokenizace
PMtext_slov <- PMtext %>%
  ungroup() %>%
  unnest_tokens(output=slovo, input=text, token="words",
                drop=F)
# čištění (PM)
PMtext_slov <- PMtext_slov %>%
  filter(!slovo %in% stop_words$word,
         str_detect(slovo, "[a-zA-Z]"))
# lematizace (base dictionary) (PM)
PM_lemma <- lemmatize_words(PMtext_slov$slovo)
# nahrazení lematizovanými slovy (PM)
PMtext_slov <- PMtext_slov %>%
```

```

mutate(slovo=PM_lemma)

## 3.2) 3 nejčastěji se objevující slova v Korpusu (trigram)
Korpus_3gram <- Korpus %>%
  ungroup() %>%
  unnest_tokens(output=trigram, input=text, token="ngrams",
                n=3, drop=F) %>%
  separate(trigram, c("slov1", "slov2", "slov3"), sep=" ")
# čistění(3gram)
Korpus_3gram <- Korpus_3gram %>%
  filter(!slov1 %in% stop_words$word, str_detect(slov1,
                                                  "[a-zA-Z]"),
         !slov2 %in% stop_words$word, str_detect(slov2,
                                                  "[a-zA-Z]"),
         !slov3 %in% stop_words$word, str_detect(slov3,
                                                  "[a-zA-Z]"))
# lematizace (base dictionary) (3gram)
Korpus_3gram_lemma1 <- lemmatize_words(Korpus_3gram$slov1)
Korpus_3gram_lemma2 <- lemmatize_words(Korpus_3gram$slov2)
Korpus_3gram_lemma3 <- lemmatize_words(Korpus_3gram$slov3)
# nahrazení lematizovanými slovy (3gram)
Korpus_3gram <- Korpus_3gram %>%
  mutate(slov1=Korpus_3gram_lemma1,
         slov2=Korpus_3gram_lemma2,
         slov3 = Korpus_3gram_lemma3)

### 4) Srovnání korpusu a textů z 1. analýzy

## 4.1) korelace mezi frekvencemi slov v korpusu a PMtext (Silge
      and Robinson 2017, s. 9)
frekvence_slov <- bind_rows(mutate(PMtext_slov,
                                   skupina="PMtext"),
                           mutate(Korpus_slov,
                                   skupina="Korpus")) %>%
  mutate(slovo = str_extract(slovo,
                              "[a-z']+")) %>%
  count(skupina, slovo) %>%
  group_by(skupina) %>%
  mutate(proporce = n/sum(n)) %>%
  select(-n) %>%
  spread(skupina, proporce) %>%
  gather(skupina, proporce,
        `PMtext`:`Korpus`)

# korelace mezi frekvencemi slov
frekvence_PMtext <- frekvence_slov[frekvence_slov$skupina
                                  == "PMtext",]

```

```
frekvence_Korpus <- frekvence_slov[frekvence_slov$skupina
                                == "Korpus",]
cor.test(frekvence_PMtext$proporce,
         frekvence_Korpus$proporce)

## 4.2) podobnost nejčastějších výrazů
# konstrukce nejčastějších slov (PM) použita jiná funkce
výběru 1000 slov kvůli časté rovnosti četností kolem
kritického bodu <- top_n vrací 1046 případů
PM_counts3 <- PMtext_slov %>%
  count(slovo, sort=T) %>%
  slice_head(n=1000)

# konstrukce nejčastějších slov (korpus)
Korpus_counts <- Korpus_slov %>%
  count(slovo, sort=T) %>%
  top_n(1000)

# Jaccardův koeficient podobnosti - custom funkce (Zach
2020)
jaccard <- function(a, b) {
  intersection = length(intersect(a, b))
  union = length(a) + length(b) - intersection
  return (intersection/union)
}

jaccard(Korpus_counts$slovo, PM_counts$slovo)
# Výběr 1000 nejčastějších slov je z shodný z 45 % <- tedy
nejčastější slova jsou spíše rozdílná.

### 5) Typické souvztažnosti s klíčovými termíny (korelace)

## 5.1) Příprava korpusu ke korelacím děleného podle 1 NS (cca
30 řádků)
Korpus_NS <- Korpus %>%
  ungroup() %>%
  mutate(NS = row_number() %/% 30) %>%
  filter(NS > 0) %>%
  unnest_tokens(output=slovo, input=text, token="words",
                drop=F) %>%
  filter(!slovo %in% stop_words$word,
         str_detect(slovo, "[a-zA-Z]"),
         !id %in% "A.txt") %>%
  mutate(slovo=Korpus_lemma)

## 5.2) Korelace mezi slovy
```



```
Korpus_korelace <- Korpus_NS %>%
  group_by(slovo) %>%
  filter(n()>=30) %>%
  pairwise_cor(slovo, NS, sort=T)
```

6) Souvztažnosti podle kategorií z 1. fáze (nejčastější společné vyobrazení a nejčastější korelace)

6.1) MODERNITA

vizualizace korelací dvojic slov

```
Korpus_korelace %>%
  filter(item1 %in% c("modern", "industry", "industrial",
                    "economy", "economic", "future"))
  %>%
  group_by(item1) %>%
  top_n(10) %>%
  ungroup %>%
  mutate(item2 = reorder(item2, correlation)) %>%
  ggplot(aes(item2, correlation)) +
  geom_bar(stat = "identity") +
  facet_wrap(~item1, scales = "free") +
  coord_flip() +
  labs(x="lemma", y="korelace")
```

3 nejčastěji se objevující lemmas

```
Korpus_3gram_modern <- Korpus_3gram %>%
  filter(str_detect(slov1,
                    "modern*|industr*|econo*|fudur*") |
         str_detect(slov2,
                    "modern*|industr*|econo*|fudur*") |
         str_detect(slov3,
                    "modern*|industr*|econo*|fudur*")) %>%
  count(slov1, slov2, slov3, sort=T)
```

vizualizace souvztažností výrazů

```
K3m <- Korpus_3gram_modern %>%
  filter(n > 2) %>%
  graph_from_data_frame()

gggraph(K3m, layout = "fr") +
  geom_edge_link(aes(edge_alpha = n), show.legend = FALSE)
  +
  geom_node_point(color = "black", size = 2) +
  geom_node_text(aes(label = name), repel=T) +
  theme_void()
```

6.2) ŠETRNOST

```
# vizualizace korelací dvojic slov
Korpus_korelace %>%
  filter(item1 %in% c("efficient", "efficiency",
                    "sustainable", "sustainability",
                    "energy", "waste")) %>%

  group_by(item1) %>%
  top_n(10) %>%
  ungroup() %>%
  mutate(item2 = reorder(item2, correlation)) %>%
  ggplot(aes(factor(item2), correlation)) +
  geom_bar(stat = "identity") +
  facet_wrap(~item1, scales = "free") +
  coord_flip() +
  labs(x="lemma", y="korelace")

# 3 nejčastěji se objevující lemmata s klíčovými slovy
Korpus_3gram_frugal <- Korpus_3gram %>%
  filter(str_detect(slov1,
                    "effic*|sustainab*|energ*|waste*") |
         str_detect(slov2,
                    "effic*|sustainab*|energ*|waste*") |
         str_detect(slov3,
                    "effic*|sustainab*|energ*|waste*")) %>%
  count(slov1, slov2, slov3, sort=T)

# vizualizace souvztažností výrazů
K3f <- Korpus_3gram_frugal %>%
  filter(n > 3) %>%
  graph_from_data_frame()

ggraph(K3f, layout = "fr") +
  geom_edge_link(aes(edge_alpha = n), show.legend = FALSE) +
  geom_node_point(color = "black", size = 2) +
  geom_node_text(aes(label = name), repel=T) +
  theme_void()
```

6.3) HOLISMUS

```
# vizualizace korelací dvojic slov
Korpus_korelace %>%
  filter(item1 %in% c("system", "holistic", "stability",
                    "integrate", "symbiotic")) %>%

  group_by(item1) %>%
  top_n(10) %>%
```

```

ungroup() %>%
mutate(item2 = reorder(item2, correlation)) %>%
ggplot(aes(factor(item2), correlation)) +
geom_bar(stat = "identity") +
facet_wrap(~item1, scales = "free") +
coord_flip() +
labs(x="lemma", y="korelace")

# 3 nejčastěji se objevující lemmata s klíčovými slovy
Korpus_3gram_holism <- Korpus_3gram %>%
  filter(str_detect(slov1,
                    "system*|holis*|stabil*|integrat*|symbio*") |
         str_detect(slov2,
                    "system*|holis*|stabil*|integrat*|symbio*") |
         str_detect(slov3,
                    "system*|holis*|stabil*|integrat*|symbio*")) %>%
  count(slov1, slov2, slov3, sort=T)

# vizualizace souvztažností výrazů
K3h <- Korpus_3gram_holism %>%
  filter(n > 4) %>%
  graph_from_data_frame()

ggraph(K3h, layout = "fr") +
  geom_edge_link(aes(edge_alpha = n), show.legend = FALSE)
+
  geom_node_point(color = "black", size = 2) +
  geom_node_text(aes(label = name), repel=T) +
  theme_void()

## 6.4) DIVERZITA

# vizualizace korelací dvojic slov
Korpus_korelace %>%
  filter(item1 %in% c("diversity", "diverse", "complex",
                    "complexity")) %>%
  group_by(item1) %>%
  top_n(10) %>%
  ungroup() %>%
  mutate(item2 = reorder(item2, correlation)) %>%
  ggplot(aes(factor(item2), correlation)) +
  geom_bar(stat = "identity") +
  facet_wrap(~item1, scales = "free") +
  coord_flip() +
  labs(x="lemma", y="korelace")

# 3 nejčastěji se objevující lemmata s klíčovými slovy
Korpus_3gram_diverse <- Korpus_3gram %>%
  filter(str_detect(slov1, "diver*|complex*") |

```

```
      str_detect(slov2, "diver*|complex*") |
      str_detect(slov3, "diver*|complex*") %>%
count(slov1, slov2, slov3, sort=T)

# vizualizace souvztažností výrazů
K3d <- Korpus_3gram_diverse %>%
  filter(n > 1) %>%
  graph_from_data_frame()

ggraph(K3d, layout = "fr") +
  geom_edge_link(aes(edge_alpha = n), show.legend = FALSE)
+
  geom_node_point(color = "black", size = 2) +
  geom_node_text(aes(label = name), repel=T) +
  theme_void()
```

6.5) LOKALITA

```
# vizualizace korelací dvojic slov
Korpus_korelace %>%
  filter(item1 %in% c("local", "region", "global")) %>%
  group_by(item1) %>%
  top_n(10) %>%
  ungroup() %>%
  mutate(item2 = reorder(item2, correlation)) %>%
  ggplot(aes(factor(item2), correlation)) +
  geom_bar(stat = "identity") +
  facet_wrap(~item1, scales = "free") +
  coord_flip() +
  labs(x="lemma", y="korelace")

# 3 nejčastěji se objevující lemmata s klíčovými slovy
Korpus_3gram_local <- Korpus_3gram %>%
  filter(str_detect(slov1, "local*|region*|global*") |
         str_detect(slov2, "local*|region*|global*") |
         str_detect(slov3, "local*|region*|global*")) %>%
count(slov1, slov2, slov3, sort=T)

# vizualizace souvztažností výrazů
K3l <- Korpus_3gram_local %>%
  filter(n > 2) %>%
  graph_from_data_frame()

ggraph(K3l, layout = "fr") +
  geom_edge_link(aes(edge_alpha = n), show.legend = FALSE)
+
  geom_node_point(color = "black", size = 2) +
  geom_node_text(aes(label = name), repel=T) +
  theme_void()
```

6.6) KULTIVACE

```
# vizualizace korelací dvojic slov -> vylučuji "cultivate"
# kvůli častým asociacím s interpretačně nezajímavými
# značkami + vylučuji špatně naimportovaná slova
Korpus_korelace %>%
  filter(item1 %in% c("cultivation", "design")) %>%
  filter(item2!="mycoremediation", item2!="ushroom") %>%
  group_by(item1) %>%
  top_n(10) %>%
  ungroup() %>%
  mutate(item2 = reorder(item2, correlation)) %>%
  ggplot(aes(factor(item2), correlation)) +
  geom_bar(stat = "identity") +
  facet_wrap(~item1, scales = "free") +
  coord_flip() +
  labs(x="lemma", y="korelace")

# 3 nejčastěji se objevující lemmata s klíčovými slovy
Korpus_3gram_cultivate <- Korpus_3gram %>%
  filter(str_detect(slov1, "cultiv*|design*") |
         str_detect(slov2, "cultiv*|design*") |
         str_detect(slov3, "cultiv*|design*")) %>%
  count(slov1, slov2, slov3, sort=T)

# vizualizace souvztažností výrazů
K3c <- Korpus_3gram_cultivate %>%
  filter(n > 2) %>%
  graph_from_data_frame()

gggraph(K3c, layout = "fr") +
  geom_edge_link(aes(edge_alpha = n), show.legend = FALSE)
  +
  geom_node_point(color = "black", size = 2) +
  geom_node_text(aes(label = name), repel=T) +
  theme_void()

### KONEC ###
```

C.1 Seznam použitých balíčků

1. CSARDI, Gabor a NEPUSZ, Tomas. The igraph software package for complex network research. R package. *InterJournal, ComplexSystem*, 2006, č. 1695. Dostupné z: <https://igraph.org>. [Citováno 2023-03-09].
2. HENRY, Lionel a WICKHAM, Hadley. *purrr: Functional Programming Tools*. R package. Verze 0.3.5. 2022. Dostupné z: <https://CRAN.R-project.org/package=purrr>. [Citováno 2023-03-09].
3. MÜLLER, Kirill a WICKHAM, Hadley. *tibble: Simple Data Frames*. R package. Verze 3.1.8. 2022. Dostupné z: <https://CRAN.R-project.org/package=tibble>. [Citováno 2023-03-09].
4. PEDERSEN, Thomas Lin. *ggraph: An Implementation of Grammar of Graphics for Graphs and Networks*. R package. Verze 2.1.0. 2022. Dostupné z: <https://CRAN.R-project.org/package=ggraph>. [Citováno 2023-03-09].
5. RINKER, Tyler W. *textstem: Tools for stemming and lemmatizing text*. R package. Verze 0.1.4. 2018. Dostupné z: <http://github.com/trinker/textstem>. [Citováno 2023-03-09].
6. ROBINSON, David a SILGE, Julia. *widyr: Widen, Process, then Re-Tidy Data*. R package. Verze 0.1.5. 2022. Dostupné z: <https://CRAN.R-project.org/package=widyr>. [Citováno 2023-03-09].
7. SILGE, Julia a ROBINSON, David. *tidytext: Text Mining and Analysis Using Tidy Data Principles in R*. R package. *JOSS*. 2016, roč. 1, č. 3. Dostupné z: <http://dx.doi.org/10.21105/joss.00037>. [Citováno 2023-03-09].
8. WICKHAM, Hadley. 2016. *ggplot2: Elegant Graphics for Data Analysis*. [R package]. New York: Springer-Verlag. [Cit. 9. 3. 2023]. Dostupné z: <https://ggplot2.tidyverse.org>.
9. WICKHAM, Hadley. *stringr: Simple, Consistent Wrappers for Common String Operations*. R package. Verze 1.4.1. 2022. Dostupné z: <https://CRAN.R-project.org/package=stringr>. [Citováno 2023-03-09].
10. WICKHAM, Hadley a GIRLICH, Maximilian. *tidyr: Tidy Messy Data*. R package. Verze 1.2.1. 2022. Dostupné z: <https://CRAN.R-project.org/package=tidyr>. [Citováno 2023-03-09].
11. WICKHAM, Hadley; HESTER, Jim and BRYAN, Jennifer. *readr: Read Rectangular Text Data*. R package. Verze 2.1.3. 2022. Dostupné z: <https://CRAN.R-project.org/package=readr>. [Citováno 2023-03-09].
12. WICKHAM, Hadley et al. *dplyr: A Grammar of Data Manipulation*. R package. Verze 1.0.10. 2022. Dostupné z: <https://CRAN.R-project.org/package=dplyr>. [Citováno 2023-03-09].

Rejstřík

A

Alombert, 26
Azambuja, 19–23, 30, 36

B

Bardin, 45, 76
Barthe, 28
Benford, 29
Berezan, 20–21, 48
Besky, 38
Boltanski, 17, 28, 69–74
Bonnemann, 22
Bookchin, 21
Brawner, 18–23, 36

C

Calváro, 19
Castoriadis, 30, 52
Catton, 25
Centemeri, 18–23, 27–32, 37, 52, 76
Creswell, 29

D

Dawson, 20
Delambre, 20, 22, 23
Djuric, 20
Du Gay, 28
Dunlap, 25

E

Engelsted, 22
Entman, 29

F

Ferguson, 17–23, 32–36, 41, 50, 66, 76
Ferrari, 45, 76
Field, 15, 37, 74

G

Gashute, 19–20, 23
Geertz, 26

H

Hájek, 41
Hale, 19–20, 23
Haluzá-DeLay, 20–21, 48
Haney, 19, 22
He, 33
Herbert, 41
Holmgren, 15, 18, 21, 29, 33–37, 52, 62, 69
Holzer, 15, 37–42

Ch

Chakroun, 21–23
Chiapello, 28

I

Islam, 19–23, 30, 36

J

Jaccard, 33
Jackson, 20
Javelle, 19–23
Jovanovic, 20

K

Khyani, 33
Kolářová, 17–22, 23, 29, 32, 63, 76
Kropotkin, 21
Krzykawski, 26
Kwartler, 32–33, 66

L

Lafaye, 28, 68, 77
Léger, 18–23, 50, 66, 76
Lehtimäki, 17–19, 27–28
Lockyear, 17–23, 36, 52, 63
Lovell, 17–19, 32–36, 41, 76
Lovelock, 21
Lundy, 27
Lyotard, 76

M

Mannen, 20, 36
McIntosh, 22
McLennon, 20, 23, 37

Mollison, 15, 21, 29, 33–34, 38, 40–45, 51, 70, 72
Morel, 18–23, 50, 66, 76
Morgan, 28
Morrow, 15, 19, 22, 37, 40

O

Odum, 41–42
Otero, 19

P

Parikka, 76
Parsons, 41
Pearson, 33
Plano-Clark, 29
Podkalická, 19
Pospěch, 25
Prior, 29

R

Reed, 30
Rinker, 33
Robinson, 32–33, 54
Rothe, 21
Roux-Rosier, 19–23, 30, 36

S

Salatin, 22
Scheromm, 19–23
Schneider-Mayerson, 21
Schreier, 30

Silge, 32–33, 54
Simondon, 45, 79
Snow, 29
Stevovic, 20
Stiegler, 17, 25–27, 45, 52–53, 77–78
Suh, 21, 23
Świrek, 25
Swyngedouw, 23

T

Tang, 19
Thévenot, 17, 28, 68–74
Tsing, 27

V

Veteto, 17–23, 36, 52, 63
Virtanen, 17–19, 27–28
Vliegthart, 29

W

Wagner, 17, 25–28, 52, 77
Weber, 29
Whitefield, 15, 37

Y

Yamamoto, 22

Z

Zoonen, 29